

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

36

OMAGIU CRITICULUI
(Paginile 10—11)

CONȘTIINȚA SOCIALISTĂ

IN RECENTA sa vizită de lucru la Brașov, tovarășul Nicolae Ceaușescu a prilejuit odată mai mult acel impact de conștiință vie, revoluționară, asupra construcției, la actualul stadiu, a orinduirii socialiste, asupra imperativelor majore ale propășirii noastre. Modul însuși cum s-a efectuat această vizită, examinarea plină de atenție, la fața locului, a situației fiecărei unități, convorbirile atit de temeinice cu cel responsabil direct, ca și cu oamenii muncii care dau viață zi de zi acestor noi eșaloane ale dezvoltării noastre socialiste, aprecierile atit de chibzuite și sugerind totodată noi și noi unghieri generatoare de îndrăzneală constructivă în soluționarea feluritelor aspecte ale unei vaste realități, — iată tot atitea componente ale unui sistem de conducere în spiritul autentic revoluționar al Partidului Comunist Român.

Viziunea necentenit creatoare a secretarului general al Partidului, capacitatea de a îmbrățișa ansamblul problematicii de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate ca expresie, mereu reinnoită, a Programului stabilit la Congresul al XI-lea, realismul funciar al definirii stării de lucruri și, implicit, convertirea directă în ceea ce se impune ca metodă, ca sistem de măsuri pentru perfecționarea muncii în sectorul respectiv, — acestea s-au relevat în recenta vizită de lucru de la Brașov, precum s-au relevat și în celelalte acțiuni de asemenea natură devenite caracteristica noului stil de muncă imprimat, cu mereu sporite semnificații, încă de la Congresul al IX-lea.

Putem spune că în acești 12 ani istoria contemporană a României s-a constituit într-o etapă marcind un salt decisiv în dialectica revoluției socialiste — revoluție a cărei noțiune și-a îmbogățit fundamental atit sfera cit și conținutul, într-un proces cu o dinamică depășind structural pragul experienței acumulate în cele două decenii de după Eliberare.

Ineluctabil, procesul profund transformator și-a cucerit acel ritm pe care acuitatea privirii, îndrăzneala de viziune și exemplul revelat mereu o îmbogățită și stimulative forță de voință s-au impus și se impun ca de la sine — într-atit de puternic este generatorul de conștiință revoluționară înfrunghiat în călăuzitorul de zi cu zi al Partidului, în potențialul de acțiune pe care el îl inspiră, în vibrația adinc umană pe care o transmite tuturor.

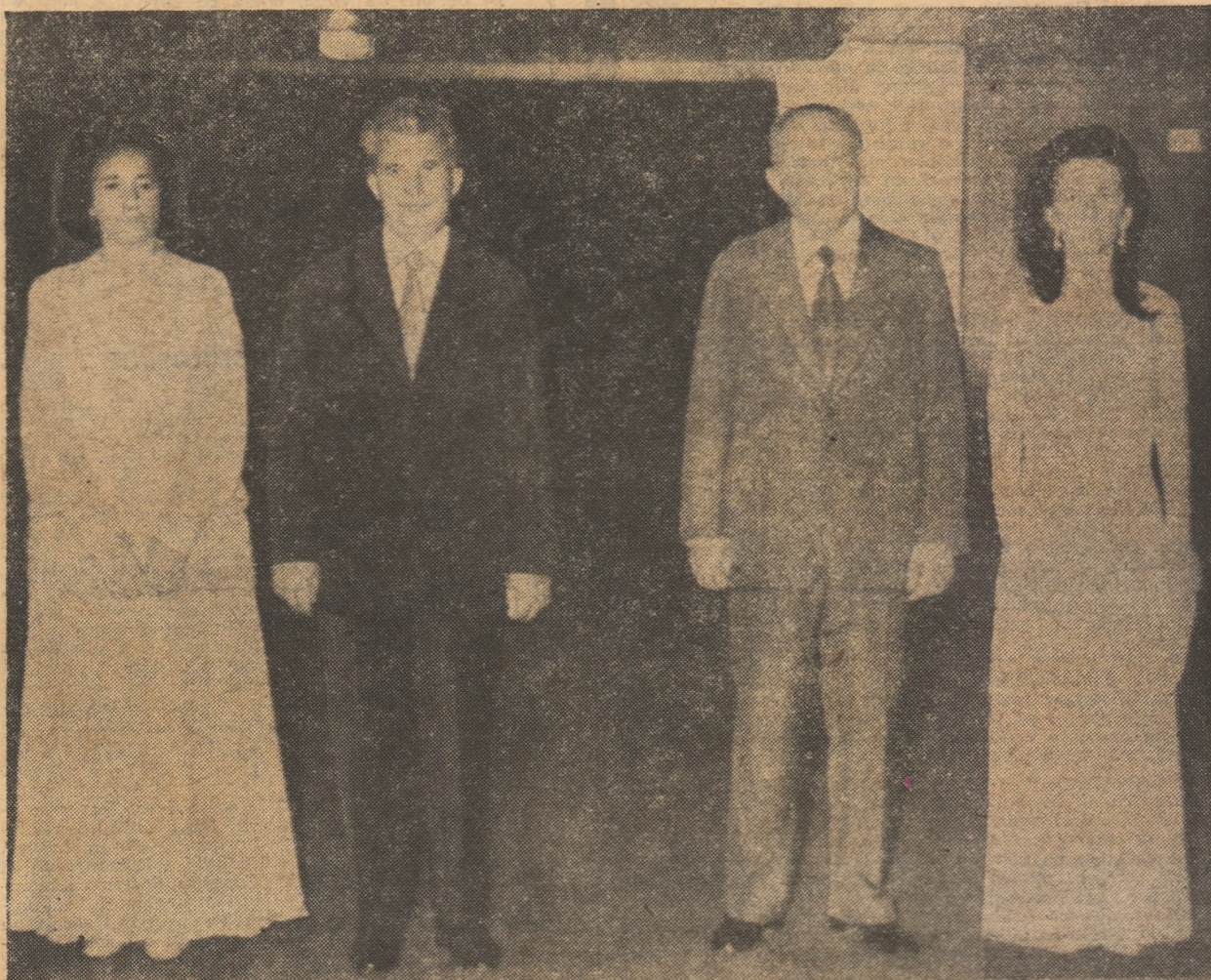
E ceea ce — urmărind la televiziune succesivele faze ale vizitei de lucru în județul Brașov, ascultind și apoi citind în presă cuvintarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la adunarea populară din 1 septembrie — a adăugat un semnificativ spor de conștiință revoluționară întregului popor angrenat în bătălia unui cincinalu decisiv în mersul înainte al țării. Ca atare s-au reflectat argumentele, atit de pertinente, marcind concepția și stilul de activitate ale conducerii noastre. Dacă avem tot dreptul să privim cu mindrie tot ceea ce am realizat, nu trebuie să uităm nici un moment — a spus secretarul general al Partidului — că mai avem multe de făcut pentru a înfăptui în viață Programul elaborat de Congresul al XI-lea, că în activitatea fiecărui colectiv de oameni ai muncii — chiar acolo unde sint rezultate bune — mai sint multe de făcut, de îmbunătățit. Mai avem multe de făcut în privința creșterii productivității muncii. Căci, nu este un secret pentru nimeni și trebuie să avem permanent în vedere că productivitatea muncii în România este mai mică de citeva ori decit în țările dezvoltate din punct de vedere economic. Ca atare, dacă productivitatea muncii e mai mică de citeva ori, nici veniturile nu pot fi decit într-un raport corespunzător cu productivitatea muncii.

Subliniind cu tărie acest adevăr, tovarășul Nicolae Ceaușescu a atras luarea-aminte asupra preocupării pentru înfăptuirea programului de ridicare a conștiinței socialiste, a nivelului de cultură, pentru asigurarea realizării hotărârilor Congresului culturii și educației socialiste, astfel încit fiecare cetățean al patriei noastre, fiecare om al muncii să fie conștient că atit succesele, cit și lipsurile sint nemijlocit legate de activitatea fiecărui colectiv, de felul cum fiecare acționează și își indeplinește sarcinile ce-i sint increditate. Așadar: Nu trebuie să uităm că societatea pe care noi o edificăm nu se realizează decit prin muncă, prin eforturile unite ale tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, că depinde de felul cum întregul nostru popor va acționa pentru a înfăptui programul de dezvoltare. Numai în acest fel vom putea asigura și soluționarea diferitelor probleme pe care le avem.

Largă deschidere de orizont spre viitor, cuvintarea din 1 septembrie 1977 a secretarului general al Partidului este cu atit mai stimulative a conștiinței revoluționare cu cit esatodajul ei faptic, ca și mesajul ce-l împlică sint expresia celei mai depline identificări, într-o ascuțită luciditate a confruntării realiste cu cotele de nivel ale propriei dinamici de dezvoltare a capacității de progres material și spiritual a harnicului și talentatului nostru popor.

Cu atit mai intens, dar, o asemenea proiectare de conștiință revoluționară trebuie să se reflecte în vibrația cea mai directă a muncii de creație literară și artistică, purtind însemnele celei mai nobile dintre finalități: desăvârșirea umană, fericirea poporului, înflorirea patriei.

„România literară“

Sofia, 5 septembrie 1977, Palatul Boiana. La dineul oficial oferit de tovarășul Todor Jivkov în onoarea tovarășului Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu.

TOAMNA

Suava, blinda toamnă românească
Venind cu noi din ani priori, spre sud —
E toată numai purpură și miere
Prin inima vislind sub cerul nud.

Descinzi în ea cu dulce-nfiorare
Ca-ntr-un poem de Eminescu, infinit...
Și ăripi mari de stele prind să-ți crească
Din fiecare ramură de gînd șoptit.

E clară țara și mereu mai sfîntă
De fruntea ei își reazemi bucuria

De-ai ști pămîntul aburind prin tălpi,
Una cu tine și cu veșnicia.

Și-i ager pasul ce mereu te-ndeamnă
Spre alte zări, nostalgic pelerin
S-ascuți cum trec spre sud mereu cocorii
Și cum pe dealuri cîntă noul vin.

Acolo, în festinul de culesuri
Parcă-i aud ca-ntr-un astral zăvoi
Pe toți acei care-au purces prin veacuri
Să nemurească neamul pîn' la noi.

Haralambie Țugui

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu. Redactor şef adjunct: G. Dimisiau. Secretar responsabil de redacţie: Roger Câmpăneanu.

Din 7 în 7 zile

VIZITA OFICIALĂ ŞI DE PRIETENIE A TOVARĂŞULUI NICOLAE CEAUŞESCU ÎN REPUBLICA POPULARĂ BULGARIA

UN NOU şi remarcabil moment în dezvoltarea tradiţionalei legături de bună vecinătate şi colaborare frăţească româno-bulgară il semnifică vizita oficială începută luni, 5 septembrie, în Republica Populară Bulgaria, a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, şi a tovarăşei Elena Ceauşescu, la invitaţia tovarăşului Todor Jivkov, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar, preşedintele Consiliului de Stat al R.P. Bulgaria. Primirea sărbătorească, plină de căldură, convorbirile la nivel înalt, întâlnirile cu oamenii muncii din mari unităţi economice, mişingul din după-amiaza zilei de 7 septembrie, conţinutul documentelor semnate constituie un ansamblu creator ilustrând voinţa comună a celor două popoare de a valorifica intens posibilităţile existente pentru extinderea şi adâncirea conducerii frăţeşti, pe multiple planuri, în interesul progresului mai rapid al operei de construcţie socialistă în cele două ţări, al cauzei generale a socialismului şi păcii.

S-a demonstrat astfel o dată mai mult temeinicia legăturilor de veacuri între cele două popoare, temeinicie cu atât mai creatoare peste timp, în contemporaneitatea vie a epocii socialiste.

„CA POPOARE vecine — a spus tovarăşul Todor Jivkov, la toastul de la dîneul în onoarea înalţilor oaspeţi —, noi trăim de atâtea veacuri unii lângă alţii; cu această puşine popoare europene se pot lăuda. Noi ne mindrim cu secolele de bună vecinătate. Dar cea mai mare mindrie a noastră o reprezintă deceniile în care Bulgaria şi România s-au născut, s-au dezvoltat şi s-au afirmat ca ţări socialiste. Socialismul, scopurile şi obiectivele comune care stau în faţa Republicii Populare Bulgaria şi Republicii Socialiste România au îmbogăţit cu un conţinut nou prietenia tradiţională bulgaro-română. „Prietenia noastră este o prietenie în fapte. Colaborarea economică dintre ţările noastre se dezvoltă şi se adânceşte an de an. În ritm rapid cresc schimbările comerciale bulgaro-române. Se înalţă întreprinderi comune. Se amplifică contactele în domeniile colaborării politice, ideologice, culturale şi ştiinţifice.

Cu toţii sintem convinşi că şi această întâlnire va deschide noi posibilităţi şi perspective relaţiilor noastre multilaterale reciproce. Să depunem eforturi necentenite pentru ca prietenia noastră să se transforme într-un exemplu pentru popoarele pe care istoria le-a situat unul lângă altul!”

„INTR-ADEVĂR — a răspuns tovarăşul Nicolae Ceauşescu — prietenia popoarelor noastre este o prietenie sinceră şi trainică; ea are adînci rădăcini istorice. Intotdeauna, românii şi bulgarii au conlucrat ca buni vecini, s-au intrajutorat în lupta împotriva asupririi străine, pentru eliberare naţională şi socială, pentru o viaţă liberă şi demnă.”

„Noia noastră întâlnire are loc în anul în care popoarele noastre aniversază împlinirea unui secol de la victoria repurtată prin jertfa de sînge pe care ostaşii români şi voluntarii bulgari au dat-o pe cîmpurile de luptă, împreună cu ostaşii ruşi, împotriva dominaţiei imperiului otoman — dobîndindu-şi astfel dreptul de a exista ca state de sine stătătoare, independente. România sărbătoreşte acest an jubiliar printr-o intensă activitate pentru transpunerea în viaţă a istoricelor hotărîri adoptate de cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român, care a trasat Programul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării spre comunism. Succesele pe care le obţinem în dezvoltarea industriei şi agriculturii, în înflorirea ştiinţei, artei şi culturii, în făurirea omului nou întăresc conţinutul bazei orînduirii noastre, independenţa patriei, asigură împlinirea aspiraţiilor de progres şi bunăstare ale poporului, care, liber şi deplin stăpîn de destinele sale, înalţă astăzi pe pămîntul României luminosul edificiu al socialismului.

Noi considerăm că succesele pe care România şi Bulgaria le obţin pe calea făuririi noii societăţi constituie, alături de realizările celorlalte ţări socialiste, contribuţia cea mai de preţ la întărirea forţelor socialismului, la creşterea influenţei sale pe plan mondial, la cauza păcii şi colaborării.”

ÎN AMBELE toasturi s-a relevat cu pregnanţă semnificaţia întâlnirii. „Cu toţii sintem convinşi că şi această întâlnire va deschide noi posibilităţi şi perspective relaţiilor noastre multilaterale reciproce.” — a spus în continuare tovarăşul Todor Jivkov. „Dorim din toată inima ca vizita pe care o facem şi înţelegem la care vom ajunge — a spus, la rîndul său, tovarăşul Nicolae Ceauşescu — să dea noi dimensiuni acestei rodnice conlucrări, să se înscrie ca un nou şi important moment în dezvoltarea relaţiilor de prietenie şi colaborare dintre partidele şi popoarele noastre. Ambii conducători au relevat însemnătatea răspunderilor ce revin partidelor din cele două ţări faţă de propriile popoare, faţă de cauza generală a păcii şi progresului umanităţii. Cu deosebire a fost subliniată contribuţia militantă pentru întărirea securităţii şi dezvoltarea colaborării în Europa, avîndu-se în vedere apropiata reuniune de la Belgrad care trebuie să impulsioneze realizarea Actului final de la Helsinki, în deosebi — cum a spus preşedintele României — în ce priveşte dezvoltarea neîngrădită a colaborării inter-europene şi dezangajarea militară.

MOMENT de referinţă, în multiple sensuri, recenta întâlnire, atât de bogată în conţinut, constituie o valoroasă manifestare pe eşichierul vieţii internaţionale, o contribuţie cu ecouri de rodnică perspectivă îmbrăţişînd elocvent nobilele idealuri de pace şi progres ale omenirii, pentru făurirea unei lumi mai bune şi mai drepte pe planeta noastră.

Cronica

Viaţa literară

TELEGRAME

Stimate şi iubite tovarăşe
ŞERBAN CIOCULESCU

Cu prilejul celei de a 75-a aniversări a zilei domniei voastre de naştere, conducerea colectivă a Uniunii Scriitorilor vă exprimă sincere felicitări, calde urări de sănătate, viaţă îndelungată, precum şi noi succese în rodnică activitate de creaţie literară şi obştească pe care le desfăşuraţi, pentru înflorirea culturii noastre socialiste şi a literelor române contemporane.

La mulţi ani!

preşedintele
Uniunii Scriitorilor
GEORGE MACOVESCU

Stimate şi iubite tovarăşe
EUGEN FRUNZĂ

Conducerea Uniunii Scriitorilor din R.S. România are bucuria să vă transmită un călduros salut tovarăşesc, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viaţă, odată cu sincere felicitări, calde urări de sănătate, viaţă lungă şi fericire.

Îi urăm, din inimă, poetului cetăţean cit mai multe succese în creaţia literară şi în activitatea obştească, puse în slujba culturii socialiste din patria noastră.

La mulţi ani!

preşedinte,
GEORGE MACOVESCU

Stimate şi iubite tovarăşe
ALEXANDRU RALLY

Cu prilejul împlinirii a 80 de ani de viaţă, dintre care cei mai buni au fost puşi cu devotament în slujba promovării unor opere de cultură reprezentative cu un pronunţat mesaj umanist, conducerea Uniunii Scriitorilor din R.S. România vă transmite sincere felicitări, calde urări de sănătate, viaţă îndelungată şi noi succese în activitatea rodnică şi nobilă pe care o desfăşuraţi.

La mulţi ani!

preşedinte,
GEORGE MACOVESCU

Iubite şi stimată tovarăşe
FRANZ STORCH

În numele conducerii colective a Uniunii Scriitorilor din R.S. România, din care faceţi parte, vă rugăm să primiţi sincere felicitări, cu prilejul celei de a 50-a aniversări a zilei dumneavoastră de naştere, calde urări de sănătate, viaţă lungă şi fericire.

Vă urăm din inimă, cit mai mari şi mai multe succese, în activitatea de creaţie literară şi în munca obştească, pe care le desfăşuraţi, cu devotament şi cu spirit de răspundere, ca reprezentant al literaturii de limbă germană, parte componentă şi unitară a culturii umanist-socialiste din patria noastră.

La mulţi ani!

preşedinte,
GEORGE MACOVESCU

Asociaţiile scriitorilor

Bucureşti

Începînd cu data de miercuri, 14 septembrie, îşi reia activitatea Cenaclul literar „Nicolae Labiş” al revistei „Săptămîna”, condus de Eugen Barbu. Şedinţele vor avea loc în fiecare miercuri la ora 18 la Biblioteca municipală „Mihail Sadoveanu” din str. Nikos Beloiannisi nr. 4.

Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti, în colaborare cu Biblioteca municipală anunţă deschiderea Cenaclului literar „Cezar Petrescu”.

Şedinţa inaugurală va avea loc azi, joi, 8 septembrie orele 18, la sediul bibliotecii cu acelaşi nume, în Bd. I. Duca nr. 12, (Gara de Nord). Şedinţele vor fi conduse de poetul Mircea Micu.

La muzeul de etnografie din comuna Floreşti, judeţul Ilfov, la Liceul agricol din comuna Dragomireşti Vale şi la căminul cultural din comuna Budeşti, Asociaţia scriitorilor din Bucureşti a organizat şezători literare la care au participat Virgil Carianopol, George Chirilă, Ioan Costea Valeriu Gorunescu, Ion G. Pană, Pereş Pavel, Paul Teodorescu şi membri ai cenaclurilor literare din comunele respective.

Iaşi

La Casa Pogor a avut loc o întâlnire a scriitorilor George Lesnea, Ioanid Romanescu şi Corneliu Sturzu cu membrii Cenaclului „Junimea”, în cadrul căreia au fost audiate poeme ale tinerilor autori şi s-au purtat fructuoase discuţii pe marginea acestora.

Timişoara

La librăria din staţiunea balneo-climaterică Băile Herculane a fost prezentat romanul „Piatra de încercare” de Anghel Dumbrăveanu. Cu acest prilej au luat cuvîntul Virgil Bulat, Romulus Cojocaru, Sabin Opreanu, Victor Rusu şi George Suru.

În spiritul colaborării reciproce

Au plecat la Budapesta, pentru a participa la întâlnirea redactorilor şefi de reviste literare din unele ţări socialiste, Nicolae Dragoş, redactorul şef al revistei „Luceafărul”, şi Anghel Dumbrăveanu, redactor şef adjunct al revistei „Orient”.

La invitaţia Uniunii Scriitorilor ne-au vizitat ţara scriitorul Grigore Vieru din U.R.S.S., şi Tasko Sarov din R.S.F. Iugoslavia.

În cadrul Înţelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din România şi Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S., a sosit la Bucureşti Teodora Vidraşcu.

„Rotonda 13”

Muzeul literaturii române, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor şi Comitetul Naţional de luptă pentru pace, organizează în ziua de marţi, 13 septembrie, orele 19, la sediul său, un preambul evocator la obişnuitele seri „Rotonda 13” din această toamnă, sub genericul Scriitori români, militanţi pentru pace.

„Cahiers roumains d'études littéraires” (1/1977)

Deşi restrictiv într-o anumită măsură, principiul alcătuirii strict tematice conferă revistei „Cahiers roumains d'études littéraires”, pe lângă personalitate, caracteristicile unei veritabile cărţi, pe care-o poţi extrage oricînd, şi cu mult folos, din raftul bibliotecii. Să ne amintim doar cîteva dintre titlurile sub care s-au structurat, cu vremea, „Caletele...”: Literatura română şi literatura europeană; Aspecte şi metode ale criticii; Mihai Eminescu; Dialectica vechi/nou; Comparatism şi actualitate ş.a.m.d.

În nr. 1/1977, interesul cititorului e atras către multiplele raporturi dintre literatura orală şi literatura scrisă, fără ca prin aceasta să se înţeleagă, fireşte, că este vorba numai despre folclor şi creaţia cultă. Ast-

fel, Ştefania Skwankzynska încearcă (în Poezie concretă şi vizualitate a scriiturii) „...să prezinte ştiinţei literare anumite sugestii privind lipsa de interes pentru poezia zisă „nouă” din partea disciplinelor ei de bază: teoria literaturii şi poezia ştiinţifică”, iar Jaap Lintvelt, de pildă, propune o Tipologie a enunţării scrise, în vreme ce colaboratorii români se apleacă mai mult asupra folclorului, cu preponderanţă asupra celui naţional: Adrian Fochi — Aspecte prezente ale problemei orale, Ovidiu Birlea — Oralitatea folclorului. Descoperirea sa. Caracteristicile sale, Ion Taloş — Relaţia oral-scris-oral în studiul folclorului românesc, I. C. Chişimiu — Literatură orală / Literatură scrisă. În fine, într-un articol intitulat Civilizaţia cărţii

şi civilizaţia imaginii, după ce aminteşte opiniile citorva prestigioşi oameni de ştiinţă, Romul Munteanu îşi sintetizează astfel poziţia: „Coexistînd cu afluxul, cu enunţul sonor sau plastic-vizual, mesajul scris continuă să fie canalul de comunicaţie cel mai complex şi mai subtil, hegemonia cărţii folositoare, generator de plăcere estetică, fiind pentru civilizaţia modernă un motiv de bucurie şi nu un act ce naşte angoasa şi lipsa de încredere”.

La rubricile „Cronica traducerilor”, „Recenzii” şi „Caleidoscop” mai colaborează, printre alţii, Laurenţiu Ulici, Mihai Novicov, Mircea Borcilă, Adrian Marino, Antonia Constantinescu, Mircea Tomuş, N. Balotă, Stanca Ilin, Olga Zaicik, Ion Pop.

SEMNAL

*** — BASME POPULARE ROMĂNEŞTI. O ediţie îngrijită de Virgiliu Ene, autorul studiului introductiv, al notelor şi bibliografiei, reuneste basme româneşti culese, în decursul timpului, printre alţii de Nicolae Filimon, Petre Ispirescu, Mihai Eminescu, Ion Pop Reteaganul, George Cătană, Dumitru Stănescu, G. Rădulescu-Codin, Alexandru Vasiliu, Tudor Pamfilie. (Editura Albatros, 312 p., 6 lei, 100 000 ex.).

**** — BALADE POPULARE ROMĂNEŞTI. O bogată selecţie din eposul nostru versificat, însoţită de o prefaţă şi o utilă bibliografie (toate semnate de Jordan Datcu) se adaugă apariţiilor din colecţia „Lucecum”. (Editura Albatros, XLII+256 p., 6 lei, 62 000 ex.).

Emil Manu — TUDOR ARGHEZI CADENŢE. Înscrind-se în profilul colecţiei „Contemporanul nostru”, Emil Manu propune, înafara lecţiei din textele argheziene, interesante puncte de vedere asupra operei poetului, grupate în capitolele: Arghezi şi universul poeziei, Universul folcloric arghezian, Lăuda ţăranului român, Tematica istorică, Tilmăcirile, Arghezi, poetul total, Opinii estetice, şi Epilog: Ultima vizită la Tudor Arghezi. (Editura Albatros, 184 p., 6,50 lei, 14 700 ex.).

Victoria Ana Tăuşan — CARTEA NOPŢILOR. O interesantă formulă a poemului în proză, sprijinită, adesea, de un intens lirism, ne oferă transcrierea acestui fragment: „Limba mea vrea să fie precum tu mă înveţi: pămîntul din care mă trag, stare de flori şi mirisme, foşnet de-asupra izvoarelor şi cornul ieşind în mijlocul frazei, / cînd strălucind ca pătrul de Lună, cînd virful de paloş oriental în sfireteacă de mătăsuri, în retorica vîntului. / O, multe ne sînt trecătoare, multe rămîn după noi!” (Editura Albatros, 68 p., 5,50 lei, 750 ex.).

George Radu — CINETECUL DRUMULUI. Optsprezece schiţe, cu evident scop educativ, uneori satirice, altele cu un umor nu tocmai proaspăt, alcătuiesc volumul de debut al autorului. (Editura Albatros, 152 p., 5 lei, 2 800 ex.).

Viorel Cosma — DOUA MILENII DE MUZICĂ PE PĂMÎNTUL ROMÂNIEI. O atentă documentaţie de istorie şi istorie a artelor oferă, într-un limbaj accesibil celor mici, această incursiune în istoria muzicii. (Editura Ion Creangă, 152 p., 17 lei, 6 500 ex.).

Montaigne — AFORISME. Apărute — antologie, traducere şi prefaţă de de Mihai Rădulescu — în colecţia „Cogito” (aceiaşi care a publicat antologii similare din ariile spaniolă, latină, arabă şi din Anton Pann). Aforismele lui Montaigne ne prilejuiesc, printre multe altele, această reluare: „Există atîtea chipuri de interpretare (ale unui stil ambiguu şi dificil), încît ar fi greu ca spiritul ingenios să nu găsească, de-a dreptul ori pieziş, în orice subiect ceva ce să-i slujească la ce are nevoie”. (Editura Albatros, XXII + 248 p., 5,25 lei, 22 000 ex.).

LECTOR

Creația și democratizarea culturii

TREBUIE să-ți ferești câteodată convingerile de umbra unor opinii aduse din trecut, căci altminteri îți se poate întâmpla să te menții pe poziții destul de șubrede încă din momentul adoptării lor. Poate veni unul, de exemplu, punind întrebarea dacă intuiția, inspirația, imaginația creatoare ar urma să iasă din atelierul artei profesionale și dacă nu cumva aceste noțiuni se anulează atunci când întind mână după ele sute și sute de mii de oameni, așa cum a fost cazul la festivalul „Cîntarea României”. Însușiri și aptitudini a căror valoare decurge nu în ultimă instanță din raritatea lor și a căror taină nu a putut fi pătrunsă încă pe de-a-ntregul, să se reverse acum în valuri peste țărnițele lor firești, cuprinzând aproape totul și pe oricine?! Ce se va alege din arta profesionistă dacă fiecare se apucă de colorat pinze, de scîrțit la vioară, de jucat teatru?! Nu se va îneca oare pictura de valoare în avalanșa tablourilor „de duminică”, nu se va pierde concertul simfonic în tumultuoasele armonii și disonanțe ale formațiilor de amatori, nu va dispărea teatrul de calitate dacă și cel mai îndepărtat cătun își va avea scena sa?

În loc de a insista măcar o clipă pe absurditatea unui atare fel de a pune problema, vom formula doar câteva întrebări în sens contrar: Fost-au vreodată intuiția, inspirația și imaginația creatoare un privilegiu exclusiv al artiștilor de profesie, ori au fost ele dintotdeauna „ursitoare” nelipsite la apariția tuturor invențiilor (de la roata la computer), ba chiar și la toate inovațiile, oricît de neînsemnate ar fi fost ele? Și-apoi, dacă experiență — după cum se spune atît de frumos — înseamnă tot ceea ce i se întîmplă omului la modul conștient, atunci de ce să nu aibă omul acel drept profund uman de a se „trăi” și de a se „experimenta” și pe sine însuși, adică de a-și pune la încercare toate aptitudinile și predispozițiile intuite? Ce ar mai putea fi mult invocata „îmbogățire a personalității”, fără acele numeroase și complexe experiențe în mic și în mare, pe planul relațiilor interumane și pe cel al raportului cu societatea, experiențe care, condensându-se, pot deveni adevărate trăiri cu efect prelungit? Și încă o întrebare: este oare surprinzător, sau, dimpotrivă, cît se poate de firesc, ca, în condițiile unei foarte ramificate diviziuni a muncii, cînd profesia nu poate să angajeze decît o parte a predispozițiilor existente în individ, omul să fie dornic, să-și testeze, să-și activeze, să-și cizeleze toate virtualitățile potențiale? Sintetizînd, deci: este oare imaginabilă devenirea unei societăți multilateral dezvoltate, fără devenirea — chiar la scară de masă! — a personalităților umane multilateral dezvoltate?

Poate că e bine să le amintim scepticilor tîrziu, că egalitatea în drepturi nu are nimic comun cu egalizarea, că nu înseamnă deloc „să vîri pe toată lumea în aceeași oală”; căci fiecare om, în ciuda similitudinilor cu ceilalți, reprezintă în fond un univers irepetabil, în care aptitudinile și calea vieții au imprimat linii modelatoare de personalitate și continuă să le imprime. Societatea noastră se străduiește — și tocmai aceasta este una din virtuțile sale de căpetenie — să creeze o complexitate de situații prielnice pentru această afirmare a omului în cele mai diverse domenii de activitate, și să creeze totodată un climat de curiozitate intelectuală, spre a impulsiona autorealizarea fiecăruia în folosul tuturor. Această complexitate nu poate fi prinsă în „rasterul” dur al unor imagini rudimentare, precum nici prejudecățile aduse din alte vremuri sociale nu mai pot elucida interdependențele ce se stabilesc abia în prezent. Iată de ce rîndurile de față urmăresc anume scopul declarat de a incita la meditație astăzi și aici, da, chiar și în materie de intuiție sau imaginație creatoare.

CEEA ce te străfulgeră, depășind (fie și numai în imagini încă difuze) obișnuita gîndire formal-logică, ceea ce îl surprinde pe unul la masa de scris sau în fața șevaletului, iar pe celălalt, poate, la întocmirea unei schițe tehnice în mai multe variante sau doar la judecarea unei situații, cînd optica pornită de la ceea ce este se dovedește a fi dedublă de ceea ce poate și trebuie să fie, această „scînteie” decl, nu mai este, de bună seamă, o simplă ordo-

nare, comparare, combinare — dar nici chiar „așa din senin” nu se năpustește asupra omului. Să fie oare o recompensă neașteptată, pentru tot ce a realizat acest om-pînă atunci: în cultivarea spiritului său de observație, a minții și a sentimentelor? Împreună cu Aristotel se invocă deseori, drept cheia enigmei, curiozitatea, pe care filosoful grec o definește drept mama tuturor științelor și descoperirilor. Gînditori de mai tîrziu citează inteligența, deci capacitatea de orientare rapidă în situații neobișnuite, sau de surprindere corectă și imediată a esenței unei stări de fapt.

Oamenii de știință care s-au specializat în descifrarea „tainei” creativității subliniază, de altfel în perfectă unanimitate cu predecesorii lor, rolul productiv al imaginației. Nu arareori imaginația creatoare găsește soluții și acolo unde logica singură nu mai găsește nimic. Așa-zisa visare trează sau veghe visătoare, fără de care nu prea există creativitate, se înfățișează nouă ca o valoroasă punte între trăirea emoțională și gîndire, legînd — poate — într-un fel mai aparte, rememorarea cu anticiparea spre a plămădi din ele ceva nou, pentru care nu găsim nici în experiența noastră și nici în cărți vreun echivalent. După cum arată însăși viața, fanfanteia pare a fi un combustibil deosebit de prețios, bineînțeles cu condiția să nu alunece în golul fantasmagoriilor. Este acea forță care — în formularea lui Goethe — „nu părăsește solul realului, ci merge de la real și cunoscut spre lucruri bănuite și intuite”. Profitînd de avantajul celor născuți mai tîrziu, s-ar cuveni însă să adăugăm și aici: întrucît viitorul nu este o simplă prelungire a prezentului, ci conține întotdeauna și posibilitatea de realizare a unor idealuri, societatea noastră vine în întîmpinarea creativității prin crearea, la scară de masă, a unei stări mai deosebite, pentru care s-a găsit numirea de atitudine creatoare. Căci fără sensibilitate și emoție intimă, creativitatea rămîne anemică. Autorealizarea însă nu prin surogat și nu într-o izolare sărăcitoare, ci în miezul transformărilor sociale, unde cultura generală, cultura tehnică și înțelegerea artistică ajung, în virtutea cîmpului de forță al unei concepții clare despre lume, viață și om, la o stimulare reciprocă. Iată contextul mai larg ce favorizează temperatura de topire a componenților și apariția aliajului de preț numit creativitate: iată ce ajută la spargerea cercului de raționamente uzuale, pentru a deschide perspectiva către zări „intuite”, atît în domeniul artei cît și în cel al tehnicii.

DAR, ca să ne întoarcem la întrebările posibile de la începutul acestor rînduri: Educația estetică și cea artistică au avut și au efecte certe, mai cu seamă atunci cînd se întîlnesc cu toate celelalte forme de educație, pe care le influențează și de care sînt influențate, atîta timp cît omul reprezintă un tot unitar. Ba chiar dacă am privi raportul față de frumos într-un cadru mai general, ne-am da seama, de exemplu, că mari inventatori și-au definit pasiunea pentru vioară nu atît ca o relaxare, ci mai degrabă drept „gimnastică a creativității”. Un Einstein a afirmat de pildă că în privința realizării operei sale Dostoievski i-a folosit mai mult decît matematicianul Gauss. Și așa am putea înșirui multe nume, și nu cele mai mici, dar și multe exemple din viața noastră cotidiană, care atestă ceea ce se ignoră la repetarea necritică a unor păreri preconcepționale de altădată. Omul trebuie să stîrnească, printr-un dialog mut, verbul picturii; să-și croiască drum — prin sălile de concert, dar și prin familiarizarea cu coardele sau claviaturile instrumentelor — către înțelegerea muzicii; și chiar să reagonisească de la natură, printr-o mereu îmbogățită contemplare, frumusețile sale. Ei bine, activitatea artistică, adică accesul neîngrădit nu numai la valorile culturale, ci și la cealaltă latură a democratizării culturii, deci la creația însăși, se dovedește a fi în acest sens un mijloc de nesubstituit. În vremuri cînd, în toate domeniile, succesiunea mutațiilor se accelerează, făcînd ca totul să fie într-o continuă transformare, munca și gîndirea creatoare vor reprezenta, în orice caz, ceea ce într-un concert simfonic se numește vioara întîia.

Franz Storch

MARIANA POPA MANCOȘ : Istorică (tapiserie)

Izvorul

Deschide tu izvorul și pajiștea retrasă
În iarba care a-nceput s-o soarbă,
Deschide ușa firelor de iarbă
Cu cheia de la casă.

Oriunde-ar vrea privirea să se-asvirle,
Tu n-o opri, ci las-o să privească,
Și potrivește cheia-n broască
Pentru-a deschide apa unei girle.

Deschide-a mării buclă fastuoasă,
Multiplul visătoarelor cîmpii,
Profeticele jocuri de copii
Cu cheia de la casă.

Deschide fruntea muntelui enorm,
Secretele cărări din amintire, —
Și cu o singură clintire
Chiar zborul păsărilor care dorm.

Virgil Teodorescu

Momentul adevărului

Ileana Ceaușu-Pandele : Somnoroase păsărele

Aprecieri și exigență

ACCENTUL deosebit pus pe valoarea actului critic în viața noastră culturală de către secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și sporul de conștiință prilejuit de Conferința Uniunii Scriitorilor a scos în evidență și caracterul mai larg social și politic, al acestei componente a artei și literaturii, ne-a dat un imbold în reconsiderarea ei, sub toate aspectele și în toate domeniile în care-și face simțită prezența.

După opinia mea, se poate vorbi însă și despre un aspect, mai greu de descoperit, cel al lipsei de apetență, la urma urmelor de talent, al unora dintre critici, care se ascund cu abilitate tocmai în spatele așa-ziselor principii, dar dau la iveală articole lipsite de importanță, manifestând suficiență, readucând în minte avertismentul plin de umor pe care-l adresa Georg Lukács suficienței. (O verighetă urcată pe un munte nu trebuie scotită mai mare decât elefantul rămas la șes !)

Ca unul ce lucrez în teatru, în calitate de regizor, sint, desigur, interesat în primul rînd de eficiența criticii dramatice. Vorbind de eficiență, mă refer nu numai la munca fiecărui cronicar în parte, ci la ansamblul preocupărilor în materie. Deoarece o simplă recenzie, făcută chiar cu cea mai regulată periodicitate, nu poate acoperi toate îndatoririle acestei atît de necesare profesii. Iar unele din îndatoriri continuă să fie neîndeplinite.

De pildă, nimeni, sau aproape nimeni, nu se întreabă, decît în ședințele restrînse ale Consiliului Culturii, ce se întîmplă pe parcursul dintre propunerile de repertoriu și realizarea lui de către prima scenă a țării, scenă (de fapt, scene) cu personal îndestulător pentru a scoate 8-10 premiere de răsune, dar care realizează doar 2-3 spectacole pe stagione. Din alt punct de vedere: cîțiva cronicari așează cu obstinție textul în prim planul cronicii, munca dăruitorilor scenei fiind doar consemnată. E cazul oare să mai amintesc starea modestă în care se află critica în materie de scenografie și muzică de scenă, cu rarele excepții cunoscute? Bilanțurile de sfîrșit de stagione, care pînă acum cîțiva ani erau dominate de două-trei spirite mai mult subiective, au căpătat aerul mai ponderat al senectuții și, pe un ton șăgalnic sau parcimonios, nu amintesc — în mod obiectiv — de-

cît spectacolele văzute de semnatari, cu toate că în paginile aceleiași publicații alți cronicari au consemnat și celelalte spectacole. Ai avut norocul să intri în grațiile unui cronicar — repet, în mod obiectiv, printr-un spectacol reușit —, orice insucces devine o realizare care nu te reprezintă integral. Nu ai avut acest paradoxal „noroc obiectiv”, a doua oară nu te mai bucuri de prezența cronicarului de prestigiu al revistei, ci de cea a modestului semnatar de noțițe, sau a tînărului debutant, încă student la matematici !

Acestea toate sînt, însă, lăsînd gluma la o parte, accidente în peisajul cronicii noastre teatrale. Critica, în plinul ei, se află, de o bună bucată de timp — prin secția ei de la Asociația oamenilor de artă, sau prin grija Consiliului Culturii și Educației Socialiste — prin condeierii săi de frunte, în mijlocul vieții teatrale, devenind uneori chiar fermentul ei creator.

Ceea ce s-a realizat într-o mai mică măsură atît în critica teatrală, cît și, în general, în cronicile de artă și literatură, este atingerea a ceea ce Tudor Vianu numea treapta ultimă, apreciativă, a criticii. Procesul critic, după esteticianul și profesorul Vianu, începe de la forma elementară — impresionismul critic, trece la o formă ulterioară — critica morfologică și stilistică și devine de abia la urmă cea critică apreciativă în care, citez, „intervențiunile de valorificare, după cum se vede însă nu ca expresie a unei poziții inițiale, ci ca un punct în care procesul critic culminează în cele din urmă... Invers, ar fi exercițiul școlăresc, operație mecanică”. Or, critica noastră rămîne, din păcate, în genere la primele două trepte.

Încercîndu-mi de cîteva ori condeiul în cronica teatrală, aș vrea să mai adaug că am simțit greutatea demersului critic și că am ajuns astfel prin mine însumi să-i stimez pe cei care și-au făcut din aceasta o profesie, o pasiune, un crez.

Curajul opiniei critice nefiind decît un reflex specific al democratizării continue a vieții noastre sociale, îmi doresc, și ne dorim cu toții, o critică unealtă folositoare și de căpătîi a artistului și a celui căruia, alături de creator, i se adresează, consumatorul de frumos.

Radu Boroianu

S-A SPUS că istoria criticii este o istorie a erorilor. Și într-un fel poate că așa și este. În sensul că aproape orice mare critic poate fi corelat cu un mare scriitor pe care marele critic l-a negat. Este o relație destul de ciudată, orice s-ar spune. Mă voi limita la un singur exemplu — atitudinea violent negativă a lui Bielinski față de una din capodoperele lui Dostoievski — **Dublul**. Dar acest tip de exemple se pot descoperi în activitatea oricărui critic, unele din erori devenind celebre. Acest mod de manifestare are, bineînțeles, și un revers — lansarea de către critici de mare reputație și de mare prestigiu a unor scriitori cu totul insignifianți care într-un fel destul de penibil au răspuns unor comandamente estetice. Pentru exemple de acest soi nu este nevoie să ne aventurăm în bibliografia din care afară de savante, este suficient să ne amintim de ierarhiile valorice din literatura noastră de acum vreo douăzeci, douăzeci și ceva de ani și ce reprezintă astăzi ierarhiile de atunci. Justificări, evident, se pot găsi, dar există o incompatibilitate certă între justificări și profesionalitate.

Așa stînd lucrurile, tabloul criticii poate părea destul de dezolant, ca să nu spunem direct deplorabil, mai ales dacă mai adăugăm și faptul că, în secolul trecut mai ales, foarte mulți mari scriitori au fost lansați de alți mari scriitori, iar nu de critici. Se mai poate adăuga și faptul că cele mai multe din marile manifeste estetice au fost elaborate de scriitori etc., etc. Dar pînă unde merge acest etc. ?

Pînă cînd primim activitatea critică în ansamblul ei. Dacă primim doar unele aspecte ale activității critice (aspectul marilor erori, de exemplu), atunci activitatea critică poate fi negată în totalitatea ei, dar orice activitate umană privită doar prin prisma unor anume aspecte ale ei poate fi negată cu desăvîrșire. Critica, precum orice activitate umană, are dreptul la eroare. A-i lua criticii dreptul la eroare înseamnă, implicit, a-i lua dreptul la curaj, la inițiativă în afirmarea noilor tipuri de valori estetice, iar în ultima instanță la responsabilitate. Înseamnă să-l transformi pe critic în niște obscuri lustruitori de statui. Or, nu asta este menirea criticii.

Critica, în forma în care o întîlnim astăzi, reprezintă un fenomen de dată relativ recentă. În mare măsură acest lucru se datorează dezvoltării presei, iar mai tîrziu celorlalte mijloace de informație și de aici a nevoii de a informa rapid și profesionist diversele grupuri de cititori cu privire la fenomenul literar. Informarea cititorilor trebuie să fie cît mai rapidă, nu poți să aștepti douăzeci de ani ca să spui despre o carte dacă e bună sau nu. Nu poți să faci sondaje complicate și costisitoare ca să verifici calitatea unei lucrări. Aceasta însă înseamnă asumarea unei

mari responsabilități și, implicit, a riscului erorii, bineînțeles în anume limite, aproximativ de tipul „errare humanum est, perseverare diabolicum”, pentru că altfel responsabilitatea se transformă subit în iresponsabilitate.

Critica secolului nostru a preluat, cu sau fără voia ei, n-are importanță, și vechea funcție a saloanelor literare — cea a lansării marilor talente în sfera interesului public. Din diverse motive, în secolul nostru vechile saloane literare au dispărut. În vechile saloane literare era, în principiu, suficientă recomandarea și protecția unui scriitor de prestigiu ca un posibil campion al condeiului să fie lansat în arena marilor confruntări. Lucrurile nu erau chiar atît de facile pe cît par la prima, la a doua și la a treia vedere, pentru că scriitorul de prestigiu își asuma o anumită responsabilitate, iar autoritatea lui socială era într-un fel determinată și de calitatea celor pe care-i lansa. Saloanele literare au dispărut, dar nevoia de lansare nu s-a diminuat cu nimic, aș zice chiar dimpotrivă, dacă ținem seama, și nu putem să nu ținem seama, de faptul că astăzi numărul de cărți editate este înfinat mai mare decît acum o sută de ani și, prin urmare, pătrunderea unei cărți în conștiința publică se realizează cu mult mai mare dificultate. Devine, astfel, evident că tipărirea unei cărți și lansarea unei cărți reprezintă două operații distincte și de tipuri diferite de responsabilitate. Dacă o editură publică 300 de cărți este de la sine înțeles că nu va publica 300 de capodopere pe an, dar este tot de la sine înțeles că riscul pierderii unei capodopere va fi cu atît mai mic, cu cît numărul de cărți editate va fi mai mare. Creșterea numărului de scriitori buni și foarte buni de la noi se datorează în primul rînd creșterii numărului general de cărți editate. De aici încolo, însă, intervine critica, este dreptul și datoria ei să intervină, pentru a lansa valorile autentice și pentru a împiedica diverse confuzii de termeni realizate cu precădere prin identificarea unor noțiuni eterogene de tipul: valoarea și succesul de public. Ca și pentru descurajarea autorilor sofismelor de soiul: capodopera X a avut succes de public, volumul Y a avut succes de public, deci volumul Y este o capodoperă.

Din acest punct de vedere, însă, critica trebuie să-și asigure o certă autoritate și un cert prestigiu. Oricite speculații s-ar face, oricîtă cerneală savantă ar curge pe colile noastre imaculate, totul devine deșertăciune față de această simplă aserțiune: criticul A a scris despre romanul M că este o carte excepțională. Romanul M se mai găsește în librării ? Pentru că momentul adevărului în critică este cel al lansării valorilor și al descurajării velleitarilor. Restul e tăcere.

Leonida Teodorescu

Ileana Ceaușu-Pandele : Somnoroase păsărele

CRITICII NOASTRE

Dezbaterile
„ROMÂNIEI
LITERARE“

PETRE ABRUDAN : Catarina, doamna noastră (Sala Dalles)

Tapiserie de CONSTANTINA DUMITRU
(Sala Galateea)

Conștiința profesiei

CRITICA s-a instalat, de o vreme, în centrul atenției. Și pe bună dreptate. Ea este, cum de atâtea mii de ori s-a afirmat, conștiința unei literaturi, iar analizele și discuțiile despre adevăratele ei rosturi, atunci când nu sînt făcute de formă, doar pentru a ocupa un spațiu anume dintr-o publicație, sînt oricînd binevenite. Totul este ca mai tîrziu, cînd accentul se va deplasa pe un alt gen, cînd alt subiect va mobiliza interesul general, să se observe mutația pentru care se pledează în momentul de față, saltul criticii spre independență, onestitate, competență și bun gust, spre promovarea deschisă, responsabilă a adevăratelor idei și direcții existente în literatura noastră și care, cu consecvență și pasiune, trebuie susținute și încurajate. Este posibil acest lucru? Nu trebuie să uităm că asemenea discuții au mai avut loc; destinul criticii și faptul că literatura noastră nu este suficient cunoscută peste hotare au stîrnit opinii și sugestii dintre cele mai interesante, din păcate însă nu s-a trecut la transpunerea lor în practică, sau s-a făcut prea puțin. Pentru a răspunde afirmativ este necesar să se analizeze în spiritul deplinei sincerități cauzele care au generat nemulțumirea împotriva criticii, cît sînt ele de întemeiate, dacă în scara „nemulțumirii noastre“ critica trebuie să stea pe primul loc etc. Am certitudinea că adevăraților critici — și numărul lor este destul de mic — nu li se poate reproșa prea mult; datorită lor nici o carte valoroasă nu a rămas nesemnaltă la timp, ei au încurajat tendințele care s-au dovedit a fi fertile pentru litera-

tura noastră, datorită lor proza românească s-a eliberat de comodul dar atît de păgubitorul dogmatism și pășunism, de extazul primar în fața naturii, de liricoidismul desuet, de personajele sterilizate, acefale, desprinse parcă din nalvele povești edenice pe gustul celor ce, cum ar spune Camil Petrescu, știu fără să citească, fără să se informeze.

Moravurile care ne incomodează trebuie analizate într-un context mult mai larg. Datorită unor feudali literari, al căror număr pare a fi într-o simțitoare creștere, a numelor autosanctificate care nu mai suportă să fie atinse nici măcar cu o floare, datorită celor care au tipărit mai multe cărți decît au scris, sau au scris mai multe cărți decît au citit, au început să aibă mare trecere articlerii improvizate, agitații aflați mereu în căutarea unui drapel și a unei solde; ei caută să-și facă un nume și un loc în lumea literelor, transformîndu-se după împrejurări cînd în enunți de pază, cînd în înșeri cu glasuri melodioase, cînd în gînditori acerbii care găsesc idei geniale și tehnici noi, plante rare și fructe deosebite acolo unde suveran e doar nisipul, pustiul, platitudinea. Diversi autori, unii chiar cu un talent deosebit, au încetat să mai vadă literatura ca pe o cursă lungă, dificilă, o luptă acerbă continuă cu necunoscutul din om și societate, cu cuvintele pentru a le forța să exprime noua sensibilitate a vremii, cu dogmele, rutina și prejudecățile, tabuurile și ignoranța agresivă; ajungînd să-și închipuie că pe tot ce pun ei mîna se transformă automat în aur, precum biblica apă în vin, uitînd că și

pe alurea se mai scrie literatură, așteptînd ca în orice articol sau cronică să găsească elogiile care în general sînt proprii necroloagelor, au introdus și în lumea literelor practici și obiceiuri ce amintesc de lumea descrisă de Charles Diehl sau Procopius din Caesarea. S-a uitat, se pare, că Rebreanu este Rebreanu din simplul motiv că a scris *Ion, Răscoala, Pădurea spinzurașilor* etc., și nu fiindcă a condus nu știu ce instituții culturale. Firește, literatura n-a stat și nu poate rămîne la o „temperatură de confort“, chiar dacă X sau Y nu vor să recunoască o persoană sau un fenomen, ca în practicile magice; cu sau fără voia vrăjitorului bororo sau nambikwara, cu sau fără știrea lui, s-a pășit pe Lună, Faulkner și-a scris romanele, Oberman a descoperit că pînă și bacteriile pot fi stressate etc., etc. Evoluția are legile ei firești, numai că din aceste deplasări de accent, datorită confuziilor stîrnite de acești neofeudali, pot pierde oamenii de bună credință, cititorii simpli ale căror gusturi li se deturnează, dar și unii tineri începători care optează pentru minima rezistență, pentru haine de paradă și nu de muncă. Stîrnesc derută nu numai cei ce acceptă benevol rolul de pajii sau de paznici, ci și unii critici uitați la diverse rubrici, critici care chiar cînd citesc volumele despre care scriu lasă impresia că nu le-au citit datorită lipsei de gust și informație. Ei n-au reușit să descopere că literatura noastră s-a diversificat mult, că sondajele psihologice adînci, monologul interior — lucru „pe care nu-l pot face încă nici un fel de mass media electrice“, cum spune Tom Wolfe — investigația socială complexă, practică de o mare parte a prozatorilor de astăzi reclamă o pregătire serioasă, complexă, o documentare nu numai în bibliotecă, ci și pe teren. Oamenii sînt cum sînt, complicați, transformați și contorsionați de istorie, ei se refuză regulilor și clasificărilor cu care ne-a obișnuit o gîndire comodă, lipsită de proprietatea de a se autoperfecționa, evolua. Astăzi conflictele cele mai grave, mai pasionante, sînt din sfera ideilor; afirmarea sau infirmarea unor idei, sacrificiul pentru ele sau deturnarea sensului lor, alte atitudini ca tăcerea sau dedublarea au nu numai rezonanțe psihice, ci și consecințe concrete, practice, dintre cele mai neașteptate. Or, aceste subiecte — poate cele mai serioase — nu pot fi scrise cu unelte de altădată. Și nici comentate. Devin profund ridiculi cei prinși de rugină semănătoristă care transpore ușor de sub culoarea de protecție, cei rămași cu gustul la începutul secolului și cu privirea acră, „vigilentă“ de acum două decenii, vînd

cu consecvență cărți bune, privind însă cu samaritană îngăduință producții care prin lipsa lor de valoare artistică nu fac decît să compromită idei și teme vitale, lozinci dintre cele mai frumoase. Dar asemenea deformații sînt de multă vreme cunoscute și, dacă ne gîndim bine, nu există profesii fără intruși, nepricepuți și amoralii; totul este ca ei să nu dea tonul, să nu vorbească în numele breslei. La noi de o vreme criticii foarte buni nu sînt prea prezenți în publicații, sau în locul unor articole de sinteză, de orientare, le descoperi semnătura sub niște recenzii. Și nu de puține ori pentru a le cunoaște părerea asupra unui fenomen etc., trebuie să le așteptăm cărțile.

CRITICA își poate îndeplini misiunea numai într-un climat literar sănătos, aseptice, desprins de interese mărunte de grup, și lucrul acesta va fi posibil numai atunci cînd va prima interesul literaturii în general și nu al unor persoane, cînd revistele — toate! — se vor angaja în impunerea unor idei și tendințe reclamate de acest timp, și nu în propășirea unor persoane, cînd imitatorii nu vor împărți locul pe podium cu imitații, fie ei autohtoni sau străini, pentru că nu este suficient să dai cîteva citate într-o franțuzească în genul celei vorbite în preajma shopurilor pentru a avea dreptul să-ți compari proza cu a lui Călinescu, de exemplu.

Orice creator care nu scrie cu scopul de a ajunge pe una din efemerele trepte ale ierarhiei administrative are un plan minimal de îndeplinit, un drum de străbătut, drum complicat, greu, plin de capcane și pericole, o traiectorie vegheată de obsesia ratării, a „numelui palid“ pe care l-ar putea lăsa. Într-un timp în care accentul cade pe conștiință, cînd cuvintele pot învia și ucide, cînd talentul nedublat de informație, curaj și sete de adevăr și libertate nu mai înseamnă aproape nimic, este firesc ca scriitorul, chiar și cel mai sigur de harul său, să simtă nevoia unor confruntări sincere, deschise, loiale, a unei oglinzi în care să-și vadă chipul, chiar dacă aceste oglinzi nu sînt întotdeauna prea fidele; de asemenea, el mai are nevoie de aliați care să se implice în impunerea unor idei și adevăruri, care să autentifice cîștigurile estetice și morale, să le valorifice, deoarece orice pîrtie deschisă de cineva, fiecare pas în necunoscut, în zonele greu accesibile este o victorie a tuturor. Sar ar trebui să fie. Numai spiritele mici, șfertodoctii, ratații sînt lipsiți de generozitate, se cred însuși adevărul și priceperea. Firește, criticul nu poate fi o balanță ultraprecisă sau un computer; ar fi absurd să le pretindem lor acest lucru cînd, se știe, Freud și toți cîți l-au urmat au dovedit că drumul pînă la învingerea instinctelor, pînă la desăvîrșire este înfiorător de lung, iar speța noastră pentru a dobîndi o calitate risipește enorm de mult material biologic. E greu deci să facem abstracție de defectele noastre conștiente și inconștiente, de mediul în care ne-am format, de aspirațiile noastre. De aceea, am o mare stimă pentru criticii autentici, născuți și nu creați de conjuncturi sau de șefii de trib. Unora le sînt recunoscători că m-au sprijinit și încurajat în momente dificile, alora fiindcă au promovat cu consecvență tendințele și ideile care au contribuit la dezvoltarea unor romancieri autentici, în pas cu vremea, iar alora fiindcă au scris niște cărți ce pot concura cu succes pe cele de beletristică. Respect și opiniile celor ce n-au găsit nimic demn de reținut în romanele mele. Firește, gusturile nu se discută, însă se formează, se educă.

Critica face parte dintr-un organism mult mai complicat și, firesc, maladiile ei sînt ale întregului organism. Această discuție ar putea constitui preludivul alteia, despre climat, despre nou și perimat în literatură, despre valori și nonvalori, despre nevoia de a participa la un dialog mai larg despre literatura reclamată de acest moment politic și spiritual etc., etc.

Literatura formează conștiințe și nu trebuie să încetăm a repeta că soarta literaturii de mîine depinde de numărul conștiințelor de astăzi.

Augustin Buzura

Cuvîntul

Somn și veghe

La început a fost cuvîntul
Creat-a cerul și pămîntul.
Și-acum mai poruncește-n lume.
Ce-o fi-nsemnînd? Ce-o fi
anume?

Viața ta se-mparte-n somn și veghe.
In tine porți și ceialaltă lume.
Ce simplu-i tot dacă admiți ca lege,
Că visu-i partea nevăzută a lunei!

Tot doar cuvînt fu și descîntul.
Din el rămas-a numai cîntul.
Să știi-n vers silabele-a pune,
Nu-i alta asemenea minune!

Prin moarte însă se întoarce roata:
Ce a fost veghe-i numai vis acuma,
Ai adormit cu intruparea-ți toată,
Și-n somn rămas-ai pentru
totdeauna...

Un vers să bată precum ora,
Pe înțelesul tuturoră;
Și tilcul ce-i dă adîncirea,
Să strîngă-ntrînsul nemurirea...

Al. Vișianu

Ileana Roman

Închinare

Ce știm, femeia e un imn
Cu pleoapă lină străvezie
Memoria țelor ce sînt
Din deal și pină în cimpie

Ce se cuvîne e o sete
Deopotrivă cu izvoară
Unde iubirile întregi
Ca o corabie coboară

Ce este, este ca o urmă
Prin care calcă universul
Mamele noastre frînte-n briu
Poartă sămînța și culesul

Și lacrima și răsăritul
Răsfringere în miez de vară
Ce știm, femeia e ca țara
Vatră deci, vis și viață iară

Și Soarele îi zice mamă
De la pămînt și pină la cerul lui
De la tălpile ei pină în creștet
Și înapoi pină-n călcii

Căci ea e riul și clepsidra
Din care curge veșnicie
O, zările, îmbrățișările
Și-această pleoapă străvezie.

Cuvinte înainte

Cu un bici înspicat mai de soi
Le-am minat toată ziua-n broboane
Din cimpie în deal și-napoi
Să le fie mai foame.

Ochiul meu le-a văzut și a plins
Riuri dulci și sărate pecete
Cînd sărate cînd dulci dinadins
Să le fie mai sete.

Ca un vis pe nisip se-nsere
Și lunînd toată noaptea-n silabe
Somnul lor ca o boltă era
Atîrnînd candelelabre.

La Orșova

La Orșova se-aude țara
Reinflorită și măiastră
La Orșova coboară cerul
Ca o corabie albastră.

La Orșova sărbătorim
Această stare mai întii
Pe un pămînt îndrăgostit
De foarte tînere statui.

La Orșova ne vom iubi
Ca florile luminind
De tînerețe aerul e-o floare
Între cer și pămînt.

Iubirea mea desfă-te glas
Și curgi ca o fereastră naltă
Cum este patria aici
Lumină binecuvîntată.

Mihai

Adrian Eres

Pe strada Luminei

Pe strada Luminei iubiri se mai pierd
și pasărea cu zborul frînt
mai caută amintiri de demult.
Casa mamei se leagănă-ntre plopi
și așteaptă aurul frunzei
să cadă...
O umbră se mai furișează-ntre ziduri
și nu știu de-s eu, de mai caut și acum
netulburata vale a copilăriei...

Vorbesc prin aripa...

Vorbesc prin aripa ce îmi acoperă pleoapele

prin gura valului ce îmi apropie

vorbesc folosind aceleași cuvinte
cu semenii mei, cu apele,
cu trecutul ce n-a fost totdeauna limpede.
Vorbesc limba vorbită
în țara atît de simplu numită : Eminescu,
tatăl și taina cuvintelor noastre,
vorbesc prin gura fîntinii,
prin gura izvoarelor fierte,
prin gura cumpenei
ce-și răstignește umbra pină la poalele
casei.

Vorbesc prin trupul fecioarelor
necinstite de atita seară,
vorbesc prin gura zilei de mîine,
prin gura zilei de ieri,
vorbesc prin gura iubitei
care și acum mai așteaptă
aproape de noapte,
acolo, la gura zăcerilor noastre...

Și iată-mă singur

Și iată-mă singur în noapte
uitînd că-i interzis să aprind focul pe plajă
privind cum apa,
stîrnind toate visele, inundă uscatul.
Cineva, de departe, mă strigă
spunîndu-mi că fiecare zi are un nume
și tristețea e liberă
să zburde peste iubirile uitate.
De departe, spre foarte departe, răzbate
prin noi

o șoaptă,
un lung poem
pe care nimeni nu-l mai recunoaște,
poate doar speranța,
singurătatea mișcătoare a corăbiilor
plutind nerăbdător pe albastru...

Curînd și noaptea...

O, nu mai întîrzia pe ape
bătrînule pescar,
furtuna va visa-ntr-o seară
un naufragiu trist
ce nu va trece în legendă
și visele s-or legăna
pe străzile pustii.
Curînd va fi o seară lungă
și nu vei mai putea să tulburi
această liniște prelungă,
nici somnul pruncilor, senin,
curînd și noaptea, miezul nopții
va cuprinde burgul
ca pe-o cetate-n care gîndul
își va aminti copilăria
uitată-ntr-o bună zi
și ziua ce nu și-a mai uitat copilăria...

Claudia Ilie

Șotron

Fiecare aruncam piatra într-o căsuță
A jocului șotron
Fiecare pătrat ne primea ca un spațiu
Imens în vrăjitul oblon...

Soseau diminețile, dar mai ales amiezile,
Mă uitam cum alte lipii colorate săreau
În joc băiețesc cu
Alți copii, alte-ntrebări, alte dimineți
și amiezi...

Și jocul — nestemată comoară —
Și diminețile mele — cărări —
Amiezile mele — statui spinzurate de-o

Astăzi, o mie de scări...

sfoară

Cărare

Drum de care cu nădejdi cosite,
Cai lactee de miștit Sisifi,
Brațul meu alunecat pe cumpeni
Drum de care, drumuri de fîntină !
Dornic fug răscredurile prin Păsări...
Nu le știu și merg și merg și merg...

Cumpănă

Îmi întind umbrele pină-n coaja cuvintelor
Necunoscută încă mă subțiez prin miez
Risipită heraldic prin ochii rodirilor
Sufletul din așchii nu-l mai infiez.

Calc peste înfrîngeri divulgate din greșală
Pină cînd cerul nîmbat de păsări inutile
Se furișează-n focul păzit de vreo vestală
Urcîndu-mă prin trupuri de feștile.

Eu, fără nici o aripă, sfîșiată prin miez,
Caut cuvintele din spăna destrămată
Cu plugul singurătății o liniște gravez
Prin nostalgia cruce vinovată.

Culorile

Uneori, cu gest indoielnic mîngii culorile,
Numai o pasăre ciudată rotește în alb
Umbra cadranului dintre săbii.
Prin culoarea galben curge amăgirea,
țipă arlechinul altor dimineți de fluturi.
Prin culoarea roșu trece clandestin
iubitul din zodia vulturului cu aripi de in
ce-mi risipește disperarea oglinzilor nevăzute.
Prin albastru trece tulpina visării
din pietrele ascunse de statui.
Movul cerșește rugina din fîntini ;
cojile rănite cu somnul de păsări
ascund rădăcinile prin tulpinile oarbe.
Culoarea verde-mi răsare altar
Prin nucile blestemate în alt ceremonial.
Prin negru mă bîntuie ucigași solitari
cu ochi năpădiți de răscețe noptatică.
Presimțirile înfricoșate de seceta focului
nu mă pot rupe din viltorile jocului.
Culoarea alb se lasă din nou amăruie
pe umbrele ce-mi țintuiesc în cuie
răsfrîngerea plutitoare de vultur captiv.
Culoarea alb se deschide spre înăuntru
și nimeni nu mai vine și singură nu intru...

SĂRINDAR, 1939

Pe vremea cind, în felurite țări europene, din rindul cărora mulți se străduiau să nu lipsim nici noi, era la modă — sau chiar de rigoare —, salutul cu brațul întins, însoțit uneori și de un scurt strigăt, ca un miriș de ciine care anunță că e gata să muște, am fost surprins să văd într-o dimineață, în centrul capitalei, un cu totul altfel de salut. Coboram în lungul străzii Sărindar, pe care în acea vreme cîntau cucuvelele, fiindcă marile ziare democratice ce-și aveau sediul acolo fuseseră suspendate, cind am zărit doi oameni care, încrucișându-se, s-au salutat, unul de pe un trotuar, iar altul de pe celălalt, peste toată lățimea străzii, cu pumnul strîns.

Acesta era salutul „Frontului popular”, replică a celui cu brațul întins, prin care cei ce se împotriveau fascismului, în orice țară s-ar fi aflat, înțelegeau să-și arate în mod fățiș atitudinea. La Paris, în acei ani, asemenea salut era un lucru obișnuit, și am văzut mulți intelectuali francezi, printre care André Malraux, André Chamson, Julien Benda, Jean Richard Bloch salutînd astfel, la mîningurile de solidaritate cu poporul spaniol sau la Congresul pentru apărarea culturii.

Dar la București, în centrul orașului mai ales, contravenind stării de spirit generale, putea fi plătit foarte scump.

Nu-i de mirare, deci, că în acea dimineață, după un nou triumf al lui Hitler, după o nouă umilință a lui Chamberlain, pe cînd mă strecuram, cu pas și suflet de stafie, pe lângă zidurile Sărindarului, să fi fost atît de surprins văzînd felul în care, în plină stradă, în plină zi, de pe două trotuare diferite, s-au salutat cei doi bărbați, ceva mai în vîrstă decît mine, pe care îi știam mai mult din vedere.

Unul era Ion Vinea, iar cel de al doilea, Șerban Cioculescu.

A-ți aduce aminte poate fi, de multe ori, un capriciu al memoriei. Dar, cîteodată, devine o datorie a conștiinței.

Geo Bogza

Metafora șerifulului

ÎN MULT gustatele westernuri ale cinematografului americane, un singur bărbat, imbatibil fintaș și om de singe rece, ține piept cu succes unei întregi bande care terorizează orașul, precum și celor timorați, care se feresc să i se alătore și introduce pînă la urmă ordinea, acolo unde domneau haosul, crima și jaful. Acel bărbat este șeriful, ivit din anonim și înlocuitor al unuia asasinat sau dezertat de la post, de teama morții. Eroul impune prin simpla prezență, dar și prin temeritate, ca și cum ar fi invulnerabil și invincibil. Nici un alt erou din tipologia cinematografică nu este atît de cuceritor ca acest șerif ocazional, deoarece el ne satisface setea de dreptate, chiar dacă ecranul ni-l prezintă în nesfîrșite variante, din care nu lipsește convenționalul. Trezînd și peste neajunsul stereotipului, admirăm la superlativ apariția bărbatului sigur pe sine, care încarnează ideea de justiție intrupată într-un bărbat chipeș, ce pînă la urmă se alege și cu floarea femininătății locale sau în trecere, adesea și ea salvată de providențialul purtător de stea la piept.

Singur împotriva tuturor ne apare într-o privință și tînărul critic G. Gheorghiuță, care ne-a dat o excelentă monografie despre **Sburătorul** (Editura Minerva, București, 1976). Cartea prezintă personalitatea marelui critic, pe cit de mare, pe atît de nerecompensat în timpul vieții, care a condus timp de aproape 25 de ani un cenaclu și, numai doi sau trei, revista cu același titlu, după capodopera lui Eliade. O prezintă cu cuvenită simpatie, dar și cu întemeiată dreptate, ca pe autorul unei opere critice monumentale, dar și ca pe un mare călăuz al tinerelor generații, mereu la pînda talentelor în mugur. G. Gheorghiuță scoate în relief și geniul polemic lovinescian, de aceeași forță cu cel maiorescian (dacă nu și superior, după d-sa), care, adăugăm noi, dimpreună cu maliția uhora dintre „figurine” explică, fără a justifica, adversitățile conjugate împotriva aceluia care n-a fost nici profesor universitar, nici academician, cu toate că era și scriitor și critic de factură europeană.

Unde joacă însă G. Gheorghiuță rolul șerifului? Desigur nu în restaurarea în drepturi a celui năpăstuit în viață, căruia însă cultura noastră socialistă l-a recunoscut toate meritele (este suficient să amintesc că numai subscrisul a condus trei remarcabile teze de doctorat, inchinate operei lovinesciene). Rămînea oare un punct „negru” în gloria marelui critic, istoric literar și memorialist, afirmația că, prin structură și educație intelectuală, puțin receptiv la „fiorul” poeziei noi, datorită însă ambiției cenoculare, a militat pentru ea și l-a găsit formulări critice definitive? Toți cei care au frecventat cenaclul lovinescian au relevat acest curios fenomen, corectat însă prin adeziune și prin talentul expresiei, toți, cu excepția romancierului I. Peltz. G. Gheorghiuță se înscrie în fals împotriva afirmației tuturor, ca și cum, dacă ar fi adevărată, ar aduce o știrbire memoriei, azi unanim respectată. Cum mă număr și eu printre cei ce au făcut această afirmație, voi aminti că am fost de față, într-o zi de iunie 1942, la Lovinescu acasă, cind poetul Ion Barbu, întirziat cu aproape un an, a scris în cartea de aur a celui sărbătorit pentru împlinirea vîrstei de 60 de ani, catrenele poeziei ce nu luase încă titlul revelator: **Scepticul mintuit**.

„Iată textul „corpului-delict” : „Cînd toți ciopleau, cu o zorită mină, / Obraznice oglinzi să-și facă sie, / El în illorea inelul tău, fintînă / De sfișiate luxuri, Poezie !

Cu alții aprig, mai vrăjmaș cu sine, / Acest amar și tăgăduitor / A frînt pe rînd simțirile mezine / Un foc exact să-aprindă în piatra lor.

Osinda în cumpeni tremură indoită / La ingeri, păstrătorii sfintei asme. / — Virtuți, Domnii ! să-i fie socotite / Cerești, acele calme entusiasme. (9 iunie 1942).”

Au trecut 35 de ani din ziua lecturii, pe care a făcut-o cu glas tare E. Lovinescu, dar mi-amintesc ca și cum ar fi fost ieri. După un moment de pauză, maestrul grăi :

— N-am înțeles nimic, don Barbu. Ce-ai vrut să spui ?

— Maestre, scuzați-mă, eu mi-am făcut o regulă de a nu-mi tălmăci versurile. Înțeleagă fiecare ce vrea și ce poate !

— Dar ce-s astea, don Barbu :

Virtuți, Domnii ! să-i fie socotite Cerești, acele calme entusiasme ?

Ion Barbu surise, ridicînd din umeri și deschizîndu-și larg brațele, ca într-o paranteză.

Atunci am intervenit eu :

— Maestre, nu vă amintiți, din **Les fleurs du Mal** :

„Les trônes, les vertus, les dominations” ?

— Nu, ce-i cu ele ?

— Sint cercurile îngerești din Paradis ; poetul vă asigură că, deși sinteți ateu, la judecata din urmă veți fi absolviți pentru că ați patronat cu căldură debuturile tinerilor scriitori și le-ați fost un îndrumător lucid și devotat.

— Așa e, don Barbu ?

Ion Barbu surise în mustață și nu răspunse.

Mai tîrziu, în a doua copie pe care mi-a acordat-o, și-a intitulat poezia :

Scepticul mintuit.

Acum nedumerirea nu-și mai avea locul pentru nimeni.

AM POVESTIT cîndva și pătania mea cu Lovinescu, relativ la interpretarea unei poezii mallarméene. Anton Holban spusese că ajutasem pe o colegă din anul III de franceză să ducă la bun sfîrșit lucrarea ei la profesorul Charles Drouhet, cu tema: **Hérodiade**. În cartea lui Thibaudet, finalul, cu urcarea la cer a capului, Sf. Ioan Botezătorul, nu era analizat : toată atenția lui se fixase asupra monologului eroinei, în splendidele versuri alexandrine. Divulgîndu-i lui E. Lovinescu acest mic serviciu, adus colegei, Anton Holban nu bănuia că unchiul său mă va supune unui riguros examen. La prima vizită ce l-am făcut-o, m-a luat de scurt :

— Don Cioculescu, am auzit că te erijezi în mare exeget mallarmist !

— Nu mă erijez, maestre, dar am făcut și eu o încercare de a-i pătrunde o criptogramă.

— Don Cioculescu, știi vorba latină :

Hic Rhodos, hic salta !

Uite, iau din raft poeziile lui Mallarmé, caut una din cele ermetice, și-o citesc și te invit să mi-o tălmăcești pe loc.

— La dispoziție, maestre !

După citeva clipe de răsfoire, maestrul s-a oprit asupra scurtului poem **Petit air (guerrier)** și a început a citi, de la primul vers :

„Ce me va, hormis l'y taire”

pină la :

„De trancher ras cette ortie
Folle de la sympathie”.

În paranteză fie zis, le citez din memorie. Atunci însă, mi s-a lăsat o negură sub frunte : nu înțelesesem o iotă. Nu mi-a lipsit însă prezența de spirit :

— Maestre, eu am nevoie de-o lectură proprie. Lăsați-mă s-o citesc în gînd.

— Fie, să vedem ce-o ieși.

La această lectură, s-a făcut lumină. După mai puțin de un minut, am răspuns :

— Maestre, poetul, cred eu, a scris poezia în timpul sau sub imperiul ecoului războiului franco-prusian. Paradoxal, refuză să se înroleze ca ostaș, pentru că are de dus o luptă a lui : pentru eradicarea principiului simpatetic în receptarea

fenomenului artistic, pe care el îl captează cu inteligența rece. Asta-i tot.

— Don Cioculescu, abuzezi. Nu m-ai convins deloc.

— Asta am înțeles, nu pretind că altă interpretare n-ar fi posibilă.

Dialogul s-a petrecut în după-amiaza unei zile lucrătoare. Duminică, urcam scările către apartamentul din str. Câmpineanu 40. Cobora F. Aderca :

— Dragă Cioculescu, e o zi superbă, hai să ne plimbăm în Cișmigiu, că pe Lovinescu nu știu ce l-a apucat, interpretează o poezie de Mallarmé, o arie războinică... Nu pierdem nimic.

— De acord, domnule Aderca. Te rog numai, să intrăm pentru un minut, să-l salut pe maestrul și plecăm îndată.

Zis și făcut. În salon, maestrul interpreta plenului de vizitatori **Petit air (guerrier)**. Am prins crîmpeii final :

„împotriva principiului simpatetic în artă”.

Cum m-a văzut, m-a întrebat cordial :

— Știi c-ai avut dreptate, don Cioculescu. Interpretarea dumitale este singura posibilă.

— Nu sint atît de convins, maestre, dar mi-am luat și eu îngăduința de a încerca să descifrez un text dificil.

Acesta era Lovinescu. Recepția lui la nou, în poezie, era ceva mai înceată decît la generația Călinescu, Streinu și subsemnatul, dar, încă o dată, cind era vorba să-și fixeze în scris judecata artistică, nimeni nu reușea să o cristalizeze ca dînsul, într-o formulă definitivă. Marelui critic compensa cu inegalabilul talent al definiției critice, relativa tardivitate a intuiției sale critice.

DE ACORD cu mine, citați de G. Gheorghiuță, sint mai mulți „sburătorii”, care au afirmat că cenaclul a jucat un rol important în lărgirea receptivității critice lovinesciene.

Prioritatea absolută, ne spune talentatul monografist, a deținut-o B. Fundoianu, urmat de Ion Barbu, Camil Baltazar, Camil Petrescu, George Călinescu, Mihail Celarianu și Simion Stolnicu, ca să-i citez numai pe cei mai bunii poeți care au citit în cenaclul **Sburătorului**. Toți afirmă același lucru, dar nici unul mai pregnant ca G. Călinescu, cu o notă finală din cale afară de malițioasă :

„El interoga, interoga, despre ce s-aude și ce se mai spune, smulgea cheia poeziilor și rămînea apoi în impenetrabilitatea boului Apis”.

Să trecem peste acesată clauzulă pamphletărească și să reținem că, într-adevăr, „cheia poeziilor”, dacă nu totdeauna, dar mai adesea, cind erau mai mult sau mai puțin ermetice, i-o dădeau alții.

Am spus că prozatorul I. Peltz a încercat să desmîntă această afirmație. I s-a alăturat și Vladimir Streinu, poetul sburătorist, care la debut nu a fost deloc criptic, iar în ultima serie a **Sburătorului**, prea puțin ca să fie nevoie de elucidările poezilor din cenaclu. Streinu a găsit de altfel eufemismul împăciuitoare, al interacțiunii reciproce, de la cenaclu la Lovinescu și vice-versa.

Desigur, Simion Stolnicu greșea în privința soției amfizionului, socotită de el a fi fost „îngerul păzitor parcimonios ce poartă cu degetul balanța aprecierilor”. Rolul Ecaterinei Bălăcioiu în fixarea judecăților critice ale maestrului nu era apreciabil, ea dovedindu-se pur și simplu a desăvirșită gazdă.

Citîndu-mi propria părere, în concordanță cu mai sus-citații poeți, G. Gheorghiuță încheie :

„Ușor de spus, dar greu de susținut, la modul atît de categoric, asemenea păreri”.

N-am fost mai categoric decît strălucita Pleiadă sburătoristă, în frunte cu Ion Barbu-Betelgeuse, care a spus același lucru : „o anumită nesiguranță a intuiției” în materie de „poezie nouă”.

Ca și adversarul său, Mihail Dragomirescu, iubitul nostru maestrul se orienta mai sigur în logica genului epic și a celui dramatic, însă spre deosebire de esteticianul integralist, care nu se lăsa convins de nimeni, considerîndu-se infailibil, E. Lovinescu ceda în fața frumosului, servit cu fervoare de sburătorii inițiați în secretele Polymniei.

Urăm Șerifului metaforic succes deplin împotriva tuturor detractorilor reali ai lui Lovinescu, dacă și cîți vor mai fi fiind, scriitorul acestor rînduri socotîndu-se un statornic admirator al marelui critic, desigur însă, în limitele adevărului.

Șerban Cioculescu

CALENDAR

● 10.IX.1888 — s-a născut Virgil Tempeanu
● 10.IX.1930 — s-a născut Liviu Călin.
● 10.IX.1944 — s-a născut Eugen Evu
● 10.IX.1975 — a murit Mihail Sabin (n. 1935)
● 11.IX.1858 — s-a născut N. D. Xenopol (n. 1917)
● 11.IX.1911 — s-a născut Aurel Chirescu
● 11.IX.1915 — s-a născut Silviu Georgescu
● 11.IX.1927 — s-a născut Franz Storch
● 11.IX.1956 — a murit Elie Dăianu (n. 1869)
● 11.IX.1973 — a murit Corneliu Belciugățeanu (n. 1922)
● 12.IX.1869 — a murit C. Stamati (n. 1786)
● 12.IX.1912 — s-a născut Szabo Lajos

● 13.IX.1874 — s-a născut Eugen Herovanu (n. 1956)
● 13.IX.1909 — s-a născut Elvira Bogdan.
● 13.IX.1908 — s-a născut Edgar Papu
● 13.IX.1911 — s-a născut Aurel Leon
● 13.IX.1912 — s-a născut Kiss Ernő
● 13.IX.1970 — a murit Sanda Movilă (n. 1900)
● 13.IX.1973 — a murit Vasile Văduva (n. 1940)
● 14.IX.1778 — s-a născut Costache Conachi (n. 1849)
● 14.IX.1856 — s-a născut Sofla Nădejde (n. 1946)
● 14.IX.1906 — s-a născut Emil Vora
● 14.IX.1976 — a murit George Buznea (n. 1869)
● 15.IX.1875 — s-a născut H. Sanlelevisci (n. 1951)
● 15.IX.1937 — a apărut la Arad (pînă la 15.IX.1940) revista „Innoirea”, condusă de Tiberiu Vuia și Petre Pascu.

Bogăția limbii și sărăcia dicționarilor

● BINECUNOSUTUL lexicograf francez Emile Littré a făcut, cindva, o afirmație care își păstrează și astăzi întreaga ei valabilitate: „Les travaux lexicographiques n'ont point de fin”. Într-adevăr, este imposibil nu numai de realizat, dar chiar și de imaginat un dicționar care să conțină absolut toate cuvintele din trecut și de astăzi ale unei limbi în continuă dezvoltare. Mai ales cînd e vorba de creațiile lexicale interne ori de împrumuturile neologice recente și „recentissime”, acestea pot să rămîină chiar în afara celor mai bogate dicționare pentru simplul motiv că nici un lexicograf nu este în stare să țină pasul cu ritmul prea rapid de îmbogățire a vocabularului. Mai mult, poate, decît orice alte lucrări, dicționarele sînt prin definiție opere imperfecte, iar perfecțiunea lor provine, în primul rînd, de la faptul că ele sînt de două ori lacunare: o dată pentru că nu înseamnă toate unitățile lexicale ale unei limbi vii, iar a doua oară pentru că mai omit și o serie de sensuri ale cuvintelor pe care le înregistrează. Citeodată astfel de omisiuni sînt conștiente, ca în cazul Dicționarului Academiei franceze, ai cărui autori au respins prea multe cuvinte și sensuri neologice, acționînd în numele unei concepții care s-a dovedit, pînă la urmă, de un purism cam exagerat, dacă nu chiar de neînțeles. Deși lexicografii noștri din ultimele decenii sînt aproape complet străini de o asemenea concepție, cele mai recente dicționare românești nu oglindesc, totuși, nici pe departe bogăția lexicală a limbii române contemporane. De acest adevăr ne dăm seama constatănd că neologisme bine atestate și cu o vechime de eiteva decenii nu au pătruns încă în nici unul dintre dicționarele noastre curente. În această situație se află, de pildă: **calofil** (pus în circulație de Camil Petrescu), **miortific** (creat de Lucian Blaga), **creativitate** (care datează încă de la D. Caracostea, autorul lucrării: „Creativitatea eminesciană”), **funcționalitate** (gresit folosit, uneori, cu sensul de „funcție”, „funcțiune” sau „funcționare”), **vizualiza** (semnalat în 1943 de către acad. Iorgu Iordan), **polihistor** (cunoscut și el de multă vreme)... sau **tenisman** (scris și **tenisman**), care nu există decît în **Mic dicționar al limbii române** de Ana Canarache și Vasile Breban, unde a fost introdus la sugestia noastră (Din păcate, autorii nu au acceptat chiar toate propunerile care li s-au făcut și care erau menite să contribuie în special la îmbogățirea listei de cuvinte a acestui util dicționar). În continuare cităm o nouă listă de neologisme, care ar fi putut să fie înregistrate măcar în **Dicționarul explicativ al limbii române** (DEX, 1975): **alcoolemie**, **alerță**, **apozitiv**, **breveolentă**, **busculă**, **casetofon** și **radiocasetofon**, **cincantănar**, **colinar**, **conflictual**, **debusolat**, **design** și **designer**, **engramă**, **extraplăt**, **forum**, **francofon**, **gerovital**, **gestiona**, **gestual**, **instituționaliza**, **intercooperatist**, **interdisciplinar**, **recuperabil**, **karatē** (gresit scris, uneori, **carate**), **liminar**, **lumpenproletar**, **malnutriție**, **metafetică**, **optimiza**, **opțional**, **otogramă**, **posticeal**, **prioritar**, **pubelă**, **rabata**, **recamier**, **reflusa**, **rotisor**, **supermagazin**, **supervizor**, **surclasa**, **suspensie**, **șofaj**, **tonetă**, **venial** (folosit mai ales în expresia **păcat venial**, adică „scuzabil”) și multe altele, care se întîlnesc mai ales în presa cotidiană sau în diverse publicații periodice.

Pentru a se motiva absența unor cuvinte din dicționare, se invocă, adesea, lipsa de spațiu sau faptul că o lucrare lexicografică de tipul DEX-ului, spre exemplu, nu poate, în nici un caz, să depășească anumite dimensiuni. În astfel de cazuri (pe care nu le pierdem din vedere), lexicografii trebuie să opereze o selecție cit mai judicioasă a cuvintelor, fiindcă altfel riscă să lase pe dinafară neologisme de felul celor citate mai sus și să accepte o serie de arhaisme, regionalisme sau derivate (în special diminutive), care nu au nimic comun cu limba română modernă. Iată numai cîteva exemple din ultima categorie, care figurează în DEX sau în **Dicționarul limbii române moderne**: **lăudăcios**, **noptos** „întunecat”, **snovos** (adică „bun de glume”), **suptură** (cu sensul de „supt”), **peșitorie** sau: **lecuț**, **lebejoară**, **vreumță**, **vrescule**, **contăsel** și **cincărel** (diminutive ale substantivelor: **leac**, **lebedă**, **vreme**, **vreasc**, **contăș** și **cincar** „cal care are cinci ani”). Este de la sine înțeles că, în principiu, nu pledăm pentru excluderea din dicționare a unor asemenea cuvinte, însă, dacă avem de ales între ele și neologismele cu certe perspective de rămînere în limbă, ultimele trebuie preferate celor dinții fără nici un fel de rezerve.

Theodor Hristea

O contribuție remarcabilă la istoria culturii românești

Istorie literară

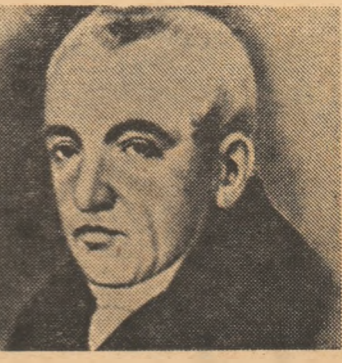
Dosoftei

Antim Ivireanu

Gheorghe Șincai

Petre Maior

A APĂRUT recent o lucrare consacrată procesului de afirmare a limbii române ca limbă de cultură, începînd din secolul al XVI-lea. Autorul, dr. Antonie Plămădeală, caută să stabilească, pe temeiul unei profunde stăpîniri a bibliografiei subiectului, rolul „clericilor ortodocși cititori de limbă și cultură românească” (e titlul cărții), insistînd, cum era firesc, asupra numelor celor mai ilustre date culturale naționale de o instituție în care toți istoricii noștri și istoricii culturii, pînă la cei mai recentți, au recunoscut un factor important de-a lungul întregului ev-mediu și pînă în timpurile moderne. Coresi, Varlaam, Dosoftei, Simeon Ștefan, Antim Ivireanu, Damaschin Dascălul, Chesarie al Rimnicului, Veniamin Costachi, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Gheorghe Lazăr sînt tot atîtea nume care au ilustrat, spectaculos, alături de sute de alte nume rămase doar în analele instituției eclesiastice sau pe filele manuscriselor și tipăriturilor, un fenomen cărula, de fapt, autorul îl conferă rolul de idee-forță, propusă contemporanilor săi prin exemplul trecutului: profunda „angajare” a bisericii în destinele națiunii române, pe care le-a servit în toate orînduirile sociale, ca urmare a spiritului imprimat, din cele mai vechi timpuri, de mării cărturari ce au îmbrăcat haina eclesiastică. Numele ilustre pe care le cuprind filele de aur ale „scripturilor române” fac dovada acestei tradiții nobile, a cărei amintire, într-o expunere deosebit de pregnantă, pentru cei de azi, este, în ultima instanță, destinația lucrării.

Dincolo însă de scopul ei imediat, special, lucrarea aceasta prezintă un interes mai larg și pentru cercetătorii culturii române. De aceea credem că semnalarea ei într-o revistă de cultură devine necesară. Căci autorul ne dă o veritabilă micromonografie asupra problemei capitale a vechii noastre culturi: procesul de formare a limbii române literare, ascensiunea limbii poporului la rang de limbă a culturii, a statului și a bisericii. Fenomenul are loc, cum se știe, începînd din secolul al XVI-lea (după unii chiar din secolul anterior, deși dovezile nu sînt suficiente) și este propriu, în întreaga lume ortodoxă din Răsăritul și Sud-estul european, numai culturii românești. Sub raportul limbii folosite în biserică, toate celelalte culturi din aria bizantină continuă, pînă aproape de zilele noastre, să păstreze în uz limba „sfîntă” a evului mediu: greaca bizantină și slava eclesiastică. Deși inițial Chiril și Metodie au tradus cărțile bisericii în limba vorbită de slavii veacului al IX-lea și cîteva secole traducerea cărților de cult și a literaturii se făcea într-o limbă aproximativ similară celei vii, această limbă cultă a slavilor ortodocși a devenit cu timpul o „latină medievală a Răsăritului”, o limbă depărtată de graiul viu, împietrită în formele medievale, înțeleasă numai de

cărturari, după modelul limbii grecești bizantine, pe care grecul veacului al XIV-lea deja nu o mai înțelegea dacă nu o studia în școală.

Această slavonă devenită, încă din secolul al XIV-lea, greu de înțeles chiar pentru popoarele ce vorbeau limbă slavă, a fost pentru români, popor de limbă neolatina, un vehicul de cultură absolut străin graiului lor. Ceea ce nu i-a împiedicat să minuiască — prin mării lor cărturari de slavonie — în mod strălucit, și cu un rol însemnat în destinele întregii culturi răsăritene, una din limbile universale de cultură ale evului mediu. Dar era firesc să vedem cultura română dornică a-și făuri propriul ei instrument de expresie, bazat pe graiul viu al poporului. Se știe în genere că trecerea de la slavonă la română se face simultan, pe tot teritoriul locuit de poporul român, și în aproape toate domeniile — cancelarie, cărți de cult, cărți juridice, cărți populare. Dar există un fenomen special, mai puțin luat în seamă, care are un rol hotărîtor nu numai pentru evoluția limbii culte, ci și a limbii populare, a graiului viu, fenomen care, în plus, singularizează istoria limbii române de istoria limbii ruse, bulgare, sîrbe, neogrecești. Și tocmai acestui fenomen îi este consacrat studiul de care ne ocupăm. Este opțiunea bisericii pentru graiul viu în locul limbii tradiționale, opțiune ce are ca urmare transformarea unei instituții ce lua pe om din leagăn și-l însoțea pînă la mormînt, în principalul factor de cultivare a limbii. Nu numai a limbii scrise de cărturari, ci mai ales a limbii vorbite de popor. De aici paradoxul unui popor „neșcolit” care, în cursul secolelor, „desființează”, totuși, granițele politice și vorbește aceeași aleasă și nobilă limbă de la un capăt la altul al pămîntului românesc, în timp ce absolut toate popoarele europene cunosc pînă azi granițe dialectale puternice, deși unele au realizat unitatea statală cu sute de ani înaintea românilor! Țăranul din Bihor și cu cel din Suceava ori Tulcea se înțeleg nu în limba învățată la școală, cum se întîmplă în Franța ori Germania ori Italia, ci în graiul viu de acasă. Fiindcă acest grai este, de fapt, o limbă cultivată secole în sir cînd, generație de generație, de copil mic și pînă la bătrînețe, înaintașii săi au înobilat vorbirea zilnică pe calea slujbei bisericești, pe calea „cazaniei” duminicale. Biserica a fost teatrul, radio-ul, tribuna oratorică de unde, timp de secole, s-a difuzat în mase limba cultă făurită de cărturari geniali prin sinteza dintre graiul viu al țăranului și aleasa frază greco-slavonă. Țăranul analfabet asimila astfel floarea cea mai aleasă a civilizației bizantine și învăță oral limba lui Coresi, Varlaam, Dosoftei, Ivireanu, pe care o transmitea copiilor săi din leagăn. Fiindcă se recunoștea în acea limbă, toarsă de mării cărturari din caerul vorbirii lui de toate zilele!

ANTONIE PLĂMĂDEALĂ arată că această revoluție („A fost ca o revoluție. Poate că chiar am putea o numi prima revoluție în cultura românească. Secretul reușitei acestei revoluții: a avut de partea sa poporul. Poporul care n-a învățat limba slavonă, n-a vorbit limba slavonă, n-a scris în limba slavonă. N-a scotit-o niciodată limba lui” p. 6) unică în ortodoxia răsăriteană pentru vremea respectivă și pentru cîteva secole după aceea, este opera cărturarilor patrioți și profund atașați poporului din care ieșiseră. Ei, cărturarii, au transformat, prin dragostea lor de popor, de nevoile lui spirituale, de limba română, o instituție concepută pretutindeni în evul mediu ca un contrafort al orînduirii celor de sus, într-o instituție aptă a servi, măcar în parte, nevoile spirituale ale celor de jos. Este o epopee: a spiritului și o epopee a culturii, care se integrează în marea „epopee națională” a cărei istorie ne preocupă așa de mult în ultima vreme. Și a redacta acest capitol a fost intenția și este reușita autorului lucrării în discuție. Se arată cum, de la această opțiune decisivă a bisericii pentru limba vie a poporului, împotriva uzanțelor tradiției, împotriva protestelor furioase ale unor patriarhi greci, împotriva inepeniților și timorașilor propriei pături clericale, s-a ajuns la rolul bisericii ca factor al unității naționale. Și aici, tot un mare cărturar îmbrăcat în haine eclesiastice a rostit, din mitropolia întemeiată de Mihai Viteazul, unificatorului politic, celebra chemare la făurirea unei limbi care să steargă granițele blestamate dintre români, mai întii în suflet, pînă ce din nou fapta lui Mihai avea să se împlinească și pe hartă. „Această împărțire a lexicului în cuvinte «bune» și cuvinte «rele» pe baza circulației lor și în mod precis: a circulației cu același înțeles pentru toți — scrie Antonie Plămădeală referindu-se la celebra predoslovie a mitropolitului Simeon Ștefan din Alba Iulia — a fost trîmbița unității naționale românești realizată prin limbă”.

Studiul amplu consacrat de Antonie Plămădeală contribuției cărturarilor români la „democratizarea” unei instituții orientată, în tot evul mediu, și pretutindeni, spre a sluji claselor dominante, este important și prin altceva: se invocă de către toți partizanii teoriei lui Roesler absența granițelor dialectale dintre ținuturile locuite de români, ca un argument pentru așa-zisa lor emigrare din sudul Dunării. În realitate, ceea ce a împiedicat săparea de răpăștii lingvistice între frați a fost efortul conștient și eroic al cărturarilor români, clerici și laici deopotrivă, de a menține unitar sufletul și graiul nației lor, împotriva tuturor adversităților. Nu Iorga și „Liga culturală” din secolul XX au descoperit secretul unității prin cultură, ci Coresi, Varlaam, Simeon Ștefan, Dosoftei, Ureche, Miron Costin, Antim Ivireanu, Cantemir, Neculce, Chesarie al Rimnicului, Veniamin Costachi, Grigore Dascălul, continuatul de Helade, Eminescu, Iorga, Sadoveanu, Argehezi, Blaga, Călinescu, Geo Bogza și alții alți „cititori de limbă și cultură românească”. Și, de altfel, nu întîmplător Antonie Plămădeală vine să amintească tuturor istoricilor culturii românești acest fenomen-cheie ce explică și istoria limbii române și istoria unității lingvistice a poporului român; autorul este el însuși o emoționantă reeditare, în coordonate moderne, a tipului de cărturar evocat în paginile cărții. Cel ce semnază acum epopeea marilor înaintași „făurari de limbă și cultură românească” este el însuși — sub numele de Leonida Plămădeală — unul din cei mai importanți prozatori români ai ultimelor decenii, descoperit de maestrul Geo Bogza și impus atenției de romanul **Trei ceasuri în iad** (Editura Eminescu, 1970). Roman ce reprezintă una din cele mai cutremurătoare demascări a esenței antiumane a hitlerismului, din cite s-au scris în limba română și care și-a cîștigat, de altfel, un drum și peste hotare.

Sîntem îndreptății să privim, de aceea, recenta lucrare și ca o discretă profesiune de credință a unui înalt ierarh de azi, care a învățat de la înaintașii săi sfînta iubire de Patrie și de cultura română.

Dan Zamfirescu

ȘTEFAN TITA

■ A încetat din viață Ștefan Tita, unul din prestigioșii noștri gazetari democrați din perioada interbelică, scriitor și traducător fecund.

Născut la 14 august 1905 la București, a urmat Facultatea de drept, debutînd în publicistică încă din perioada studenției. În paginile revistei „Biblioteca copiilor și a tineretului”. A colaborat cu pamflete, versuri, schițe, nuvele și esuri la numeroase publicații: „Aurora”, „Adevărul”, „Cuvîntul liber”, „Dimineața”, „Facla”, „Libertatea”, „Lumea nouă”, „Reporter”, „Viața Românească”, etc., denunțînd asuprirea, militînd împotriva fascismului.

În anul 1938 a debutat editorial cu volumul **Avantajul de-a fi ciine**. Ulterior a mai publicat volumele: **Mai multă omenie** (1947), **Spovedania unui**

om (1947), **Cinzece de suferință și biruință** (versuri, 1946), **Tălmăcirii din cartea vremii** (1947), **Ale noastre, ale voastre** (1949) etc. Traducerilor din Molière, Nusiçi, Cehov, Cronin s.a., din dramaturgia universală și din literatura științifico-fantastică, li se adaugă un mare număr de volume de literatură pentru copii: **Flacăra vie** (1957), **Moftulică** (1957), **Povești din țara poveștilor** (1958), **Povestiri cu prichindei** (1961), **Minunatul zbor al lui Ronț-Ronț** (1963), **De vînzare paradisiul** (1963), **Într-o seară de toamnă** (1964), **Elev în clasa întii** (1964), **Schițe vesele** (1965), **Pozne și întîmplări** (1965), **Peștera** (1966), **Pirpiric** (1967), **Fluturile de ivoriu** (1967), **Oglinda mincinoasă** (1967), **Insemnările lui Pandele** (1967), **Gagaga și alți cițiva** (1969), **Fluturile beat** (1969), **Aventurile tiparului** (1969), **Robotul sentimental** (1972), **Lumea fără adjective** (1972), **Noapte bună, copil...** (1975)

Discret, modest, gata să ajute oricînd prin pană și faptă, Ștefan Tita va rămîne deopotrivă, ca scriitor și om, în amintirea cititorilor și a celor care l-au cunoscut.

N. STEREA

Poeți manieriști

C ELE mai frumoase poezii ale lui Cezar Ivănescu rămân „baladele de odinioară” din care

Rod IV ne oferă câteva inedite și câteva reluate din volumele anterioare. Baladele acestea sînt o imitație a cîntecelor trubadurești, în care poetul introduce numeroase elemente de folclor autohton, savant prelucrate, și într-o limbă de o simplitate voită, aptă în fond de mari subtilități. Multe din ele se intitulează *Jeu d'amour* și nu sînt altceva decît romances (în sensul vechi), *aubades*, *rondeaux* sau, mai ales, *complaintes*, modernizate, desigur, dar în care putem recunoaște vocabularul tematic și structura speciilor medievale. Ca și cîntecele trubadurești, ele au în centru două motive, iubirea și moartea, în jurul cărora poetul brodează la nesfîrșit. Savoarea lirică provine din repetițiile aparent naive, din muzicalele refrene. Făcute spre a fi cîntate, aspectul muzical e totdeauna esențial, pînă la eliminarea oricăror corpuri străine ce ar altera puritatea cantabilă: „Azi am să-ți cînt doar murmurînd / Azi am să-ți cînt doar murmurînd / Lu li, lu la, lu la / Lu li, lu la, lu la ! // Ai să-mi săruți gura încet / Cum pe-un mormînt pui flori, secret / Lu li, lu la, lu li, lu la / Lu li, lu la, lu li, lu la ! // Și vom pleca într-un țînut / Unde vom fi ingeri de lut / Lu li, lu la, lu li, lu la / Lu li, lu la, lu li, lu la ! // Abia atunci cînd vom vorbi / Eu n-am să fiu, tu n-ai să fii / Lu li, lu la, lu li, lu la ! / Lu li, lu la, lu li, lu la !”. După ce descoperim formula, observăm ușor că toate baladele conțin variații melodice ori ritmice, de obicei la ideea soartei schimbătoare, care a obsadat pe toți vechii poeți de la Guillaume d'Aquitaine la Villon: „La auzi cum mai petrece / Cel ce mort se și credea: / Eu ți-am zis că vremea trece ! / (Și el crede tot așa) / Eu ți-am zis că vremea trece / (Și el crede tot așa) / Singele-i cu mult mai rece / Gura lui mai bîguită”. Sau: „Timpul dus n-o să mai vină / Tînr eu n-am să mai fiu ! / Timpul mort mai lung se face / Ca un mort într-un sicriu”. Aici nu e altă adîncime a sentimentului decît înscrierea lui într-un motiv poetic de circulație. Invenția ține de bogăția nuanțelor. Poetul modern e mai senzorial, mai puțin abstract, evocînd de exemplu gustul de miere al iubirii pierdute: „Cine-mi amintește / Prima dragoste / Dulce cum e mierea / Strînsă-n fagure ? // Singur amintește-ți / Prima dragoste / Dulce cum e mierea / Strînsă-n fagure. // Mi-i amară gura / Nu-mi pot aminti / I-am pierdut făptura, / Albă-n zori de zi”. Metafora mierii revine într-o poezie a iubitei de departe (la *princesse lointaine*), a cărei figură e foarte precis reprezentată de către noul *fin'amor*: „Cum am să trăiesc fără tine / Cum am să pot trupul să-mi port, / Dulcea mea ca mierea de albine, / Risul meu înmormîntat de tot ? // O, iubita mea cea de departe...”

O *complainte* tipică este *Amintirea paradisului*, al cărei prim vers: „Cînd eram mai tînr și la trup curat” sună villonesc: „Je plains le temps de ma jeunesse / Ouquel j'ay plus qu'autre gallé”. Acest manierism e îmbogățit prin forme folclorice românești și prin efecte stilistice pe care le-a încercat și Ion Gheorghe. Iată tiparul unei noi *Miorite*: „Dă-mi oasăle să le... / Mămăle-tătăle / Oile-mi furatu / Pe mini m-o legatu ! / Mămăle-tătăle / Or veni străinii / Mi-or furat și cîinii / Oile-mi furatu / Pe mini m-o legatu / Mămăle-tătăle / Berbecel mare / Parte-i la frigare / Parte-i în căldare ! / Mămăle-tătăle / Dă-mi oasăle să-le... / Mînurile spele / Frățioare-suroarioare / Soare Soare Soare / Al Nostru”. *Cantilena* și mai ales *Plingerea domnului Ștefan* (care în *Rod III* se intitula *Jeu d'amour* și avea trei strofe în minus) nu sînt străine de folclorizările lui Emil Botta din *Un dor fără sațiu* („M-a prins dorul de Moldova / Sfînta ceea-n violet, / I-ați sfințit trupul și vorba / Morților, oloi secret”). În genere, cele

cîteva poeme de inspirație istorică națională sînt în maniera lui Botta (care a scris și el o *Plingere a lui Ioan Vodă*): „Cal mă poartă către Țara Nenoroc, / Calul meu mîncat de moarte, mîncă foc, / Neimpintenat de pînteni / O găsește pretutîndeni, / Cal mă poartă către Țara Nenoroc”.

Ieșind din aceste jocuri superior lirice, Cezar Ivănescu devine stingaci și prozaic. Aproape nimic nu se poate cita din ciclul final *Terra paterna* care să nu fie poetic compromișător. Cuvintele se rostogolesc în gol: „Substanță ca nefirea, lichenie, / Abstractă boare ca a unei ierni, / Nefolosința-a vremii, viclenie / Umflînd absența, tainice lucerni, / Destinul meu necum era să fie, // De nu erai din vecii vecilor / Să mă primești în veacul veacului / Fecioară sulegetă-a geților, / Mindrețe în pupila dacului / Virtute tare, virfele săgeților !” Iată și o mostră de filosofare pretențioasă: „E adevărat că nu te așteptai de la cele divine: / moartea iată manifestîndu-și / grația: dar e grație ziua care te apasă / pe gură rîzînd prostește, / equamitatea (!) morții și / idiotului tău ris ? ca un tropătîngrozitor al unui / feroce animal enigmatic ? / și enigma / recurența-n (!) fața morții, / a Baadului n-a ta, / somnolența absolută etc...” Ca să nu mai vorbesc de astfel de școlărești compoziții verbale: „Și munții-ngîna magic silaba: Om / Rotiri pe-aceiași axă a unui cosmos iară / Reîntrupăți în clipă, în atom / Zbucnit în creștere aurorală”.

PRIN poeziile lui Mihai Ursachi din *Marea înfățișare* mai bîntuie spiritul elegiilor lui Nichita Stănescu: „Vai, vai, ce fruct să fie acesta, / Cu miezul mai mare decît coaja ? / Ce fruct e acesta, / care trecîndu-și de margini / învăluie oceanul, pămîntul ca pe-o nucă, / și sfera de

cristal al Comorii ? / Și ființînd nesfîrșit de afară, dincolo de sine, / găoacea lui stă în mijlocul miezului / și îl mărginește...” Titlurile unor poeme sînt intenționat discursive, după o modă cunoscută lui Geo Dumitrescu și pe care poetul elegiilor a regăsit-o în *Laus ploaemei*, și la care și alții de atunci (Dan Verona, de exemplu) au recurs între timp: *Cîte ceva din gîndirile și grijile antroposofilor și calogilor din Cetate, precum și zvonul absurd care începuse la un moment dat să circule printre ei*.

Originalitatea lui Mihai Ursachi, poet cultivat și foarte fin, constă în prelucrarea ironică a tot felul de surse. Poeziile par un bric-à-brac liric, o colecție de „enormități”, pe jumătate hazlii, pe jumătate serioase. Poetul e „cugeătorul” care meditează liric asupra universului, cel ce numără inenumerabilele cosmice: „Este o formă întortocheată din piatră. Un melc uriaș / sau o ureche întoarsă din piatră. Adîncă statornicie / e în vîietul mării de plumb. Eu număr. / Iată, picătura din nou se coboară / în melcul de piatră. Nu-i grabă // și nici osteneală. Urechea ascultă, / cum încă un strop se adaugă mării. Așa s-a născut toată marea; / astfel se naște. O picătură / o dată / la șaisprezece mii de ani. / Aceasta e totul. Eu sînt acel care număr”. Modelul conștient are alteori aspect suprarrealist („Cînd vremea-i prielnică mașinii de cusut, nu ezita să demontezi una pînă la cele mai mici măruntaie. Vei vedea ce mult seamănă cu propriul tău trup în extază”) sau expresionist („Clipă de clipă. Milioane de tone. Arde / inima pietrei-oțelului / varsă șiroaie, ca laptele / dintr-un șisțar. Tunet de foc. // Ticăie, ticăie / inima furnicii în nopțile roșii”). Descoperim și transcripții folclorice: „Unde vede-o apă bună / ea fuge ca o nebulă; / unde vede-o apă rea / ea o tulbură

și-o bea”. Nu lipsește absurdul copilăresc: „Cînd vremea-i propice / jucătorului de popice, / acesta își zice: / Lui Friedrich Nietzsche / poate să-i strice / o pereche de brice ?”. Limba poeziilor e șocantă ea însăși, amestec de arhaisme, neologisme și cuvinte inventate (inemi, rezoluți, clamează, mornă etc.), poetizînd apoeticul și lichidînd convenția poetică. Manierismul constă aici în afectarea artificialului. Dacă Cezar Ivănescu urmărește simplitatea, Mihai Ursachi din contra cultivă sofisticarea. *Paserariu* se compune din crearea unor delicii cantemirești de limbaj: „Și de asemeni: există o pasere care în diminețile verii (cerul-cruzimea acidului prusic) mult prea tăios minue bicul. O, flagelate odori campagnarde — tăcere masochă a nostalgiei: pit-palac ! pit-palac !” În fond, Mihai Ursachi e un sentimental ce se mistifică, un „școlar al melancoliei” care-și ascunde emoția în superb-fastuoase imagini grafice: „salamandre se zvîrcolesc în pojarul amurgului”, „svelt chiparos în jupoanele focului”, „tigrul de aur al melancoliei”. El e și un vizionar ironic, ca în această splendidă apocalipsă a ornicelor carnivore din *Ora zero*: „Este curată nebulă să existe la asemenea oră. / Ceasurile mici ca niște insecte au fost mîncate de cele de masă — / clește rotunde și grase, care cotodăcesc / și cîrtesc cînd sînt înghițite pe nemestecate / de niște pendule abulice și monstruoase. / Acestea sînt mistuite pe-necet de orologiu pontifical din clopotniță, / da-tînd încă din secolul al doisprezecelea / al tuturor erelor, / Al doisprezecelea fiind deci ultimul ceas, / el se roade pe dinăuntru / pînă se isprăvește / și nu mai rămîne nimica din sine. // La asemenea oră e nebunește să existe”.

Nicolae Manolescu

Prima verba

Sensul rigorii

PREZENTĂ cu mulți ani în urmă în paginile revistelor, Elisabeta Costin și-a amînat, din pudoare, din îndoială, din debutul editorial, venind acum cu o carte (*Arcul de nisip*, Ed. Cartea Românească) despre care nu știm dacă e nouă sau veche, dacă rezumă o etapă lirică sau deschide o alta, dacă, în fine, e o culegere sau un ansamblu gîndit anume. Unitatea plachetei e indiscutabilă, de la aceea a tonului (molatec, elegiac) și atitudinii (contemplarea nervoasă a condiției personale din unghi psihologic) la aceea a stilului propriu-zis, semn că exercițiul poetic îndelungat (vizibil în siguranța dicțiunii) s-a concentrat, tematic vorbind, în jurul unor motive obsesive, destăinuite mereu în același fel, de unde monotonia manieristă a textelor. Un suflu labișian străbate versurile dar nu în chip epigonic ci mai mult ca un spirit poetic al unei epoci mai vechi: „Vreau duhul clorofilei să-l sfîșii între dinți / Și-un sînge de răcoare să-mi luncene-n artere / Desculță, sub arama tîpsilor fierbinți / Să mă dizolv în ploaia de ierburi efemere // Prin coame vegetale, prin vîntul tremurînd / În jocuri de logodnă chimvalele să-și sune / Soboarele mărunt de păsări fără gînd / Doar bufnița Minervei alunge-se-n genune”. Adeptă a exprimării riguroase, la modul corectitudinii prozodice și al clarității expresiei, poeta dispune de suficientă imaginație pentru ca poemele ce le scrie să nu rămînă pure versificări și, mai ales, știe să-și pună în valoare sensibilitatea astfel încît răceala geometrică a discursului să cadă ca o mască peste tremurul afectiv, ascunzîndu-l și divulgîndu-l în egală măsură. Ten-

dința calofilă e puternică, asociată adesea unor viziuni de tip narcisist, nu fără inflexiuni dramatice („Mă lasă doar o clipă, inelul de pe gleznă / Să-l răsuceșc spre stele — frumosul meu smarald ! // — Ce aripă ninsoarea își scutură prin beznă, / Ce duh coboară palid din clopotul înalt ? // O turbure hlamidă de nouri mă-nfășoară — / Fug spaime viscolite prin ochii tăi sărmani / Spre nordul calm alunec, spre liniștea polară / Sunt pasărea albastră. Am două mii de ani”). Fluente și muzicale, poeziile Elisabetei Costin, fie că sînt notații impresioniste, fie că sînt ipostazieri afective mai adînci, propun un poet care iubind scrisul frumos încearcă să-și împace aspirația cu starea tulbură a sensibilității. „Trist menestrel cu harfa spartă” și cu sufletul „Jicorn rătăcitor prin vaste șesuri delirînd de sete”, ambiția ei înaltă este de a „pieri străluminînd”, adică de a trăi sub regim exclusiv poetic. Ceea ce dacă nu-l chiar lucrul cel mai nou despre care auzim este, cu siguranță, un imperativ onorabil. Cu atît mai mult cu cît nu e contrazis de posibilitățile poetei, stimabilă după acest prim volum.

PARTIZAN al versului clar, muzical, afectiv este și Aurel D. Cămpeanu (*Poartă de suflet*, Ed. Litera), materia prelucrată în retorta lirică fiind la dînsul una biografică, mai de-a dreptul spus spațiul și întîmplările copilăriei, evocate în lumină nostalgică, într-un mînunchi de raze diverse, de la idilismul sămănătorist de factură ardelească („Cerul greu pe umeri cînd m-apasă, / poarta încrustată o sărut / și mă-ntorn cu brumă-n păr acasă, / ca un murmur de izvor tăcut / [...] / Pentru plînsul mi-a rămas năframa /

care povestește prin tăceri... Nu m-așteaptă tata și nici mama; / dorm în dealul lor cu pruni și meri”) la vigo-rismul beniuian („Am pornit pe cîmp, la strîns pombul / Mă pricep și-acum, ca altădată; / vrednicia-n urma mea se vede: trec prin două rînduri deodată / ... / Nu simt greul, merg pâlmaș-nainte, / inima și mîna tot vor scrie: / cum mă contopesc cu-aceste locuri / într-o zi de toamnă aurie”), trecînd, uneori, și prin franchețea discursului cotrușian („Mi-amintesc de o toamnă tîrzie / cînd n-aveau nici mistreții astîmpăr, / cineva bătu în fereastră / strigîndu-l pe tata: / — No, ești gata, să merem / la Alba-n cetate !...”), iar alteori prin melancolia aducerii amînte, și ea ardelenească („Sînt oaspetele tău, bătrîne Mureș, / primește-mă în vatra unduirii; / cînd din adînc răs-torni un val mai gureș, / curg slovele în șoapta amintirii”). Versificînd sir-guincios după modele binecunoscute, recentul poet nu-și face complexe de originalitate, mulțumindu-se numai cu transcrierea în indiferent ce gamă a fondului personal de sentimente. Cînd nu e hazliu, din pricina unei poze în naiv („Acolo, undeva departe, / Luceafărul de zi apune... / Cărarea care ne desparte / am prefăcut-o-n rugăciune // Apune iar, ca altădată, / abia-l mai văd !... A fost și nu-i ! / Ce dor ciudat... Poate vreo fată / există și în viața lui !”), Aurel D. Cămpeanu reușește decupaje corecte dintr-un film demult știut, convingîndu-ne de sinceritatea dorului său „de casă / de păduri cu frunza deasă, / de verdeață din poieni / și de Munții Apuseni”.

Laurențiu Ulici

ȘERBAN CIOCULESCU —

Criticul pur și simplu

ACUM, când critica se află în centrul dezbaterilor noastre, mă bucură în special că pot face elogiul lui Șerban Cioculescu, decanul ei, la noi. Există, firește, multe de spus în această privință, fiindcă și meritele sărbătoritului nu sînt puține. Dar aș vrea, tocmai din pricina amintită inițial, să insist aici doar asupra unuia: Șerban Cioculescu nu s-a vrut niciodată altceva decît critic literar, pur și simplu, titlu sigur pe care-l revendică și în recentul interviu acordat lui Mircea Iorgulescu.

Această demnitate profesională, apărută cu consecvență jovială dar fermă, atîtea decenii de-a rîndul, înnobilează breasla noastră.

Șerban Cioculescu n-a avut mai puțin darul de a scrie bine, ca alții dintre reprezentanții strălucitei noastre critice interbelice. Pasta stilului său e densă, sainte-beuviană, bogată în culoare și scăpărătoare de fină maliție intelectuală. Foiletonistul are o neostenită vervă, știe să muște cu humor, să împungă spiritual și să încălzească liric pagina, atunci cînd e cazul. Prețuiește anecdota definitorie și poate schița repede un portret psihologic, cu o peniță ascuțită de moralist. Gustul lecturilor varii din domenii nu numai strict literare, corespondență, memorialistică, documentaristică biografică, trădează ochiul fascinat de „comedia umană” și pe posibilul romancier.

În ciuda atîtor daruri evidente, Șerban Cioculescu n-a nutrit niciodată un complex secret de inferioritate al tentației de a-și dovedi însușirile scriitoricești altfel, adică semnînd poezii, romane sau lucrări dramatice, pe lângă comentariul lor.

Comportarea lui e aproape fără peche în lumea criticii noastre — aș îndrăzni să zic. G. Călinescu a cultivat toate genurile beletristice. Perpessicius și Vladimir Streinu s-au ilustrat și ca poeți. Ibrăileanu a dat la bătrînețe un roman. Pînă și aulicul Titu Maiorescu a cochetat cu muzele. Excepție face doar Gherea, fiindcă și Pompiliu Constantinescu a încercat să scrie versuri.

Șerban Cioculescu și-a asumat lucid

această atitudine. Lui Eugen Lovinescu i-a reproșat chiar bovarismul literar. Sărbătoritul nostru e un adevărat Sfînt Antoniu al criticii, rămas neclintit la toate ispitele, care au muncit-o mereu.

Cu patima lui de a răscoli arhivele și flair-ul detectiv în descoperirea documentelor, Șerban Cioculescu poate apărea multora ca istoricul literar în-născut. E semnificativ că nici acest titlu nu-l revendică, oricîte mari realizări ar avea, pe tărîmul respectiv, emeritul nostru caragialian, așa cum a mărturisit-o tot în interviul citat. Șerban Cioculescu a făcut istorie literară în chip natural, fără premeditare, ca Domnul Jourdain, proză. Ceea ce a declarat neconștient, fără oftaturi și plîngeri, a fost că este: critic literar pur și simplu.

Panașul lui alb, ca al lui Henric al patrulea, a fluturat pe un drum care merită urmat și rămîne exemplar. Mărturie stau șgîrieturile de floretă, primite cu prilejul nenumăratelor dueluri în care s-a angajat curajos să apere literele românești, ori de cîte ori injoncțiunii autoritare, ostile dezvoltării lor libere, le-au amenințat. Șerban Cioculescu s-a bătut împotriva fanatismului ortodoxist, pudibonderiei pedagogice, intoleranței antimoderniste ca și purismului sau nihilismului avangardist, contra vînturilor de neologisme, mistagogilor furibunzi, frazeologilor iraționalisti, capetelor dogmatice și snobilor nou răsăriți.

Criticul, „tout court”, nu s-a sfiit să-și spună franc opiniile, chiar cu riscul de a declanșa fulgerele unor temperamente temute în viața noastră literară: N. Iorga, N. Crainic, D. Caracostea, Ion Barbu, Camil Petrescu, G. Călinescu, sau ale unora din corifeii „tinerii generații”.

Vicisitudinile meseriei, crucea ei, au fost neputincioase în a-l descuraja să-și țină regulat, pînă astăzi, foiletonul săptămînal. Iată pentru ce-l iubesc pe Șerban Cioculescu și-l urez din toată inima: „Mulți ani înainte!”

Ov. S. Crohmălniceanu

Spiritul datoriei

CA orice mare carieră intelectuală și aceea a lui Șerban Cioculescu s-a clădit pe sacrificiu și luptă cu sine. Citesc în cartea de Amintiri a domniei-sale: „Mi-aș dori o chilie goală, cu un scaun și o masă rustică, să mă pot aduna, să-mi recapitulez viața și să-mi închei socotelile [...] Dar nu e cu puțință. Am un program zilnic de îndeplinit. Mă așteaptă soroacele de tot felul, trăiesc coșmarul fiecărui termen ce mi-am luat singur, nebănuind că ele se strîng în jurul meu, mă leagă fedeleș și nu mă lasă în voia visării și a hoinărelii. Dacă aș fi liber, cum mi-aș mai lua lumea în cap! Aș porni în voia întîmplării prin Bucureștii aceștia în care m-am născut...”

A hoinări, a visa, a hoinări visînd, iată ce ispitește, ce a ispitit desigur mereu sufletul lui Șerban Cioculescu, fără să-l fi putut smulge însă țelurilor asumate, fără să-l fi clintit sau măcar aminat de la îndatoriri și rosturi pe care, de peste jumătate de secol, le urmează tenace, socotindu-le preeminente în acțiunea sa. Interzicîndu-și voluptățile reveriei, care-l atrăgeau, s-a devotat profesiunii de critic, profesiune înțeleasă nu ca act de concurență a literaturii, ci de slujire, așa cum a spus-o, neocolit, ori de cîte ori a făcut mărturisiri de credință. Transcriu din prefața la Aspecte literare contemporane, impunătorul volum apărut la „Minerva” în 1972: „Autorul nu-și revendică nici calitatea de eseuist, nici aceea de creator, deoarece nu consideră critica un gen literar, un fel de «a zecea muză», cum ar fi spus Caragiale [...] În pragul, acum, al vîrstei de 70 de ani, autorul crede, ca și în trecut, despre critic, că nu face și el literatură, ci o comentează numai. Viața este o permanentă lecție de modestie. Cu atît mai mult ar trebui să fie arta!”

Desigur e tot atîta orgollu cîtă umilitate în proclamarea acestei subordonări, voluntar admisă din convingeri

programatice, și nu mi se pare fără temei să cred că lui Șerban Cioculescu i-a plăcut cunoscuta deviză lovinesciană: „Sînt critic și nimic mai mult, dar nici mai puțin decît atît”.

Din reprimări și constrîngerii conștite, din supraveghere lucidă și demnă acceptare a indiguirilor profesiei, din lupta cu tentațiile evadării în alte spații de afirmare a izbucnit o masă de energie spirituală care a susținut și susține cea mai lungă carieră de critic din literatura română. Și am avut norocul, generația de azi, să-i avem sub priviri desfășurarea neslăbită de trecerea deceniilor, nediminuată în ritmicitate și bogăție, în pasiune și inteligență.

Scriindu-și amintirile, criticul adeseori vorbește, cu umor dar și cu vizibilă satisfacție, despre vitalitatea sa contrariantă, atît pentru sine cît și pentru cei care i-au fost aproape. Căci semnele exterioare erau altele. Copilul firav de odinioară („debil, expus răcelilor”), stîngaci cînd era vorba de jocuri și neademenit de ele fiindcă de pe atunci fusese atins „de morbul iremediabil al lecturii”, adolescentul retras, „îngrozitor de plîpînd și palid”, bărbatul matur de mai apoi, dar a cărui înfățișare juvenilă trezește suspiciunea autorităților școlare cînd se prezintă ca profesor examinator la o comisie de bacalaureat, omul acesta ce părăsise tuturor și lui însuși sortit stingerii timpurii („nu m-am iubit și am privit cu sinceritate moartea, încă din adolescență, după un șir de afecțiuni pulmonare”), omul acesta avea să învingă prin capacitatea de mobilizare a unei uriașe energii sufletești, supusă imperativelor datoriei. E întăritor și nobil exemplul său fiindcă vorbește despre o izbîndă a spiritului. Toată vigoarea, miraculoasă, marele nostru critic și-a sorbit-o din inteligență și moralitate.

G. Dimisianu

La o „Rotondă 13”

BIBLIOGRAFIE

■ Scrieri (în volum): **Correspondența** dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol, 1905—1912 (1935); **Opere I.L. Caragiale**, vol. IV—VII (1938—1942); **Viața lui I.L. Caragiale** (1940, reeditare 1969 și alte ediții); **Aspecte lirice contemporane** (1942); **Istoria literaturii române moderne**, vol. I (1944, în colaborare cu Tudor Vianu și Vladimir Streinu); **D. Anghel** (1945); **Introducere în poezia lui T. Arghezi** (1946,

reeditat 1971); **Opere I.L. Caragiale** (4 volume, în colaborare cu Al. Rosetti și Liviu Călin, 1959—1965); **Scrisori și acte, studii și documente I.L. Caragiale** (1963); **Documente inedite I.L. Caragiale** (1964); **Varietăți critice** (1968); **I.L. Caragiale** (micro-monografie, 1967); **Medaliaone franceze** (1970); **Aspecte literare contemporane** (1972); **Itinerar critic** (1973); **Caragialiana** (1974, reeditare 1977); **Amintiri** (1975).

OMAGIU LA 75 DE ANI

Despre „Breviar“

„STRUCTURA de rezistență“ a unei publicații o formează rubricile ei; prestigiul lor este un factor esențial pentru dobândirea nu numai a autorității, dar în primul rând a audienței; iată de ce profilul „României literare“ nu ar putea fi desemnat altfel decât pornindu-se de la rubricile pe care le-a avut, între ele un loc special ocupind mult cititul **Breviar** al lui Șerban Cioculescu.

Nici cronică literară, deși foarte adesea sînt comentate volume recent apărute, nici cercetare istoriografică în foileton, cu toate că interesul pentru epocile literare trecute este precumpănitor, nici memorialistică, în ciuda unei substanțiale implicări a mărturiei directe („Mi-amintesc că...“ este o formulă de multe ori întrebuintată), nici, în sfîrșit, expresie a unei atitudini afective și spirituale ce-și caută permanent varii prilejuri de a se manifesta, fără a se putea însă contesta existența unei atitudini precizate și de o exemplară rectitudine, **Breviarul** lui Șerban Cioculescu este, în publicistica literară românească, o prezentă de primă mărime. Și oarecum singulară: nu doar prin poziția istorică a lui Șerban Cioculescu, reprezintă un strălucit al unei strălucite generații de critici și istorici literari, ci prin caracterul original, rezultat dintr-o fericită îmbinare de cordialitate și de malicie pe axa unei curiozități de o vioiciune extraordinară, al fiecărui foileton. O informație minuțioasă este folosită cu dezinvolură, ironia nebulă sub fiecare frază, fără a întuneca bucuria intelectuală a pătrunderii în teritoriile literaturii; pentru Șerban Cioculescu, azi ca și la începuturile sale, critica rămîne fundamental, o acțiune sistematică de descoperire și explicare. O spusese, de altfel, în urmă cu mai bine de patru decenii, el însuși: „Finalitatea criticii nu poate fi crearea unui mod nou, al frumosului, ci tocmai investigația frumosului, acolo unde se află, explicarea și luminarea, dacă nu dovedirea lui. Critica nu se valorifică prin frumusețe, ci prin justete. Așadar, funcția criticii este de a disocia, motivat, opera literară, de masa pseudoliterară a publicațiilor zi la zi, de a înălța nonvalorile tiparului și de a gravă în relief adevăratele valori artistice. În esență, critica e, deci, o metodă aplicativă a judecăților de valoare, pe materialul în aparență nediferențiat al scrisului contemporan, de autenticitate neevidentă. Prin alte cuvinte, valoarea operei literare nefiind evidentă, se impune necesitatea socială a unei profesii de evidențiere a frumosului: critica“.

Aplicat în cadrele mai largi ale istoriei literare, principiul **evidențierii** nu mai privește totuși în chip dominant frumosul, ci **adevărul** al documentelor, al procesului creator, al climatului existent într-o epocă sau alta ori în jurul unei publicații, al raporturilor dintre scriitori, al filiațiilor și al asemănărilor. Așa-numitul „biografism“ al lui Șerban Cioculescu este în realitate altceva — o căutare a adevărului istoric-literar, nu crispată de teama erorii, ci destinată, chiar jovială, întrucît adevăratul scop al investigației îl reprezintă însăși stabilirea unui nou „itinerar critic“ (sub acest titlu au fost publicate în volum foiletoanele apărute la rubrica **Breviar**), străbătut cu o neascunsă plăcere a spiritului.

Impecabil stilist, de o disciplină launtrică păstrată ca bunul cel mai de preț, Șerban Cioculescu este criticul prin excelență, spiritual, la fel de tînăr azi ca și cînd, sînt peste trei decenii de atunci, și refuza să se schimbe („nu am evoluat și nici nu am de gînd să evoluez. Sînt prea vechi ca să mă pot măguli cu iluzia unei variabilități interesante“): și tocmai această stabilitate imprimă scrisului său o valoare etică exemplară.

În ianuarie 1977, la aniversarea Eminescu

Un stil al inteligenței

ERAM elev în cursul superior de liceu cînd Radu Cioculescu, bun prieten cu tatăl meu, mi-a dăruit, cu începere de la 1 ianuarie 1934, un abonament la *Revista Fundațiilor*, reînnoit anual pînă ce evenimentele politice de tristă amintire din toamna 1940 au avut și efectul înălțurării protectorului meu din conducerea acelei admirabile publicații. La fiecare început de lună, cînd primeam revista, îi tăiam deîndată filele cu o aviditate niciodată scăzută și cu gîndul că poate, cîndva, voi figura și eu în sumarul ei (speranță ce nu s-a împlinit). Ochiul mei căutau în primul rînd nelipsita cronică literară a lui Șerban Cioculescu de la finele corpului principal al sumarului, și contribuția, rareori absentă, a lui Mihail Sebastian în secțiunea „Cronici“. O singură dată s-a întîmplat ca amplul text al cronicarului literar să lipsească, în locul lui figurînd în schimb un articol, de fapt un studiu, al lui Sebastian, intitulat *Critica D-lui Șerban Cioculescu*. La acea dată criticul nu tipărise încă „editorial“ (!) decît un singur op de mai puțin de o sută de pagini, dar care era una din cele mai însemnate contribuții de istorie literară, anume *Correspondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol*. Importanța și autoritatea lui Șerban Cioculescu nu erau puse în discuție de nimeni, cu excepția publiciștilor de dreapta, care din principiu abhorau spiritul critic. Contemporan cu o strălucită serie de critici, din care unii au dat opere mai vaste, mai ambițioase, Șerban Cioculescu nu era întrecut de nici unul ca autoritate propriu-zis critică. Aceasta din cauză că, fără a reprezenta un grup sau un cenaclu, fiind cu totul independent, era cel mai consecvent, mai combativ și mai tăios. Agresivitatea și impertinența și-au revendicat nu o dată, în mod ilicit, aceste însușiri, închipuindu-și că autoritatea critică se poate obține prin intimidare sau fanfaronadă și poză. Zadarnice fandări! Un critic poate să se înșele, e preferabil desigur să i se întîmple cît mai rar, dar poate să se înșele; sînt cîteva cazuri ilustre, nu le mai amintesc. Dar un critic nu are cu nici un preț voie să înșele; înșelătoria este însă tonul arrogant, suficiența, strîmbătura cusurgie, alcătuirea mai mult sau mai puțin abilă de compilații cu doctă aparență, euforia nomenclaturistă, savanțilicul ostentativ (dacă nu e ironic), critica de pe „poziții de forță“ sau alte asemenea travestiri. I s-a întîmplat și lui Șerban Cioculescu să pozeze înșele, dar niciodată nu s-a împoșonat cu prestigii de recuzită. Autoritatea nu o dobîndește un

critic decît prin competență, rigoare, independență, pătrundere, prin puncte de vedere proprii revelatoare de lucruri esențiale, și, *last but not least*, prin stil, fără de care nu există autentică manifestare a spiritului. Stilul lui Șerban Cioculescu, direct, simplu, ferm, exact, limpede, lapidar, deseori ironic, este un stil voltairian, prin excelență un stil al inteligenței. E.R. Curtius, dacă nu mă înșel, spunea că nu există în critică decît o singură metodă: aceea de a fi foarte inteligent. Aceasta e în modul cel mai vădit și „metoda“ lui Șerban Cioculescu, bineînțeles, nu numai a sa, ci a tuturor criticilor veritabili. Dar la el ea apare cu nudităte eclatantă și aproape impudică (dacă mă pot astfel exprima) a adevărului din fabulă. Gustul său pentru spiritul epigramatic, caustic de multe ori, pentru calamburul ingenios și amuzant, pentru tot ce stîrnește risul, este expresia inteligenței libere și a deliciilor ei mai mult sau mai puțin inocente. Înclinația aceea, asociată cu știința și acrimia filologică, l-au desemnat ca cel mai autorizat succesor al lui Zarifopol la continuarea migăloasei munci de editare critică a operei complete a lui Caragiale, model de ediție critică, pînă acum nedepășit în cultura noastră, de ziua chier neegalat, monument de civilizație intelectuală.

Sînt obligat să fac aici cîteva mărturisiri personale. Citind regulat, în anii mei de formație, impunătoarele cronici literare ale lui Șerban Cioculescu din *Revista Fundațiilor*, citindu-le cu deferență satisfacție emulativă, m-am socotit îndreptățit să mi-l revendic ca maestru, alături de Paul Zarifopol și Alice Voinescu, căroră le datorez, bun sau rău, felul meu de a gîndi. Acum cîteva ani mi-am permis însă un atac destul de inclement la adresa maestrului meu Șerban Cioculescu. Acest atac nu-l regret și nu-l retrag, plăcîndu-mi dimpotrivă să-l consider a fi fost cu totul în spiritul domniei sale; maestrul, supranumit de cineva, în fond prin antifrază, „Șerban cel rău“, mi-a dovedit ulterior, așa cum nu o dată le-a dovedit și altora, eleganța și spiritul său de *fair play*, obligatorii de altfel pentru un critic ce se respectă, de nu și pentru criticul genii literare, nepăsînd nici un resentiment și nerecurgînd la alte represalii decît urbanitatea colegială, înfinat mai eficace. Rîndurile de față nu sînt așadar o palinodie și nici măcar niște complimente de circumstanță. Imprejurarea sărbătoririi de acum mă invită să-mi declar contul intelectualmente debitor față de domnia sa.

Am învățat de la triada Caragiale-

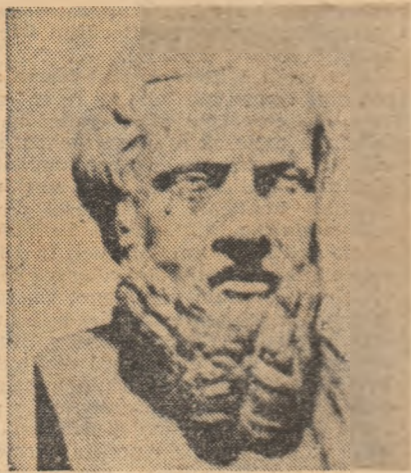
Zarifopol-Cioculescu, în primul rînd, lucrul acesta minunat și de cel mai mare preț, anume că buna dispoziție este condiția cea mai propice a lucidității, a înțelegerii, a muncii, a obiectivității, a libertății spiritului, a imunității (omenește relativă) față de prostie și frică; adevărul acesta mi l-au confirmat Rabelais, Montaigne, Cervantes, Voltaire, Goethe, Anatole France, mi l-a confirmat apoi viața și poate mai cu seamă adversitățile ei. În anii adolescenței și tineretii mele, influența lui Șerban Cioculescu m-a ajutat în bună măsură să rezist curentelor întunecate, iraționale și inumane care au sedus totuși pe mulți și, spre stupeora mea, chiar pe unii din cei mai înzestrați dintre reprezentanții generațiilor interbelice. Curentele acelea erau potrivnice benele dispoziției și superioarei *skepsis* ce caracterizează spiritul critic și umanismul. Cu bună dispoziție și cu *skepsis*, dar intratabil și consecvent, Șerban Cioculescu a înfruntat monștrii născuți din adormirea rațiunii și li s-a împotrivit nefcetat și neobosit, în cîmp deschis, cu strălucit talent de tactician și combatant. Cu precizie a fixat în insectarului derizoriu al parazitologiei intelectuale, gingăniile nocive pe care le-a numit: „trăirism“, „mistagogie“, „un nou fenomen mistic: tracomania“ etc., aceasta fără a prejudicia valorile reale ale vieții, ale misterului cosmic inspirator de poezie și nici, bineînțeles, ale protoistoriei ca disciplină științifică. Spirit eminent laic și funciar democratic, Șerban Cioculescu a știut totdeauna să înțeleagă și să respecte, chiar să admire, valorile superioare ale geniului uman ori de unde ar veni, oricît de opuse propriei sale mentalități. Latura religioasă a poeziei lui Arghezi, poezia panteistă a lui Blaga, substratul magic din sonetele și proza lui V. Voiculescu au găsit în el un admirator sincer și un comentator avizat. Niciodată nu a confundat necesara profilaxie intelectuală cu intoleranța, funcția negatoare și combativă a spiritului critic nefiind altceva decît efectul subordonat al juste recepții a valorilor.

„Șerban cel rău“? O maximă a lui La Rochefoucauld zice: *Un sot n'a pas assez d'étoffe pour être bon*; un vers al lui Voiculescu sună așa: *Căci e înțelepciune a ști să fii și rău*. Proștilor li s-a părut totdeauna inteligența ca fiind cea mai neagră răutate; dar nu cred că există reală bunătate omenească decît acolo unde e multă inteligență. De aceea strig acum, tare, să se audă: *La combat ani, Șerban cel bun!*

Al. Paleologu

Mircea Iorgulescu

„THANATOS” și „EROS” ÎN SPAȚIUL CULTURII ROMÂNEȘTI

Herodot (marmură antică)

Ovidiu (după o gravură medievală)

Moartea lui Orfeu (detaliu de pe un vas atic, 470-460 î.e.n.)

G SIMMEL vorbea despre **tragedia culturii** în sensul că „Orice cultură... ori rămâne subiectivă, și atunci nu se poate valorifica și exprima, ori tinde către obiectivitate și atunci își taie cordonul ombilical care o leagă de viața ce putem să-i însușim, se sclerozează, se osifică și moare”. Istoria culturii îl dezmente însă. O cultură nu poate fi decât obiectivă și subiectivă în același timp; în această dublă valență stă destinul creator și nu tragedia ei. Voi ilustra această afirmație cu unele referințe la cultura română din punctul de vedere al temei pe care o discutăm.

Să ne referim mai întâi la concepția despre viață și moarte, despre nemurire, a geto-dacilor — concepție care l-a impresionat într-atât pe Herodot și care și-a pus pecetea pe cele mai semnificative produse ale geniului popular.

Concepția despre moarte a geto-dacilor ca și cea din balada **Miorița** este înainte de toate o concepție **etică și estetică**, în spiritul apropierii pînă la parțială identitate a acestor valori în etosul culturii elene antice. Aristotel făcea astfel distincția între **moartea lașă și moartea eroică**: „Dacă... cineva moare pentru a scăpa de sărăcie sau de o dragoste nefericită sau de o durere, aceasta nu trădează pe omul viteaz, ci pe cel laș”, căci „omul suferă în cazul amintit moartea nu dintr-un motiv moral ci numai pentru a scăpa de un rău” (*Etica Nicomahică*, III, XI, 1116 a).

„Pentru cel viteaz moartea și rănilor sînt firește dureroase, dar le privește cu bună-voie pentru că este frumos din punct de vedere moral. Cel cu suflet mare... se expune primejdiei pentru ceva mare, el nu și cruță viața, deoarce pentru dînsul e prea josnic să trăiască cu orice preț...”. O concepție similară despre vitejie și despre moarte găsim și la geto-daci despre care Herodot spunea că „sînt cei mai viteji și mai drepti dintre traci... se socot... nemuritori; credința lor este că ei nu mor, ci că cel care pierie se duce la Zamolxis — divinitatea lor” (*Istoria*, IV, XCIV). Este deci credința în nemurirea sufletului și continuarea vieții după moarte, alături de Zamolxis. Grecii ionieni, care au ajuns în sec. VII-VI în țările thraco-scythe ale Pontului Euxin au atribuit aceste credințe care stimulau o vitejie devenită legendară în disprețul oricărei primejdii de moarte, unor influențe pythagoreice. Cum scria Vasile Pârvan în *Getica*, „Grecii cunoscînd pe geți au fost așa de mirați de înalta lor concepție despre lume și viață — și în special de credința lor în nemurirea sufletului — încît negăsînd altă explicație, i-au proclamat pur și simplu adepți ai filosofiei idealiste și mistice a lui Pythagoras, iar pentru ajungerea la Geți a acestei filosofii religioase din Sud și pentru răspîndirea ei în Getia, ei au născocit povestea principelui și apoi a regelui și, în sfîrșit, a zeului Zamolxis, sclav și discipol al lui Pythagora la Samos, iar apoi rege și zeu la geți pe care l-a reformulat în sensul învățurii idealiste a maestrului său”. „Explicația”. reproducă și de

Herodot, este fără îndoială fantezistă, dar ea trădează admirația grecilor pentru fapte de cultură spirituală aît de neașteptate, pentru obiceiuri și credințe ale populației indigene pline de înțelepciune, pentru o civilizație străveche, înțeleaptă și bine orînduită. De aceea ei nu s-au sfiit să preconizeze un fel de **solidaritate intelectuală** a „Nordului barbar” cu „Sudul elenic” — solidaritate ale cărei origini se pierd în negura vremurilor, de vreme ce însăși **expediția Argonauților** poate fi o amintire palidă și naivă, despre raporturile comerciale ale civilizațiilor Sudului — minoică, miceniană, cu oamenii bronzului din Dacia și Valea Dunării. Cultul lui Zamolxis nu este o idealizare a morții, deoarece sufletul merge în spațiul lui Zamolxis — care nu este întocmai un spațiu suprasensibil și supramundam, deci practic nu există moarte.

POVESTEA lui Zamolxis este de-a dreptul tulburătoare pentru conștiința culturală românească.

Ea trebuie privită cu detașare critică, dar și cu sensibilitate filosofico-artistică. Receptarea sa trebuie ferită de desfigurările pe care le implică contexte ideologice conjuncturale, oronate — fie de natură latinizantă (care neagă aportul original al dacilor la plămîdirea spiritualității românești), fie provenind de la adepții unor curente de extremă dreaptă din trecut.

Să ne adresăm la doi autori care — dincolo de orice avataruri și divergențe ideologice — au tratat legenda lui Zamolxis cu toată seriozitatea, emițînd judecăți de valoare, în planul filosofiei sau în cel al artei, demne de considerație: Mircea Eliade și Lucian Blaga.

M. Eliade sintetizează astfel aprecierile lui Herodot:

1. informatorii săi insistă înainte de toate asupra faptului că Zamolxis a fost sclavul lui Pythagora și că, devenind apoi liber, a încercat să introducă civilizația elenă și învățăturile maestrului său printre geți;
2. esențialul doctrinei pitagoreice adoptate de Zamolxis este ideea de nemurire sau, mai exact, a unei postexistențe ferice;
3. Zamolxis explica această doctrină cu ocazia banchetelor pe care le oferea cetațenilor de elită;
4. în acel timp el își construiește un adăpost subteran în care se ascunde timp de trei ani; considerîndu-l mort, geții l-au plîns, dar el reapăru în al 4-lea an.

Herodot nu se pronunță asupra realității locuinței subterane și nu este ferm în ceea ce privește natura sa umană sau divină. Face însă remarcă — ce, prin ea însăși, are o semnificație critică: personajul get l-a precedat cu mulți ani pe Pythagora. Astfel „Herodot recunoaște că el nu crede în istoria lui Zamolxis sclav al lui Pythagora, că, dimpotrivă este convins de anterioritatea zeului (daimonion) get și acest detaliu este important” (*De Zamolxis à Gengis-Khan*, Payot, 1970, p. 34).

Ca și Pârvan, Eliade subliniază faptul

important că pe greci i-a impresionat similitudinea dintre învățătura lui Pythagora și cea a lui Zamolxis: rituri de tip inițiativ și, mai cu seamă, credința în nemurirea sufletului. Cultul avea un caracter misteric, asemănător cu misterele grecești.

Așadar ce este Zamolxe în lumina tradiției transmise de Herodot:

— un **daimon** sau un **theos** care relevă o doctrină escatologică, fondează un cult inițiativ de care depinde regimul ontologic al existenței postmortem;

— Zamolxe nu este o ființă supranaturală de tip cosmic sau instituțional — își face apariția într-o istorie religioasă care-l precede, inaugurează o nouă epocă de tip escatologic; el face parte dintr-o familie de profeți a căror existență se situează la granița dintre legendă și istorie: Pythagora, Orfeu, Musaios, Zoroastru, înțelepții egipteni, druzii celti. Există chiar o variantă în care Zamolxe e identificat cu Chronos, dar și în acest caz el este un suveran în Insulele fericiților, apare deci ideea unei postexistențe ferice într-o lume care nu aparține nici geografiei profane, nici infernului subteran al umbrelor, nici unei transcendente cerești;

— revelația pe care o aduce geților este comunicată prin intermediul unui scenariu mitico-ritual binecunoscut al morții și întoarcerii (reînvierii). Peștera din virful muntelui semnifică locul unde își face apariția zeul salvator. Grota reprezintă o altă lume, dar și universul întreg, un spațiu sacru, o **imago mundi**, un univers în miniatură — o lume complexă ce încorporează multiple modele de existență, nemăsurate virtualități;

— ideea centrală a mesajului său este aceea privind nemurirea sufletului — idee care i-a intrigat mult pe greci folosînd-o ca cea mai spectaculară formulă ce ar putea să-i caracterizeze pe geți.

M. Eliade stabilește o interesantă relație dintre Zamolxe și Dionysos tocmai în ceea ce privește ritualul inițiativ al dispariției și reapariției, după un scenariu antic foarte răspîndit în lumea asiatică și în cea mediteraneană.

PROBLEMA mult discutată a fost aceea a **monoteismului** sau **politeismului** religiei dacilor, legată de caracterul chthonic sau uranic al zeului (sau zeilor) dac(i).

C. Daicovicu și Hadrian Daicovicu au combătut în chip convingător ipoteza monoteistă a lui Vasile Pârvan, care „a făcut încercarea de a-i prezenta pe geți ca pe un popor complet deosebit de celelalte neamuri ale antichității, superior tuturor prin concepția lor monoteistă și spiritua-listă” (*Dacia*, p. 269).

În ceea ce-l privește pe M. Eliade, el arată cu claritate că este dificil — pe temelul mărturiei lui Herodot — a-i privi pe Zamolxe și Gebeleizis ca unul și același zeu; cel de al doilea este un zeu uranic al furtunii, al cerului. Existența unei singure mărturii, absența altor documente fac însă cu neputință o caracterizare mai lămuritoare a acestui zeu. Sigur este că sînt zei diferiți, iar Gebe-

leizis a trecut probabil în mitologia folclorică sub forma profetului Ilie, adoptat de creștinism.

Și cu toate acestea, există și unele mărturii arheologice ce atestă prezența lui Gebeleizis în panteonul dac: sanctuarele dace de la Sarmisegetuza și Costești nu aveau acoperiș, iar marele sanctuar rotund de la Sarmis era dominat de un simbolism cresc. La acestea se mai adaugă admirabilul cadran solar în piatră din incinta sacră de la Sarmis — ceea ce denotă cunoștințe astronomice importante, dar și caracterul urano-solar al religiei geto-dace din epoca romană. După C. Daicovicu între sanctuarul rotund și calendarul solar nu este o simplă legătură, ci vorba de „un adevărat sanctuar calendar al dacilor”.

MELIADE mai emite o considerație extrem de importantă care ne facilitează înțelegerea universului lirico-filosofic pe care ni-l înfățișează **Miorița** — pagin al lui Blaga: într-o anumită epocă de **sineretism religios** marile preot și clasa sacerdotală au făcut să se confunde cei doi zei. Această clasă înclină tot mai mult către Gebeleizis datorită nu poate renunța nici la Zamolxe care este un zeu al mulțimii, al păstorilor și plugarilor.

Popularitatea lui Zamolxe rezidă mai ales în natura sa umană, în forța magică tămăduitoare de care dispunea. În dialogul **Charmides**, Platon povesteste întâlnirea cu medicii magicieni ai regelui trac Zamolxe, reputați pentru terapeutică lor care poate conferi chiar nemurirea. Socrate spune că un medic i-a relatat ceea ce a învățat de la regele lor care este și zeu; Zamolxe îi învață că, „așa cum nu trebuie să încerci a vindeca ochii fără cap, ori capul fără corp, tot astfel nu trebuie să încerci a vindeca corpul fără suflet”. Medicii greci nu cunosc remediul multor maladii deoarece ei neglijează ansamblul. Aprecierea este parțială, inexactă dacă avem în vedere **integralismul hipocratic** dar recunoașterea superiorității „înțelepciunii barbarilor” (după clișeu binecunoscut) asupra științei grecilor este semnificativă. De altfel reputația medicilor daci este reală și ea s-a menținut timp de secole. Din dialogul citat al lui Platon rezultă în orice caz importanța acordată de Zamolxe — rege-terapeut (ca Aesclepios) — sufletului; sănătatea nu poate fi păstrată dacă în acțiunea terapeutică sau preventivă sufletul nu joacă un rol decisiv. Ca să nu mă vorbim de dobindirea nemuririi care se referă nemijlocit la destinul spiritual al omului.

FĂRĂ a reține biografia romanică a lui Deceneu, transmisă în termeni entuziaști de Ion Danes — transformat în eroi civilizator, devenită sursă a iluziilor tracomaniilor, este totuși semnificativă în această ordine de idei originea nordică a mitului lui Orfeu — după **Metamorfozele** lui Ovidiu fiu al regelui trac Oiagros și a muzei Caliope. Este cunoscută legenda sa, în deosebi episodul iubirii pentru Euridice și încercarea sa disperată de a o smulge morții. Cîntecele sale erau atât de frumoase și răscolitoare încît pînă și lucrurile neînsufleteite primeau viață, forțele naturale distrugătoare își domoleau ponirile vrăjmașe, animalele cele mai feroce ascultau vrăjite și, se înțelege, moravurile cele mai barbare erau îmblinzite și convertite în resorturi civilizatoare.

Forța modelatoare de suflet a cîntecului este binecunoscută și recunoscută, dar nu e lipsit de interes să amintim, în ordine de idei a însemnărilor de față, mărturie a lui Strabon: „Muzica întreagă primită ca melodie, cit și ca ritm, și cu prinzînd și instrumentele, e socotită a fi de origine tracă și asiatică. Această se vede și din locurile unde muzicele sînt deosebite cinstite... Se spune că ea care s-au ocupat în vechime cu muzica Orfeu, Musaios și Thamiris sînt traci. Numele Eumolp (<cel care cîntă bine tot de la traci vine”.

E de presupus mai curînd că fiecare popor a ajuns — prin experiență proprie și prin contactul cu alte popoare — anume forme și moduri muzicale, la invenția anumitor instrumente, dar oricui mărturie citată își are tilcul ei pentru prețuirea de care se bucura muzica asiatică și vorbirea, la geto-daci (od peanul, imnul, cîntecul de dragoste, cîntecul de veselie, bocetul, epodă). „Originalitatea și vitalitatea constituie trăsăturile fundamentale ale muzicii dacilor” — scrie un eminent muzicolog și istoric al muzicii românești, Octavian Lazăr Cosma care se referă, de asemenea, la mitul lui Orfeu și forța de iradiere a cîntecului în spațiul cultural traco-get. „Muzica e chemată să îmblinzească nu numai fiarele și pe dușmani”. Se relatează că atunci cînd Filip al Macedoniei se afla la poartile unei cetăți stăpînite de geți, preot acestora i-au ieșit înainte cu chitare și vesminte albe, rugînd pe zeii patriei să se îndure de el. Cîntecul este alături de mesager activ de pace.

Îată cum ne prezintă Ovidiu moartea sa: „Pe cînd tracia Orfeu, cu astfel de cîntece vrăjea pădurile, fiarele și stînci-

...toate se țineau după el, iată că fe-
le din tinuturile ciobanilor, acoperite
piei de fiare sălbatice și cu picăturile
zălzte de nebulia lui Bacchus, zăresc
virful unei coline pe Orpheus care-și
ovărășea cîntecele cu acorduri de liră.
...ce ne înfățișează creșterea nebu-
lor pînă la crimă, continuă: „Vai,
...ter, prin gura aceea pe care o ascu-
...stincile și care înduioșase inimile
...lor, sufletul a ieșit și s-a dus cu
...turile. Pe tine Orpheus te-au plîns
...rătoare triste, pe tine multimea de
...re, pe tine pietrele tari care adesea au
...at cîntecele tale, pe tine te-au plîns
...șii scuturîndu-și frunzele și rupînd
...și crengile. Pentru tine, se spune că
...crescut rîurile de lacrimile lor, iar na-
...le și dryadele au îmbrăcat haine de
...u și au stat cu părul despletit. Mem-
...le lui Orpheus zac în diferite locuri.
...Hebru, îi duci la vale lira și capul.
...mune, în timp ce alunecă pe malu-
...uviului, lira zvoneste un cîntec jal-
...rîngitor murmură limba fără viață,
...rîngitor răspund malurile!”.

...ce constă semnificația acestui mit?
...comparație cu Prometeu, care simbo-
...ază funcția tehnică, civilizatoare a
...lui, Orfeu — prin magia logosului și
...cîntec este o întruchipare a puteri-
...spirituale interne ale omului. Din acest
...at de vedere, Orfismul nu a fost o
...ie — sau nu a fost numai o religie
...erică, ci o tehnică spirituală prin care
...ercită actul de cultură, o terapie
...tuală modelatoare de suflete, dată
...de cultură, o etică (C. Noica). Lud-
...Grünberg respinge îndreptățit teza
...Herbert Marcuse că atât Orfeu cit și
...is exprimă un ideal antiprometeic,
...tă contra unei civilizații fondate pe
...și eficiență. Narcis este într-adevăr
...antiprometeu căci respinge valorile
...șii și eficienței. „Atît comportamen-
...ntrovertit al lui Narcis, cit și cel
...ardizat al lui Sisif simbolizează un
...ers uman lipsit de ax valoric. Con-
...nța este și într-un caz și în altul
...ul, dependența totală de o realitate
...rîngătoare. Cu totul alta este situația
...Orfeu. Orfeu nu este un anti-Prome-
...Ea cultivă, ca și Prometeu, munca,
...n varianta ei majoră: creația origi-
... Prin această idealul prometeic este
...și depășit dialectic” (L. Grün-
...Axiologia și condiția umană).

...ul lui Prometeu este, deci, în cel
...sist: grad dator de seamă pentru
...ia axiologică a omului, căci el con-
...ază ca într-un focar certitudinile
...ncertitudinile noastre. Încă în zorii
...știi el are virtutea de a cuprinde
...strul său polimorf de semnificații
...me incipientă de valori.

DINU CERNESCU a dovedit cu-
raj intelectual punînd în scenă
la Teatrul Giulești **Zamolxe** de
Lucian Blaga. Întîi pentru că
teatrul lui Blaga în general,
această piesă în particular, este
puțin teatral din punct de vedere
prezentării scenice, aflîndu-se la an-
teatrului lui Caragiale, ca formulă
atică, în sensul în care tragedia se
a antipodul comediei. Nu e ușor lu-
a în fața insuficienței receptivitate
picului nostru, atât de mult modelat
sibilitate artistică, de comediile ma-
Caragiale față de teatrul de medita-
sifică, față de teatrul de idei.

...al doilea rînd pentru că descrierea
...șilor perene, a mesajului și azi va-
... acestui mister păgîn, cerea din
...regizorului și a echipei de actori
...perspectivă filosofică. Aici se află,
...oimia noastră, cel mai de seamă
...ideologic al spectacolului de a fi
...lamină sensul adinec al piesei: una
...lătitățile de geneză a instrăinării
...se află în coplesirea **laturii**
...e, profane de către cea religioasă;
...! piesei lui Blaga, Zamolxe zeul îl
...ă (il ucide) pe Zamolxe profetul și

...vorbit de influența lui Nietzsche
...a însuși o recunoaște — asupra
...icului de poeme (**În marca trecere,**
...somniaului) și mai ales asupra ope-
...matice. Prin ce l-a putut influen-
...tsche: apologia spiritului dionisiac,
...ta de a sfărîma limitele individua-
...și de a deschide poarta contopirii cu
...curenți cosmici, atitudine ico-
...vă față de comprimarea instinctelor
...în lanturile morale și ale religiei,
...ia la adresa moralei creștine. Unul
...primii exegeți ce au detectat ace-
...mente nietzscheane a fost Tudor
... În **Masca timpului** (1926) el scria:
...ian Blaga a scris în literatura noas-
...interesant capitol al influenței
...heene. Laolaltă cu o mare parte
...eretului modern al lumii, d-l Lucian
...ea vibrat cu filosoful din **Năsterea**
...ei, cu poezul care a produs accen-
... **Ditirambii lui Dionysos** și cu noua
...ură profetică a lui Zarathustra
...orul. Ce se poate desorinde din a-
...influență este acel sentiment fre-
...vicii în care constatăm cu groa-
...nătate fragilitatea tiparelor indivi-
...și mai întîi amenințate, îndată
...sorbite în curentul eliberator al e-
...universale”.

...influențe pot fi detectate și în
...Zamolxe, subintitulată **Mister pă-**
...este de fapt misterul dacic. Nu

este deloc surprinzătoare orientarea celui
ce a scris **Revolta fondului nostru nelatin**,
către vechea religie a dacilor, încercarea
de a înnoi credințele ancestrale și de a
reface coeziunea spirituală a poporului.
Prin furia sa iconoclastă, Zamolxe este
un fel de Zarathustra dac și aminteste
diatribele lui Nietzsche împotriva preoti-
mii. Dar despre un **amurg al zeilor**, cum
spune Mariana Șora, nu poate fi vorba în
această dramă ci mai curînd de confrun-
tarea a două trepte de evoluție și a două
tipuri de religie.

Este conflictul dintre religia naturistă
a tinărului profet dac și credința în idoli
a bătrînului Mag. Zamolxe era adver-
sar al cultului unor puteri transcen-
dente și al idolilor — instrumente de ani-
hilare și paralizare a elanurilor sufletesti
ale poporului dac, de **instrăinare** a pute-
rilor sale spirituale. „Blaga construiește
un mit al existenței dacice, simplă projec-
ție a propriilor sale aspirații. Dumnezeu
lui Zamolxe e orb: vîzul e simțul lucidi-
tății, instrumentul de decupare în pinza
realului a diverselor fenomene, preludiu
al oricărei acțiuni raționale asupra lor.
Orbul lui Zamolxe este simbolul existen-
ței plene, inconștiente, pur organice”
(N. Tertulian, **Eseuri**, p. 161).
Cum spunea și Zemora, fiica Magului:

„Zamolxe-a fost prea mult privire,
iar acesta-i prea mult om...”

Religia naturistă pe care o propază Za-
molxe este un fel de **panteism arhaic** care
identifică duhul divin cu cel al pămîntului,
taina sa cu cea a lucrurilor. Dumnezeu
este Marele, bătrînul și neinteleșul orb
ce-și pipăie cărarea printre spini, nu știe
nici de unde vine nici unde merge, se
zbuuciumă vesnic să facă minuni cum n-au
mai fost dar religia „nouă și vinjoasă” pe
care Zamolxe a încercat s-o smulgă din
inima necunoscutului pentru poporul dac
se intrucează în forțele dinăuntru și dina-
fară ale firii.

„Despre Dumnezeu nu poți vorbi decît
așa:

**il intrupei în floare și-l ridici în palme
il prefaci în gînd și-l tînuiești în suflet
il ascmeni e-un izvor și-l lași să-ți
curgă lin peste picioare
il prefaci în soare și-l aduni cu ochii
il închipui om și-l rogi să vie-n sat
unde-l așteaptă toate visurile omenestii”.**

Nu mai că această religie ce se baza pe
potențarea și socializarea unor puteri ale
naturii sau ale sufletului omenesc n-a
fost înțeleasă și pretuită cum se cuvine
iar profetul său izgonit. Căci Zamolxe nu
este un zeu ceresc, o ființă supranatu-
rală și nici chiar un zeu olimpic, ci zeul-
om, depozitar al înțelepciunii cistigată de
om în contactul milenar cu natura, trăi-
ind pe pămînt, în munti, în pesteri. „În-
vătătura lui Zamolxe-profetul este con-
templarea divinității în natură, deci un
panteism care păstrează urmele unui
materialism naiv, cum se înțelege din pa-
rabola lui. Dar nu o filosofie-orhică ex-
primă poezul în «misterul» său, nu ideea
revelației divinității într-un extaz entu-
ziast, ci o filosofie laică opusă ideii de
revelație divină, corespunzătoare propriei
lui filosofii religioase, poezic exprimată
în legenda profetului dac”. (Eugen Todor-
an, **Dramaturgia lui Lucian Blaga**, în
Lucian Blaga, **Teatru**, p. XIII).

ATMOSFERA dramei **Zamolxe**
este aceea a unei lumi desa-
cralizate — ceea ce aici echiva-
lează cu instrăinarea de sine,
dominată de spiritul tiranic al
Magului „setos de sînge ca o
fiară”, o lume în care corbii și ostășii ce
pășesc fără istov templul sînt semnele
unei răzmerițe a învățăceilor lui Zamolxe
sau măsuri de apărare împotriva unei e-
ventuale întoarceri a acestuia după ce, as-
muțită de Mag, multimea l-a izgonit. Prin
gura **Vrăjitorului**, la care Magul cuprins
de temeri și îndoieli cată sprijin și sfat,
Blaga dă expresie atitudinii sale potrivnice
religiilor revelate:

„Zeii se hrănesc cu suflet omenesc
Cînd se isprăvesc acest nutreț
cînd nu mai erede nimenea în ei,
s-adună triste și-și chiamă marea sfîrșit
nu le mai poate ajuta nici mierea
și nici laptele de capre”.

Disprețul față de multime, față de popor
al Magului, ce atostă tocmai procesul de
aristocratizare și canonizare a religiei pe
care el o reprezintă, se manifestă și prin
înselăciunea pe care o pune la cale: pen-
tru că Zamolxe n-a pierit din sufletul
multimii, el se hotărăște să-și consolideze
propria religie prin instituirea cultului lui
Zamolxe — dar un Zamolxe divinizat, a-
dus în templu ca o perdea de fum înșelă-
tor care să-i apere pe zei de ochii și răz-
vrătirea poporului. Cum spune Vrăjitorul:

„O cursă vrednică de istețimea unui mag
... ..

Oamenii divinizînd pe Zamolxe îi vor uita
învătătura?”

Sau cum spune Magul însuși:

Sarmizegetusa — incinta sacră

„Cînd nu mai e nici o putere
să-nrîngă-nvătătura unui nou profet
un singur lucru e mai tare ca profetul
Statuia lui”.

Și iată cum un profet al unei religii
naturist-panteiste, al cărui templu era
peste tot în natură, este zeificat și ca-
nonizat prin idolatrizare, iar statuia sa
devine centrul unui nou cult pe care el
l-a renegat. Oamenii se impacă repede
cu noua situație a cărei falsitate doar
ghebosul o denunță bătjocoritor pînă cînd
reapare adevăratul Zamolxe profetul, a-
cum încăruntit de înțelepciune, satul de
vise, Dialogul său cu bătrînul și cu tin-
dărul este simbolic, ca într-o lume ciu-
dată de năluci:

„Moșneagule, să-ți șoptesc tot chinul
meu?
S-ar erede că trăiești, dar ochii
nu-ți elipse

De unde vii?
Moșneagul

De unde nu e timp.
Zamolxe

De-acolo vin numai visurile
Moșneagul

și marii visători
... ..

Zamolxe
Mi-e teamă că voi duce prea devreme
noua credință între oameni”.

O apariție nu mai puțin misterioasă,
învăluită în taină, este aceea a tinărului,
cu o coroană de spini, pe care-i îm-
prăștie ca un semănător:

„Seamăn ghimpți sub Calea laptelui
și-aștept să răsără dureri, multe dureri”.

E ca un mister deschis, potențat într-o
lume de mister păgîn pe care se al-
toiește simboluri ale unei lumi canoniza-
te, ale unei religii idolatre care cultivă
puteri transcendente, ceea ce presupune
instrăinarea adevăratelor puteri omenestii,
hegemonia teocrației.

„Cu alungarea lui Zamolxe și cu in-
staurarea de către Mag a cultului ido-
lilor a încetat exultanta și libera viață
naturală a poporului... Discipolii lui Za-
molxe denunță religia Magului, o simplă
fictiune destinată să răpască poporului
liberul exercițiu al puterilor sale și să
asigure supremația puterii singeroase a
Marelui Preot... Zamolxe este un **visător**
și un **idealist**, profetul unei religii a o-
mului onusă puterilor asupritoare și a
alienării teocratice” (N. Tertulian, **op. cit.**,
p. 179—180, 192).

Nu este de mirare că reapariția lui
Zamolxe nu este cituși de puțin dorită
de preoții noii religii în frunte cu Mare-
le Preot (Magul) care l-au canonizat și
l-au transformat în statuie. O altă co-
incidență simbolică: intrarea sa în ce-

tate are loc în momentul în care po-
porul sărbătorește așezarea statuii sale
în sanctuar. Pe el însă oamenii l-au ui-
tat. Doar Magul indignat atunci cînd el
a îndrăznit să treacă pragul înaintea sta-
tuii l-a recunoscut.

Blestemată răzbanare e aceea ca Ma-
gul, cel ce fusese adversarul său de
moarte, să devină preotul său atunci cînd
a devenit statuie.

Îi cere să plece. Nu are împotriva cui
se răzvrăți devreme ce poporul i se în-
chină iar Magul care l-a izgonit i-a de-
venit preot. În zadar Zamolxe se răzvră-
tește și amenință:

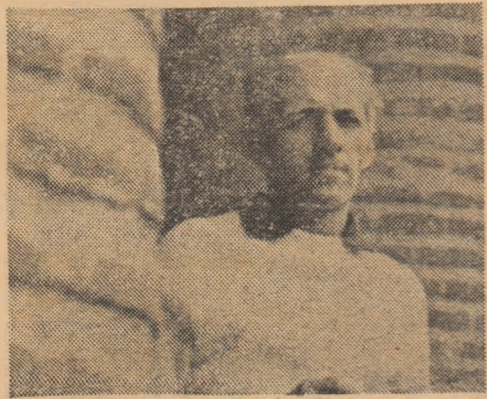
„C-un bici de fulger
voi întoarce vremea înapoi
și miine va fi ieri!
Dintru adinec striga-voi de pe țărnul meu
stînger,

și vremea se va frage înapoi
ca marea cînd o cheamă luna”.

În zadar, deoarece nu poate omni-
timpul, nu poate stăvilii orbirea fanati-
că a multimii, nu poate omni desfășu-
rarea ceremoniei după un ritual păgîn.
Nici gestul disperat țîșnit din furia ico-
noclastă, de dărîmarea a propriei statui,
nu-l salvează. Este el însuși ucis cu bu-
căți din statuia sfărîmată, după ce fu-
sese ucis prin falsificarea numelui său și
a învățăturii sale. Sacrificarea sa este
simbolică, deoarece se poate spune că pe
Zamolxe-profetul l-a ucis statuia lui Za-
molxe-zeul; a murit profetul, învățăto-
rul iubitor de oameni, ca să trăiască în
conștiința multimii zeul-garant al unei
ordini caracterizată prin misticism,
ritualism, dominația teocratică asupra
multimii, înșelată cu bună știință, ținu-
tă în ignoranță și asuprită. Prin **Zamolxe**,
învie „o vatră mitică în spațiul carpa-
to-dunărean, iar aflarea acestei vetre, la
începuturile îndepărtate ale neamului ro-
mănesc, are semnificația unei dotățiuni
primordiale pentru creație a acestuia”
(C. Fântăneru, **Poezia lui Lucian Blaga și**
gîndirea mitică, p. 22). Dar sacrificarea lui
Zamolxe-profetul în favoarea lui Zamolxe-
zeul, deci zeificarea sa, nu s-a datorat
nevoit de taină a poporului: „Pentru că
nici un profet nu trebuie să vorbească
despre el, ci despre altul, care este alt-
ceeva decît omul... Iar cînd profetul pro-
testează și vrea să sfărîme statuia care-l
îndepărtează de norod, aceasta cade pes-
te el și-l ucide. Fapt simbolic, care vrea
să arate că omul nu poate ajunge în
contact direct cu Dumnezeu, ci numai cu
chipul lui de taină” (Idem). În realita-
te este vorba de o treaptă a sacralizării
și instrăinării religioase, menită să trans-
forme religia naturistă populară într-o
religie-armă spirituală de asuprire a cla-
sei dominante. Iar cauzele acestei pre-
faceri funcționale sînt de ordin social și
nu psihologic.

Într-un alt articol voi înfățișa două ipos-
taze majore ale acestui cuplu paradoxal,
Thanatos și Eros, în cultura română —
Miorița și **Legenda Meșterului Manole**.

Al. Tănase

ALIANȚĂ PROVIZORIE

VENISERĂ timpuri grele pentru Estera, neplăcerile se țineau lanț, discuția violentă avută cu Matei, se soldă cu urfă mări nebănuite, nu plecă singur de la Buftea, îi luase și pe ceilalți ajutoari ai ei, o lăsase singură și neajutorată. Cum o s-o scoată la capăt? Și termenul de predare al comenzilor se apropie. La o săptămână după această spectaculoasă evadare revista „Arta contemporană” publică sub semnătura unui venerabil sculptor, o indiscutabilă autoritate, un lung articol dedicat creației Esterei Urlich. Când Estera văzu că încă din titlu cuvântul „creație” era străjuit de ghilimele nu se arată curioasă să citească articolul; de abia mai tirziu, la a doua halbă de whisky prinse curaj; fie ce o fi. Articolul nu era violent, înalta somitate n-avea de ce să se războiască, analiză cu blîndete, competență și răbdare „opera” Esterei, iarși ghilimele, și în concluzie o sfătuia, ca și Matei, să se îndrepte spre alte zone de manifestare a personalității. Citise întâmplător câteva versuri ale sculptoriței, nu i se păruseră lipsite de interes, ce ar fi ca Estera să-și încerce șansele în literatură? Ideile articolului erau — după convingerea Esterei — suspect de asemănătoare cu cele ale lui Matei, numai că Profesorul se arată și mai patetic și mai inspirat în blînda sa nemulțumire „Arta e o cruce și e păcat să fie purtată de Cristoși imaginari...” Cristoși imaginari... ce expresie mistică într-o publicație care se vrea științifică... Am să-i telefoniez redactorului șef, ăla e un papă-lapte care cade în fund în fața cadrelor universitare... și astfel inițiativa de a protesta și renunțarea la acest plan se născuseră simultan. Chiar dacă expresia cu „Cristoși imaginari” nu era prea potrivită, mulți oameni o să-i dea dreptate profesorului, recunosc Estera, presimțind că un asemenea articol n-o să rămînă fără urmă. Eșecurile confrăților înseamnă pentru mulți artiști o confirmare a talentului mult mai convingătoare decît cea impusă de propria lor creație, ca și cum ar fi suficient ca alții să n-aibă talent pentru ca tu să crezi capodoperă.

Telefonul Esterei zbirni în continuu în ziua aceea, de parcă-i murise cineva din familie și trebuia să primească condoleanțele de rigoare. Toți o asigurau că articolul e o nedreptate strigătoare la cer, o infamie, o lipsă atroce de gust, dar dincolo de aceste cuvinte convenționale sculptorița le ghicea ușor adîncă satisfacție. Nu descoperise dedesubturile, manevrele de culise ale articolului, atitudinea Profesorului era gratuită, o extravaganță de-a lui și asta-i marea nemulțumire. Cîtăva vreme se instală, după obiceiul ei din ultimul timp, în postura de victimă a ideologilor retrograde, dar și locul ăsta i se părea nesigur, atitudinea marxistă a Profesorului era bine cunoscută tuturor. Dar Esterei îi convenea să fie victima unei ofensive a ideologiei burghize, decît a lipsei ei de talent. Articole critice la adresa Esterei Urlich mai apăruseră cu prilejul diverselor ei ex-

poziții dar ea știuse să descopere sau să inventeze mobiluri extra-estetice; un critic o desfințase fiindcă nu voise să se culce cu el, altul îi datora o sumă mare de bani și de aceea îi reproșa didacticismul violent, altă dată o ponegrise un critic-femeie, o fecioară mus-tăcioasă, urită și complexată. Dar Profesorul? Ce să aibă Profesorul cu ea? Drumurile lor nu se întîlniseră niciodată în viață. Îi telefonă totuși redactorului șef — ea credea că bărbaiții căroră le cedase cîndva îi vor fi devotați pînă la moarte, cel puțin „în probleme de meserie” Nu prea se petreceau lucrurile așa cum dorise Estera, redactorul șef îi răspunse așa cum se răspunde de obicei în asemenea împrejurări. El fusese plecat din țară, habar n-avuse de articol, îl citise și el în revistă odată cu ea, dar de ce se afroasează atîta? Nu vede că e inserat la rubrica „Opinii”? Nu e părerea redacției, e părerea Profesorului și toată lumea știe că, deși cu un picior în groapă, a rămas un exaltat, un original. Apoi o întrebă care-i situația fermei de la Buftea, dacă și-a mărit numărul oilor, da, are și curcani, asta-i excelent, cum e vinul din anul ăsta, măcar zece kile să-i oprească și lui. Lasă, Estera, nu te supăra, tu ești un nume, pînă la nuntă îți trece... Toți vedeau în ea o circumăreașă, o fermieră, o hangită, o crescătoare de oi, numai cu gîndul că ar fi și ea o artistă nu se împăcau. Măgarii...

OLTA veste proastă. Despărțirea de Estera nu însemnase pentru tînărul savant o mare nenorocire, ruptura nu-i „marcase”, nu-și pierduse mințile, așa cum sperase ea, se consolase repede, prea repede, jignitor de repede. Află că numai după două luni de la „scena de explicație” Felix Urlăteanu se căsătorise cu o colegă de-a lui; urmau să plece acum în Italia în luna de miere; fusese invitat să țină un ciclu de conferințe la universitatea din Padova, profitase de asta ca să-și ia și tînăra mireasă. Luna de miere în Italia o irita mai mult decît căsătoria, putea să mai aștepte și el, gata cu soția la Padova și la Florența.

Petrecăreții binefăcători, admiratorii dornici de artă modernă și chiolhanuri medievale își cam răriseră și ei rîndurile. Așa, chinuită de griji, Estera nu li se mai părea interesantă, artiste necăjite și neînțelese de contemporani sînt pe toate drumurile. Ea avea mult farmec personal cînd îi mergea bine, cînd avea comenzi, cînd avea bani și aprecierea criticii. Ei o duceau bine și confruntarea cu un om aflat într-un impas îi irita, Estera îi trădase, nu mai făcea parte din lumea lor. Și apoi ea în ultimul timp venea cu prea multe jalbe, în loc să spună anecdote își mărturisea dificultățile, le pierise cheful, nu mai puteau să bea în liniște și să-și ciupească subalternele, trebuiau să asculte iritați și plictisiți lunga ei listă de revendicări. Precaritatea economică o silise pe Estera să nu mai fie gazda generoasă de odinioară, cu greu se hotăra acum să sacrifice un curcan sau

să-și golească damigenele de vin. Trebuia — sărăcuța de ea — să se gîndească la ziua de miine. Și așa Estera făcea destule sacrificii, renunțase la multe plăceri de-ale ei numai ca să-și țină rangul, să nu-și dezamăgească musafirii. Și cei de la radio se plictisiseră de sfaturile ei estetice și sentimentale din rubrica ei săptămînală, noua direcțiune o sfătuisă să-și ia o scurtă vacanță, să mai răsufle, după o colaborare de atîția ani e firesc să se repete, să cadă în manierism... Să mai ascultăm și părerea altora, îi spuse cu franchețe directorul. Pe deasupra nici ca destin erotic Estera nu mai prezenta interes, un vid multiplu se crease în jurul ei; de cîte ori era văzută cu un bărbat toți se mirau ca de un eveniment cosmic. „Am zărit-o aseară pe Estera cu un tip. Tot nu se lasă. Nu pune armele în pod, e formidabilă... ce vitalitate”.

Dizgrația secretă, deși nedecretată de nimeni, devenea tot mai apăsătoare, tot mai sistematică, ajunsese aproape la o instituționalizare; simțea asta pe pielea ei la fiecare pas. Observă cu uimire cum nimeni nu se mai intimidă de prezența ei, femeia de serviciu se comporta foarte familiar, o întrebă dacă i-a mai murit un curcan, dacă a incredințat oile unui cioban serios, iar contabilul atît de distins și de aristocratic înainte reacționalizase obiceiul de a-și desfunda urechile în public cu o sinceră uimire de ce se mai poate întîmpla cu organismul omului. Cei din conducerea Uniunii o primeau în audiență de cîte ori ea voia — de cuvîntul audiență Estera Urlich auzise acum pentru prima oară, înainte dădea buzna fără să-i pese de protestele secretei — însă o rugau să înțeleagă situația, Uniunea s-a mărit, comenzile trebuie repartizate rațional, după anumite criterii, și în primul rînd cel al talentului. Unul din înalții funcționari, un bătrînel așezat, cumințe, care știa că și artiștii geniali și cei mediocri trebuie să mînce, îi propuse să se repartizeze pe grafica publicitară — de la Camera de Comerț vin multe comenzi — se plătește bine. Estera refuză; ea să-și pună semnătura pe o reclamă destinată conservelor de tomate? Să desenezi un calendar în care fiecare lună a anului să fie simbolizată de cîte o fructă sau legumă? mai, cireșele, iunie, căpșunile, iulie, pepenii? Niciodată.

ESTERA Urlich ea și mulți alți artiști, se trezi descumpănită în fața noilor realități, în insistența cu care se proclama supremația talentului vedea semne dintre cele mai rele. Se plîngea și ea alături de alți artiști răsfățați pînă atunci, de valul de tineri obraznici, necruțători care n-aveau nimic sfînt, nu se mai ploconeau nici în fața frescelor lui Serafim. Acum era la modă talentul, adevărul, respectul pentru tradițiile picturii române și în zadar Estera Urlich încercase să pătrundă în tabăra învingătorilor; cu prilejul acestor tentative nereușite aflase numai ce părere lamentabilă aveau aceștia despre opera ei.

Dar Estera Urlich nu se dădu bătută, trebuia neapărat să i se achiziționeze grupul sculptural „Cele patru anotimpuri” și pătrunzînd, fie și cu forța în „noul val” să-și redobîndească autoritatea artistică.

În aceste situații numai critica ar putea-o salva, dar care critic și-ar asuma o asemenea misiune ingrătă? Fiecare se străduia acum să fie cît mai exigent, cît mai loial, n-aveau timp de zbuciumele Esterei. Și apoi criticii erau alții acum, dispăruseră bătrîneii aceia simpatici, mai mult misîți și oameni de lume decît esteticieni, și apăruse alții, cu care nu te puteai înțelege. Deși pe vremea cînd îi mergea bine îl disprețuia pe Macarie, acum credea că el ar fi singura soluție. Mai prudent, mai perspicace, el reușise să se salveze într-o oarecare măsură, înlocuise prompt toleranța binevoitoare cu o sălbatică exigență, cu o științifică repulsie față de ce tot ce e non-talent. Demasca în articole scrise cu nerv monopolizarea creației de cîtiva indivizi puși pe căpătuială și nu pe capodopere, și alte racile ale trecutului, uitînd că dăduse și el o mină de ajutor la înflorirea acestora. Lipsa de memorie ajută pe mulți să supraviețuiască. Făcuse vîlvă un articol al său intitulat „Scrisoare către un prieten” în care trecuse prin foc și sabie ultima expoziție a unui foarte apropiat prieten. Calculase bine. Își jertfise priete-

nul și redobîndise ceva din prestigiul atît de deteriorat.

Despărțirea de Simona, despărțire cauzată de refuzul ei de a divorța, repeta mereu ca o somnambulă „Eu n-am bărbat de lăsat”, avusese urmări binefăcătoare. Macarie se pusese pe treabă, colinda expoziții, făcea vizite în toate atelierile pictorilor și-și publica impresiile oriunde găsea un locșor. Evident, încercase să scoată și din refuzul Simonei tot ce omeneste se putea scoate. Se plîngea la Capșa în timp ce bea un filtru în doi cu vechiul lui prieten, avocatul Uță, că fiica regretatei doamne Weiss voise să-l oblige ca peste cîțiva ani să plece amîndoi „unde va departe”. Asta era condiția cu care ea ar fi admis căsătoria. Dar ce să caute el la Paris? El rămîne aici, aici se simte bine.

Chiar în efortul lui de a se adapta noilor condiții, Macarie trăgea după el vechile metode, era imposibil să renunțe la ele. Vizitele lui prin atelierile pictorilor semănau prea mult cu o descindere. Avea metoda „întrebărilor încruciate”, ce-i cu galbenul ăsta, ce-i cu roșul ăsta, ce-ai vrut să spui aici, ce-ai vrut să spui dîncolo. Unul din pictori, mai rău la gură, îl dădu pur și simplu afară din atelier: „Altă dată cînd mai vîi la mine în atelier să-mi arăți legitimația. Miine-poi-miine o să mă întrebi; unde am fost în ziua în care am pictat autoportretul”.

Temperîndu-și vanitatea și nevoia lui bolnăvicioasă de a fi tot timpul cel mai inteligent, Macarie făcea eforturi supraomenești de a fi cît mai simpatic, mai simplu, mai accesibil și mai apropiat. Abandonase și idealul faustian de a face contractul cu Diavolul, nu, n-o să-l mai facă, o să trăiască modest, o să privească atent în jurul lui, o să sprijine orice măturie a talentului. Dorea acum să fie protectorul tinerilor talente, de cîte ori se ivea prilejul de a lua apărarea vreunui dîntre ei se arunca în luptă cu multă fermitate, reproșîndu-și numai lipsa de convingere. Fermitatea era arma cu care el voia să anihileze incapacitatea lui afectivă. El își pusese în gînd, avea planuri mari, să ajungă să fie sincer în elanurile sale generoase, va veni și vremea ceea, deocamdată însă se mulțumea și cu ceea ce realizase, era un început bun. A fi simplu, generos, atent la opinia altora, săritor la nevoie, însemna o povară pe care o suportă cu stoicism sperînd din adîncul sufletului că o dată și odată aceste calități vor deveni organice. Dar trebuie să forțăm natura, asta-i situația — se îmbărbăta Macarie. Mobilitatea și inconsistența extraordinară a caracterului său îl puneau în situații dîntre cele mai dificile, se simțea aidoma ucenicului vrăjitor, incapabil să mai stăpînească minunile odată dezlănțuite. Duplicitatea din anii tineretii, pe care nu avusese curajul să și-a recunoască, s-o distrugă la timp, se bifurcase în toate straturile spiritului și cu extraordinara vitalitate a maladiilor se manifesta acolo unde te așteptai mai puțin. De fapt situația lui Macarie și a Esterei Urlich era foarte asemănătoare, amîndoi trebuiau să se adapteze, s-o scoată la capăt.

ÎN ACEASTĂ stare de spirit veni strigătul de ajutor al Esterei. O primi bine, pe el îl stînghereau cu adevărat numai artiștii de talent, ăia erau obraznici, ăia nu prea se sinchiseau de sfaturile lui. Orice om aflat într-un impas îi făcea lui Macarie un mare serviciu, îi dădea posibilitatea de a clătina îngîndurat din cap, de a-și exprima punctul de vedere, ceea ce nu era puțin.

Se obișnuise — vrînd, nevrînd — să asculte cu atenție opiniile altora. Îi era foarte greu, căci mintea îi colcăia de idei, exploda de nerăbdare, mereu simțea nevoia să contrazică sau măcar să sublinieze o idee sau alta. Cei care apelau la competența și generozitatea lui erau încă puțini, Macarie se purta grijuliu cu ei, cu luare aminte, nu voia să-i supere.

Pînă la această întîmplare, Estera Urlich îl disprețuise, cite glume reușite nu făcuse pe seama lui, iată însă că nu mai putea să-și permită acest lux. Spaima de a-și pierde autoritatea artistică și comenzile substanțiale o obligase să se înhăiteze tocmai cu oamenii

pe care — dac-ar fi avut talent — nici măcar nu i-ar fi salutată.

Estera îi expuse scurt și dramatic situația. A lucrat doi ani de zile la opera vieții ei, grupul sculptural „Cele patru anotimpuri”, o traducere plastică a concertului lui Vivaldi. E pentru prima oară când se încearcă așa ceva — îi atrase atenția Estera. Vrea să demonstreze o idee mare și originală, muzica și plastica sînt unul și același lucru, se unesc, se întrepătrund așa cum unul și același lucru sînt timpul și spațiul.

...Da, da, da, plastica și muzica sînt unul și același lucru ca și timpul și spațiul. Nu e rău deloc, e o idee...

Ideile ținute în temniță atîta vreme, năvăliseră, își cereau drepturile, Macarie trebuia să le tempereze, să le secreteze. De cîte ori trebuia să-și expună ideile se înroșea la față de atîta fericire. Dacă viața n-ar fi decît o lungă conferință plină de argumente implacabile, de idei strălucitoare, de paradoxuri neașteptate, ce bine ar fi...

— Da, dragă Estera, e grozavă ideea ta, în sfîrșit un sculptor cu o idee, căci ai noștri de la coada vacii nu vor să se ridice la simbol, la metaforă. E foarte bine că gîndești în acest fel, sînt convins că ai făcut un lucru serios. Ar trebui să te bucare că nu le-a plăcut la aia de la Uniune, să te simți flatată, eu sînt mîndru de articolele care mi-au fost refuzate, nu de alea publicate. Da, dragă Estera, e trist că tocmai la noi la Uniune, aici îți dau dreptate ție, unde ar trebui să fie specialiști, oameni pricepuți, există atîta jalnică incompetență. A, tinerii, nu te înfricoșă de tineri, în artă nu există tinerețe, Cezanne n-a debutat la patruzeci de ani? Și ce, un mucos e aprioric tînăr, aprioric genial? Liniștește-te dragă Estera, tu ai ajuns la o sinteză, un fel de classicism... recunosc cu multă convingere Macarie care nu-i văzuse decît una sau două lucrări. Tu ai o operă în urmă, nu merge așa. Pe ce ședea Sădoveanu? Pe cele o sută de cărți scrise. Tu pe ce stai? Pe atîtea și atîtea lucrări pe care le-ai făcut. Da, da, dragă, vin, sigur că vin, tu știi că nu sînt mofturos, dacă mă inviți, vin.

— Am mare încredere în judecata dumitale — îi spuse într-un firziu Estera cînd se mai dezmeticise puțin.

Dulceața vitezei amețitoare — ca de obicei Estera conducea cu o sută douăzeci de kilometri pe oră — convingerea că va repara o nedreptate inadmisibilă îl făceau să se simtă într-o excelentă formă. Îi plăcea să coboare nivelul discuției, asta era felul lui de a fi politicos. E bine că Estera locuiește la țară, orașul se poluează, devine obositor, izolarea e mama sănătății pentru un artist.

Conform obiceiului, Estera se lăuda cu talentele ei de fermieră, cît de mult progresase, ce paragină fusese aici la început cînd abia cumpărase vila, acum avea de toate, nu trebuia să mai cumpere nimic de la piață. Macarie, care de cînd își pusese în cap să fie cît mai natural, săvîrșea gesturi dintre cele mai extravagante, se trezi cu o oaie în brațe plimbîndu-se melancolic, minunîndu-se cu disperare de tot ce vedea în jurul lui.

— Dar aici e paradisul, madame, pe onoarea mea, e sublim... și din respect pentru această concluzie, lăsa ca oaia, mîmă de atîta considerație, să se zibengue în libertate. Absolut senzațional, ce plăcere să ai o legumă proaspătă, să o găsești în grădina ta. Avea dreptate Jean-Jacques Rousseau... întoarceți-vă la natură.

Apoi, din nevoia lui de a veni cu amănunte picante din viața marilor personalități îi spuse conspirativ:

— Știi că Jean-Jacques Rousseau avea ceva cu vezica biliară?

— Nu... nu știam asta — se dădu înfricoșată la o parte Estera.

ESTERA nu-l înghionti pe Macarie să-i vadă opera, îl lăsa să răsufle, să se simtă bine, răsfățîndu-l cu talentele ei de gospodină. Da, admise Macarie după cîteva clipe de gîndire, el nici bună seara sau cum o mai duci cu sănătatea nu spunea înainte de a anticipa implicațiile, friptura de curcan era admirabilă, nici la Capșa nu întîlnise așa ceva. Nevoit pînă acuma să mînce la cantină, se lăuda ca un copil cu proaspăta lui autoritate de „obișnuit al Capșei și al Ateneului Palace”, vorbea ore în șir de arta de a prepara un filtru, însuși marele poet Ion Barbu îl inițiasă în acest ceremonial sacru, nu-și amintea prea bine în ce împrejurări se întîmplase asta, dar se întîmplase. Caracterul vag, nebulos al mîncîunii, modestia și chiar greutatea cu care o mărturisise înlesneau asemănarea cu adevărul.

Nu în competența lui Macarie ca critic de artă își punea Estera speranța, ci în nevoia lui de scandal. În ambiția infantilă de a fi „omul zilei”. Ceea ce nu știa ea era că Macarie devenise mai prudent în ultimul timp; are rost, se întreba el, în timp ce se delecta cu friptura de curcan, să-mi ridic lumea în cap din cauza proletcultistei ăsteia? Vrînd să mai petreacă aici cîteva ore plăcute, n-ajunsesese, din respect pentru gazdă, la o concluzie definitivă. Incertitudinea de care se simțea bîntuit, era și ea tot o formă de politețe.

Și Estera și Macarie socoteau alianța lor provizorie, impusă de împrejurările vitrege, de abia așteptau să rămînă singuri pentru a se disprețui în liniște și cu toată convingerea. Adevărul era că fiecare dintre ei avea nevoie de cu totul altceva. Estera să fie propulsată, explicată, impusă de un critic de mare talent, integru din punct de vedere moral, iar Macarie să ia apărarea unui tîr-tăr talent de mare viitor pe nedrept persecutat. Dar Estera era aceea care se afla la ananghie, trebuia să se mulțumească și cu Macarie, măcar el să facă ceva.

După masă, sprinten, pus pe treabă, Macarie se ridică în picioare, mulțumi încă o dată „sărut mîna pentru masă, mîncarea a fost gustoasă” și plecă să vadă ansamblul sculptural, murea de curiozitate. Nu admise ca Estera să-l însoțească. Voia să fie singur, așa se poate concentra mai bine. Avem și noi, criticii, ciudățeniile noastre.

Ca de obicei, Macarie nu-și dădea sincer seama dacă are în fața lui o capodoperă sau o lucrare mediocră. În ce constă valoarea unei opere de artă rămăsese o taină pe care nu reușise s-o deslege. Pur și simplu, nu-și dădea seama... Era singura infirmitate pe care uneori avea curajul să și-o recunoască. Dar cînd își amintea că și Sainte-Beuve greșise în privința lui Balzac, și la lui Baudelaire, se mai liniștea. Nu, judecata de valoare nu e treaba criticului.

Asta nu-l împiedică însă ca pînă la urmă să se îngrozească, să fluiere a pagubă în fața operei Esterei Urlich. E un monument de stupiditate... Instinctul de conservare era atît de puternic, încît uneori îl ajuta să-l capete și pe cel artistic. E o calamitate, un dezastu, un talcioc, o zăpușală, o îngrămădeală, își spunea Macarie, fericit că se tîrîse pînă la această concluzie. Dacă-i spui că n-are talent, tot o flatezi, e un nimeni muiersca asta. Greu era pentru Macarie numai punctul de plecare, după aceea argumentele, observații de spirit veneau unul după altul. Ce aglomerare lipsită de simțul proporțiilor, ce mină greoaie, ce lipsă de profesionalism. Estera i se lăudase că reușise pentru prima oară în lume să facă piatra să cînte... Alurea... A reușit să desființeze piatra, batjocorînd-o cu ideile ei livrești și lipsite de măsură.

ERA în întregime edificat asupra lipsei de valoare a ultimei lucrări a fermecătoarei gazde, dar mai rămase aici să mai înghită puțin aer curat, să admire liniștea din jur, n-avea curaj încă să dea ochi cu Estera. Pe de altă parte, sentimentul de jenă, de stinghereală, tea-

Ilustrații de Mihai Mircea Merișor

ma de a o revedea pe Estera, îi conveneau de minune, asta demonstra că el își dă seama cu adevărat că lucrarea e mizerabilă, altfel de ce s-ar simți atît de îngrozit de revederea cu Estera?

Ajuns în fața Esterei, tăcu emoționat, fistic, descumpănit, incapabil să scoată un cuvînt și în loș de orice altă apreciere îi luă mîinile și i le duse la obraz.

— Și ei ce-au spus? depăși înadins Macarie prima etapă a discuției.

— E un eșec...

— Eșec, eșec... Ei, nu vorbi! — și Macarie izbucni în rîsul lui sarcastic, sardonice, care îi măgulea întotdeauna amorul propriu. Eșec?... Ce tristețe... E formidabilă lucrarea, strigă Macarie cu spaima unui om rătăcit într-o pădure și care cere ajutorul. Pur și simplu, formidabilă.

Și apoi se reîntoarse în letargia care-i sublinia și mai convingător ideile.

— Îți spun ceva sincer, Estera. Am venit aici fără prea mult chef. Mă așteptam — nu mi-o lua în nume de rău — să găsesc ceva penibil, rudimentar. Nu te credeam capabilă de atîta maturitate, atîta siguranță, nu te credeam capabilă de ceva mare, lartă-mă Estera. Cînd mi-ai spus prima oară „eu am făcut piatra să cînte” am luat-o ca o obișnuită eriză de grandomanie. Da, marea mea surpriză a fost cînd am văzut că tu ai dreptate. Da, ai făcut piatra să cînte. Am un sentiment ciudat, foarte ciudat, încerca Macarie s-o familiarizeze cu lumea feerică, înaltă, plină de abisuri a spiritului său. Nu știi dacă o să mă crezi, dar faptul că am văzut lucrarea ta îmi dă sentimentul că astăzi am făcut o faptă bună, de parcă aș fi scăpat un om de la înec. Și cum nu mai exista o cale de întoarcere, Macarie riscă totul:

— Dragă Estera, ai geniu. Nici un artist nu suspectează laudele și Estera, în situația ei, cu atît mai puțin. Da, nici ea nu l-a înțeles de la început pe Macarie, l-a privit cu ochii altora, îl judecase superficial. E atît de generos încît, își spuse ea, dacă insistă îi dăruiește și o noapte de dragoste.

Nu, Macarie nu insistă. Și aici Estera se înșela. O legătură cu sculptorița nu i se părea deloc interesantă și nici măcar binevenită. De cu totul altceva avea Macarie nevoie. O aventură zgomoasă, cu o celebră și frumoasă cîntăreață, o cîntăreață de muzică ușoară sau o romancieră en vogue, asta da, o aventură de care să se vorbească, să fie învidiat, birfit. O legătură cu Estera l-ar dezavantaja, n-ar face decît să stîrnească compasiunea tuturor.

Estera — îmbujorată și fericită — mai aduse o sticlă de vin, de data asta una „ruginită”, cum spun specialiștii, destinată marilor evenimente.

— Ia din vinul ăsta, Copilașul ăsta are nouă ani, merge pe zece.

Estera se simți obligată, din nevoia de echilibru, să răspundă cu aceeași sinceritate brutală.

— Și eu aveam o droaie de prejudecăți în legătură cu tine. Nu știu de ce, te credeam un snob. Adevărul e că ne cunoaștem prea puțin și ne grăbim să dăm etichete.

— Eu snob? și Macarie zîmbi cu bunătațe, amuzat de această copilărească acuzație. Am toate păcatele din lume, dar snob nu sînt.

Altă soluție decît să se infunde pînă peste cap în mlaștina sincerității și a admirației totale, nu mai avea. Ridică paharul și șopti cu o voce stinsă, melancolică.

— Pentru tine, Estera, pentru arta cea mare și adevărată. Cînd o să ajungi celebră, dă-mi și mie o bere.

Ajuns acasă, se odihni cîteva ore, refuză să mediteze imediat asupra celor întîmplate, aștepta ca schimbarea de atitudine să se întîmple firească, de la sine, fără intervenția lui. Și minunea mult așteptată se săvîrși, o disprețuia pe Estera Urlich, mediocritatea ei era limpede ca lumina soarelui și era fericit că nu făcuse nici un efort ca să ajungă la această concluzie logică.

Articolul se scrisese parcă singur, de la sine, cîneva îi dicta și el nu făcea decît să-l bată conștiincios la mașină, senzația de imponderabilitate, de lipsă de efort îl însoți tot timpul. Așa cum aflase că procedeză unii critici de vază, Macarie amesteca și el observațiile de ordin estetic cu descrierea fizică și psihologică a subiectului; artistul supus judecății devenea în acest fel și personaj, iar criticul, un autentic romancier. Își începu articolul cu un larg suflu epic de parcă ar fi fost primul capitol al unui roman fluviu, descrise foarte amănunțit cum într-o dimineață însoțită de toamnă, o femeie de treizeci și cinci de ani cu o alură bărbătească, colțuroasă îl invitase la ferma ei rugîndu-l să-i analizeze cu obiectivitate opera. Artista se afla într-un ceas de cumpănă, starea sufletească inevitabilă creației. Femeia care-i cerea să-i analizeze opera era sculptorița Estera Urlich. Era foarte ocupat în acea zi dar din teama de a nu omologa prin indiferența lui eroarea altora, hotărî să dea curs invitației de a veni să vadă ansamblul sculptural „Cele patru anotimpuri”. Regreta nu timpul pierdut, regreta faptul că se înapoiase de acolo mai trist, mai singur, căci fiecare nereușită artistică îi dă o senzație de amărăciune, de izolare.

Macarie își reciti articolul și se declară foarte mulțumit. Da, da. Am procedat foarte corect. Ce nevoie avea să-și încarce memoria cu cosmarul unei opere atît de lipsită de har?

(Fragmente din volumul II al romanului „Într-o casă străină”)

ÎN PRAG DE STAGIUNE NOUĂ

● IATĂ cu ce-și inaugurează stagiunea 1977-1978 teatrele dramatice:

Teatrul Național din București: *Acord* de Paul Everac, regia Letitia Popa; Teatrul „Bulandra”: *Undeva o lumină* de Doru Moțoc (premieră absolută), regia Valeriu Moisescu; Teatrul „Nottara”: *Patima fără sfârșit* de Horia Lovinescu, regia George Rafael, și *Micul infern* de Mircea Ștefănescu, regia Mihai Berechet; Teatrul „Ion Creangă”: *Recreația mare* de Mircea Ștefănescu (premieră absolută), regia Olimpia Arghir; Teatrul „Ion Vădulescu”: *Piatră la rinichi* de Paul Everac (premieră absolută), regia Olimpia Arghir; Teatrul Mic: *Rețeta fericirii* de Aurel Baranga, regia autorului; Teatrul Giulești: *Descăpăținarea* de Alexandru Sever, regia Tudor Mărăscu; Teatrul Național din Iași: *Camera de alături* de Paul Everac, regia Călin Florian; Teatrul Național din Timișoara: *Jocul Țelilor* de Camil Petrescu, regia Ioan Ieremia; Teatrul Național din Cluj-Napoca: *Autobiografie* de Horia Lovinescu (premieră absolută), regia Marin Aurelian; Teatrul Național din Craiova: *Profesorul Demnitate* de Corneliu Leu (premieră absolută), regia Valentina Balogh; Teatrul din Bacău: *24 de ore din viața unui geniu* de Mihai Șerban (premieră absolută), regia Cristian Pepino; Teatrul din Brăila: *Siciliana*, de Aurel Baranga, regia D. Dinulescu; Teatrul din Baia Mare: *Confrakții* de Gib Mihăescu (premieră absolută), regia Bogdan Berciu; Teatrul din Birlad: *Fitecele* de Sidonia Drăgășanu, regia Vasile Mălinescu; Teatrul din Brașov: *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, regia Mircea Marin; Teatrul din Botoșani: *Dezertorul* de Mihail Sorbul, regia Magda Bordenanu; Teatrul din Galați: *Vișorul* de Delavrancea, regia Nicolae Scarlat; Teatrul din Oradea: *Piatră la rinichi* de Paul Everac, regia Szombati Gille Otto; Teatrul din Piatra-Neamț: *Viața particulară* de Ovidiu Genaru (premieră absolută), regia Eduard Covali; Teatrul din Pitești: *Strada iubirii* de Angela Bocancea (premieră absolută), regia Alexandru Tocilescu, și *Cazul Enăchescu* de Eugenia Busuioceanu, regia Mihai Radoslavescu; Teatrul din Ploiești: *Viața particulară* de Ovidiu Genaru, regia Mihai Lunganu; Teatrul din Petroșani: *Rapsodia transilvană* de I.D. Sirbu, regia Valentina Balogh; Teatrul din Reșița: *Carambol* de I.D. Șerban, regia Emil Reus; Teatrul din Satu-Mare: *Opinia publică* de Aurel Baranga, regia Ion Deloreanu; Teatrul din Sibiu: *Sinziana și Pepelea* de Alexandru, regia Sergiu Savin (secția română); *Să nu-ți faci prăvălie cu scara* de Eugen Barbu, regia Hans Schusching (secția germană); Teatrul din Tg. Mureș: *Noaptea cabotiniilor* de Romulus Guga (premieră absolută), regia Dan Alecsandrescu (secția română) și *Bocet vesel pentru un fir de praș stingher* de Sütő Andras (premieră absolută), regia Gheorghe Harag (secția maghiară); Teatrul din Turda: *Cotele apelor Dunării* de Valentin Munteanu (premieră absolută), regia Aureliu Manea.

red.

Pe afișul Naționalului

● DESCHIDEM stagiunea, ca toate teatrele, la 15 septembrie (în Sala Mică) cu piesa lui Paul Everac, *Acord*, pusă în scenă de Letitia Popa. La sala a treia, consecvenți tradiției de-a inaugura anul teatral cu piese românești, vom avea și premiera piesei lui Leonida Teodorescu, *Cine-a fost Adam?*, montată de Cristian Munteanu, iar la scurt timp, a treia premieră cu o lucrare contemporană: *Ciștișătorul trebuie ajutat*, de Iosif Năchiu, semnată regizoral de Ion Cojar. La Sala Mare reluăm *Danton*, într-o versiune prescurtată, însumind doar trei ore de spectacol (din patru, cite ținea inițial), urmînd ca premiera piesei lui Mircea Ștefănescu, *Căruta cu paie*, să fie primul spectacol propriu-zis nou de pe scena mare, montare plasată în contextul aniversării a 125 de ani ai Teatrului Național. Dacă mai amintim și piesa lui Horia Lovinescu, *Autobiografie* (care se repetă acum), vedem că dramaturgia originală se află la loc de cinste pe prima scenă a țării, așa cum e și firesc. Din dramaturgia străină, repetăm deja cunoscuta piesă a lui Dürrenmatt, *Romulus cel mare*, care va ieși la rampă la sfârșitul lunii septembrie (regia — Sanda Manu, cu Raiau Beligan în fruntea distribuției).

Personal, intenționez să montez tot la sala mare *Peer Gynt* de Ibsen (prin iarnă); și e posibil să-ncep mai devreme, în luna octombrie, repetițiile cu *Așteptîndu-l pe Godot* de Beckett, însă în sala Atelier. Distribuția? Va fi surpriza mea...

Horea Popescu
prim-regizor al Teatrului Național „I.L. Caragiale”

Prima lectură la noua piesă a lui Romulus Guga, *Noaptea cabotiniilor*, la Teatrul de stat din Tg. Mureș, secția română. În jurul mesei (de la stînga): Alexandru Morariu, Ion Fiscuteanu, secretarul literar Zeno Fodor, regizorul Dan Alecsandrescu, scriitorul Romulus Guga, Mihai Gingulescu, Cornel Popescu

Pe scenă și... în afara ei

● NE-AM PROPUS și în acest an un program politic și artistic multiplu; ca să nu uit nici unul din obiectivele noastre prezente, vreau să sistematizăm:

1) **Reimprospătarea repertoriului** cu lucrări din toate zonele geografice; din literatura noastră contemporană avem pregătite deja două spectacole ne jucate în Capitală: drama mea, *Patima fără sfârșit*, regizată de George Rafael, și comedia lui Mircea Ștefănescu, *Micul infern*, realizată regizoral de Mihai Berechet. De asemenea, ducem tratative cu alți dramaturgi actuali importanți ca Teodor Mazilu și Dan Tărchiță, sau cu doi prozatori nu mai puțin cunoscuți, care se află la începuturile lor teatrale: Ion Brad și Fănuș Neagu.

Dramaturgia țărilor socialiste va fi reprezentată pe afișul nostru prin dublul monolog al lui Peter Hacks, *Conversație în casa von Stein* (o posibilă performanță actoricească a Gidei Marinescu, aflată singură pe scenă timp de două ore!), prin drama lui Vampilov, *Întoarcerea fiului risipitor*, cărora li se adaugă comedia lui Orkeny István, *Familia Toth* (semnificativ revenirea în teatru, după o regretabilă absență, a actorului Gh. Dinică). Și firește că nu lipsesc nici repertoriul apusean militant (*Guernica*, *Picnic pe cimpul de luptă* de Arrabal), nici clasicii (*Jucătorii de cărți* a lui Gogol și *Ursul* lui Cehov);

2) O altă tradiție a noastră pe care o vom continua în stagiunea 1977-1978 este aceea a **promovării cadrelor tinere**; avem grijă ca și regizorii noștri tineri să fie prezenți în stagiune cu lucrări importante (Dan Micu — *Conjurația bigoșilor* de Bulgakov; Valeriu Paraschiv — piesa lui Vampilov) iar colegii lor de generație — actori (Cătrinel Paraschivescu, Dana Dogaru, Horațiu Mălăele, Mircea Jida, Valeriu Preda) să interpreteze rolurile pe care și le doresc;

3) După cum ați observat, ne-am propus să oferim publicului în fiecare an câte un **Shakespeare**; după *Hamlet* și *Henric IV*, urmează *Timon din Atena*, pe care-l repetă Dinu Cernescu, cu George Constantin în rolul titular;

4) În fine, urmărim deschiderea unui **Cenaclu al tinerilor dramaturgi**, în care vor citi, pentru prima oară, scriitorii necunoscuți marelui public, ce nu depășesc vîrsta de 33 de ani; de altfel, așa se va intitula Cenaclul: 33.

Deocamdată, atât.

Horia Lovinescu
directorul Teatrului Nottara

Intenția noastră: fiecare premieră, un eveniment

● DUPĂ cum ați văzut, mai întii ne-am pregătit pentru deschiderea stagiunii, renouînd sala. Apoi, reinnoind stilul de teatru care caracteriza pînă acum Teatrul Mic. Și firește că o instituție care se vrea tină, are nevoie de tineri; vor monta deci, în noua stagiune, cinci regizori talentați, remarcați în anii din urmă: mă gîndesc la Mircea Danieliuc (*Emigranții* lui Mrozek), Laurențiu Azimioară (un spectacol *Omul — continuați să puneți întrebări*, poezie patriotică și militant-umanistă), Cătălina Buzolanu (*Efectul razelor gama asupra crăitelor* de Paul Zinder), Ioan Ieremia (*Unchiul Vanea* al lui Cehov) și Silviu Purcărete (*Nebuna din Chaillot* a lui Giraudoux). Asta doar în prima parte a stagiunii, pentru că în a doua jumătate a ei l-am solicitat și pe Alexa Visarion,

pentru realizarea unui *Macbeth*.

Vrem apoi să invităm în reprezentație și actori apreciați atît de public, cit și de critică: Octavian Cotescu, Rodica Tăpălagă, Ion Marinescu, Ștefan Iordache ș.a. Ei vor figura în distribuțiile noastre viitoare. A! Să nu uit: nu numai prin aportul practicienilor din afară vom instaura o atmosferă creatoare în teatru, ci și prin organizarea serilor de conferință ale instituției noastre: pentru inaugurarea lor l-am invitat pe academicianul Șerban Cioculescu. Subiectul expunerii sale: *Caragialiana*. Dacă mai adaug faptul că fiecare premieră a Teatrului Mic va coincide și cu vernisajul unei expoziții de pictură organizată în foyer, precum și cu lansarea unei cărți, cred că devine transparentă intenția noastră de-a transforma fiecare nouă premieră într-un real eveniment.

Dar, totodată, încercăm să echilibrăm și opțiunea repertorială și pe cea spectaculară, oferind noi ediții unor piese ale ultimelor trei decenii: *Bălcescu* de Camil Petrescu, pe care-l vrem o dezbateră de cea mai stringentă actualitate (regia Sorana Coroamă), *Rețeta fericirii* de Aurel Baranga și *Cititorul de contor* a lui Paul Everac (cele două din urmă în viziunea regizorală a autorilor).

Firește că ambiția noastră este ca sub emblema de Teatru Mic să se înțeleagă, în cea mai nobilă accepție a cuvîntului, ideea de Trupă.

Dinu Săraru
directorul Teatrului Mic

...Și cîteva comedii

● INAUGURĂM această stagiune cu spectacolul premiat în cadrul Festivalului „Cintarea României”, *Descăpăținarea* de Al. Sever, în regia lui Tudor Mărăscu (montare necunoscută publicului nostru). Începînd cu el, vrem să păstrăm stacheta valorică a anului trecut, urmînd să ne menținem în plutonul artistic fruntaș — echipă în care este mai greu să rămii, decît să ajungi. După scurta vreme de la această premieră, urmează *Comedia fără titlu* a lui Ion Băieșu, o satiră vitulentă plasată în mediul rural, concretizată scenic de George Bănică și interpretată de cea mai bună trupă de comedie a noastră.

Apoi vom oferi spectatorilor alte două comedii din dramaturgia străină, aflate acum într-un stadiu de pregătire destul de avansat (*Războiul vacii* de Avermaete și *Noaptea încercăturilor* a lui Goldsmith — montate de Dinu Cernescu și, respectiv, Tudor Mărăscu). Prima parte a stagiunii se va încheia cu piesa lui A. Arbuzov *Casa noastră veche și dragă*, ale cărei repetiții le conduce Geta Vlad.

Pentru a doua jumătate a anului teatral, vrem să ne concentrăm toate eforturile asupra a două piese de rezistență, pe care le dorim și **spectacole** de bază: *Lorenzaccio* de Musset (regia Alexa Visarion) și *Oedip de Sofocle* (direcția de scenă Dinu Cernescu). O dramaturgie a **Clizei** de Dinu Săraru, realizată de Virgil Stoenscu, *Goana* lui Paul Ioachim, *Complicații sentimentale* de Theodor Mănescu, și *Viața particulară* a lui Ovidiu Genaru încheie lista de montări (posibile) ale stagiunii în care am intrat. Un an teatral pe care îl luăm în serios cu toții, hotărîți să oferim publicului, la cele trei săli pe care le avem, montări de înalt nivel ideologic și estetic.

Elena Deleanu
directoarea Teatrului Giulești

Oameni și titluri noi

● ...DUPĂ vreme rea, vine vreme bună, mai ales cînd aceasta este și în puțina și voința omului — și pentru noi vreme bună înseamnă a reda activității sala din Calea Victoriei. Aceasta a fost posibil pentru că, alături de strădania încordată a constructorilor, au venit să ne ajute voluntari — cetățeni ai orașului, oameni de diferite profesii, pînă ieri doar spectatori, acum sosiți să joace un rol — un rol eficient — în viața teatrului nostru.

Aceste întîlniri involuntare, adăugate multor altora, au născut un dialog nu lipsit de semnificație și care — o dezvăluie fără nici o reținere — au influențat mersul gîndurilor noastre. Acești „foști spectatori” evocau „foste bucurii” — virtuozitatea actorilor marionetiști în *Umor pe sfori* (1002 spectacole), *Mina cu 5 degete* și *Eu și materia moartă* — spectacole de virulentă expresie satirică, *Micul Prinț* — poem dramatic de densitate filosofică, *Cele trei neveste ale lui Don Cristobal* pe care nouă țări l-au invitat ca oaspete prețuit. Ineditul *Nocturn 9^{1/2}*, ediția 1... 2... 4... 7, care a sugerat atîtor teatre forme noi de spectacol.

Iată, dar, că pentru publicul adult simțim în ipostază de datornici. Dar datornici — buni platnici.

Cu stagiunea 1977-1978 ne propunem să redeschidem această rubrică. În studiu: *Till Eulenspiegel* și *Serisori pașoptiste*, a căror realizare este asigurată de Cătălina Buzolanu. *Povestea soldatului* de Ramuz-Stravinski, concert-spectacol (al 8-lea Nocturn), în regia Margaretei Niculescu.

Și bineînțeles un spectacol în aer liber — rubrică deschisă acum 4 stagii, de cînd Teatrul „Tîndărlăc” joacă fără întrerupere în cartierul Bucureștiului — inspirat de scrierile lui Anton Pann, în regia Irinei Niculescu.

Pentru copii, cărora ne-am dedicat cu o fidelitate nedeșteptată și de care simțim legați printr-o existență mereu înnoită de experimentarea unor noi forme de spectacol, căutînd a sensibiliza mutațiile psiho-sociale determinate de mișcarea dinamică a societății noastre, vom prezenta spectacolul-baladă *Frații Cris* de Alexandru Mitru, în regia lui Ștefan Lenkisch, *Anotimpurile minzului*, versiune scenică de Vladimir Simon, după Tihvinski și Afzov, în regia Irinei Niculescu, — scenografi Ana Pușchilă. Nume noi! Debuturi! Promisiuni așteptate și, în sfîrșit, realizate! Care înseamnă o altă îndatorire, aceea de a asigura continuitate, perpetuarea unei arte de valoroase tradiții, obligația de a-i găsi haină nouă, potrivită lumii contemporane, artă eficientă formativă exemplară. *Făt-frumos din Iacrimă* de Mihai Eminescu, scenariu pentru poem simfonie; în studiu, o piesă de Alecu Popovici: în grija lui Alexandru Mitru și Ștefan Lenkisch, o variantă nouă a *Aventurilor lui Păcală*; spectacol-joc în grădinițe — inițiativă a stagiunii trecute, a cărei bună primire incurajează la permanență. Iarși multe! Dar parcă te poți gîndi numai la o singură stagiune? Și *Aventură din zilele noastre* — fără autor. Se întîmplă uneori. Găsim titlul, dar nu găsim autorul. Prea puține condeie tinere scriu pentru copii. Oare de ce? Le e prea aproape propria copilărie? Din lipsă de generozitate? Nu-i provoacă teatrul cu tenacitate? Sensibilitatea și intelectualitatea copiilor nu-i solicită? Poate această stagiune va găsi un răspuns, dar mai important decît un răspuns: prezența tinerilor poeți, dramaturgi alături de tinerii actori, regizori, scenografi. Fiecare generație de artiști venerază trecutul, dar adoptă cu pasiune poezii generății sale.

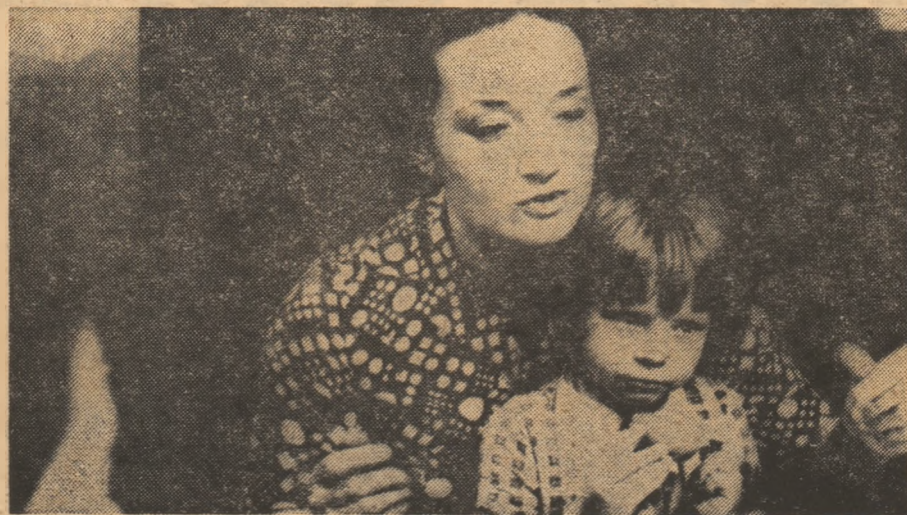
Margareta Niculescu
directoarea Teatrului „Tîndărlăc”

Filmele săptămînii

IN LUNILE concediului de odihnă, pare firesc ca și repertoriul de filme să aibă un caracter odihnist, adică talentul creatorilor să capete și el un lung concediu de odihnă. Iată de ce am fost plăcut surprins să văd că premierele săptămînii (una italiană, alta grecească, alta gruzină) care promiteau să fie niște pelicule de vacanță, au fost, tustrele, altfel.

Corsarul negru e un basm. Basmelor ar fi ele destinate copiilor, dar sînt făcute de adulți pe baza ideii că copilul e un mic spectator care înghite orice și că peripețiile, cu cît sînt mai stupide, cu atît mai mult îi vor plăcea. Există și filme parodie, unde aceste păcace sînt ridiculizate. Asta ridică nivelul estetic al poveștii. Iar dacă ridicolul nu este intenționat de autor, ci involuntar, atunci nivelul estetic... *Corsarul negru* e tocmai asta. Comparat cu el, *Fardailan* e un biet începător. Pentru ce credeți dv. că negrul nostru pirat nu se bate decît cu de la 20 de adversari în sus? Și nu-i răpune ca *Pardaillan* luîndu-i în frigare pe toți și aruncîndu-l, pachet, în apă, ci mult mai firesc, mai realist, tăindu-i pe fiecare în parte și pe rînd, deși toți douăzeci sînt prezenți? Mijlocul de a-i opera liniștit și succesiv se datorează unui fenomen natural. Mulțimile agitate au cusurul că se imbulzesc. La înghesuială nu reușește să ajungă pe rîndul din față decît unu, maximum doi. Restul așteaptă. *Corsarul negru* va profita de această lungă învîlmășeală și-l va opera numai pe fericitul care a reușit să spargă imbulzeala. Îi va lua pe dușmani unu cîte unu. Sau, altceva, presupus a plăcea copiilor: iubita *Corsarului Negru* e condamnată la moarte. Dar, potrivit Legilor Mării, condamnarea poate lua forma abandonării condamnatului în voia valurilor, care valuri o vor duce în mod „firesc” pe o insulă necunoscută, locuită de niște indigeni complet epatați de frumusețea acestei strănii musafire pe care o vor proclama regină a insulei. Toate evenimentele filmului sînt de același calibru, împodobite cu scene cascadești de și-e mai mare dragul. Rareori un autor a reușit, cum se zice în românește, „s-o facă lată” în așa hal.

IATĂ acum excelentul, realment excelentul film sovietic (realizat în studiourile gruzine): *Să nu crezi că nu mai exist.* E vorba de un poștaș militar care, acum treizeci de ani, pe vremea războiului, murise în munții Caucazului și nu apucase să-și ducă scrisorile la destinație. Tolba lui cu corespondență a fost găsită și reporterul unui mare

Imagine din filmul sovietic *Să nu crezi că nu mai exist*

jurnal a fost însărcinat să ducă scrisorile la destinatari și să cerceteze efectele, să dezgroape tot micul univers de lucruri și oameni legat de fiecare scrisoare. Asistăm la vreo șase asemenea resurrecții. S-ar crede că toate vor fi la fel; că toate vor fi un melancolic suspin pe tema vremii scurse fără întoarcere. Simplu recital funerar. În realitate, fiecare din aceste episoade e cu totul altceva decît celelalte. Cu atît mai mult că unele din scrisori fuseseră scrise nu de cel dispărut în război, ci de unul care mai trăiește și azi, și care s-a pomenit cu propria lui scrisoare de acum treizeci de ani întoarsă înapoi, permițîndu-i să regăsească, vii și naturali, pe cei despre care scrisese. Alteori situația e și mai complicată. Militarii de odinioară trimisese scrisoarea fratelui său mai mare și-i spusese că, dacă moare, să știe că toate economiile lui de o viață întregă le-a pus într-o lădiță pe care a îngropat-o la... (și-i spune exact unde). În caz că eu mor (scrie el), banii acela sînt ai tăi. Bineînțeles, beneficiarul nu dezgropase comora, căci scrisoarea nu o primise. Dar acum că știe, se va duce pe furie la locul cu pricina. Toată familia, bine ascunsă, îl urmărește cum sapă, cum găsește lădița și cum, în acea lădiță, găsește... exact nimic. Fusesse o farsă de dincolo de moarte, făcută acelui frate care era un foarte vulgar egoist. Asta procură întregii familii momente de mare haz.

Toate episoadele sînt excelente, pline de trăsături psihologice fine, izvorînd din cuvintele scrisorii, pe măsură ce ele sînt citite. (Regizorul filmului *Să nu crezi că nu mai exist*: Guguli Mghe-ladze).

FILMUL grecesc este și el foarte original. Știți ce e o melodramă? E o poveste numai cu situații tari. Melodrama are doi dușmani: facilitatea și dificultatea. E foarte ușor, foarte leștin să recurgi la situații bazate pe efecte fiziologice garantate. Dar cît de greu e ca aceste lacrimi, acești fiori, aceste cutremurături să fie transformate în nobilul sentiment al înțelegerii. Filmul grecesc *Necunoscutul din noapte* este tocmai o poveste care nu cade în melodramă, ci se înalță la nivel de melodramă. Desigur, folosește și el procedeul împodobirii cu numere de atracție (scene de cabaret, o cursă de motocicletă, cîntece de muzică modernă cîntate de un as al acestei arte, apoi un raliu de automobile cu cascadești accidente). În schimb, tema poveștii e originală, cu toate că se pornește de la melodramaticul truc al „sosiilor” (doi tineri care seamănă leit unul cu altul). Dar acest poncif e spălat de păcate pentru că de data asta asemănarea fizică duce la o temă foarte nouă, la dezastrele celebrității, la inconvenientele vedetismului și maleficiile publicității. Popularitatea, caracterul public al personajului anulează orice secret. Și aci, toată existența și fericirea celor doi gemeni se rezema tocmai pe secretul rudeniei lor. Dezvăluirea tainei aducea ruină materială și sufletească. Părinți și copii, care se iubeau, acum se vor urî de moarte. Crime odioase, șantaj de zgustătoare... Toată urzeala de întimplări, de mirșavii amestecate cu nobile, generoase conduite, este povestită discret, cu sobrietate.

D. I. Suchianu

Tinerii

● CINEMATOGRAFIA noastră îmbracă, din nou, veșminte sărbătorești; timp de o săptămînă — între 7 și 15 septembrie —, în agreabilul cadru al taberei de la Costinești, se desfășoară cel dintîi „Festival al filmului pentru tineret”. Pe ecran și în sală, ca personaje și ca autori ai peliculelor, ca organizatori și exigenți critici (sondajul asupra opiniei publicului va decide laureații), ca protagoniști ai dezbaterilor ori colocviilor — tinerii. Prima reuniune a noii generații de cinești a început ieri, în acorduri maistuoase, cu avanspremierea filmului *Buzduganul cu trei peceți*, impresionantă frescă istorică, mesager al idealurilor străvechi de spiritualitate românească.

Conceptat ca un fast moment al autodefinirii, ca prilej de analiză și confruntare a ideilor și formelor expresive, recent apărute, programul întîlnirii are un vădit caracter retrospectiv; sînt rechemate, în fața spectatorilor, opere ale regizorilor care au debutat în ultima vreme (din anul 1971 pînă astăzi). Genuri diferite, lucrări cu structuri și tonalități variate se orînduiesc în suita manifestărilor; filmele de actualitate *Filip cel bun și Cursa*, *Toamna bobocilor*, *Șapte zile sau De bună voie și nesilit de nimeni* se a-kătură celor de evocare a trecutului eroic — *Zidul și Intoarcerea lui Magellan*, documentarele de montaj restituie plenera semnificație a *Anilor de luptă, anilor de glorie*, a *Filelor de istorie*, în timp ce alte pelicule înregistrează vibrant semnele majore ale contemporaneității, chipurile prezentului — *Un cămin cultural*, *Meseria luminii*. Acești oameni minunați, *Acolo unde se nasc curcubeie*. Doar animația și-a trimis un singur reprezentant: *Geneza*, scurt-metraj metaforic, gîndit original și clar.

Am notat voința tinerilor cinești de a-și privi încă o dată, împreună cu publicul, operele, dorința de a medita în compania spectatorilor vîrstei lor asupra drumului ales (în fiecare după-amiază, vor avea loc discuții în compania realizatorilor peliculelor prezentate în seara precedentă); dar trebuie să remarcăm și faptul că Festivalul se proiectează în viitor, anunțînd, prin gala de filme produse chiar în timpul studiilor, la Institutul de artă teatrală și cinematografică „I.L. Caragiale”, destinele posibile ale cineștilor de mîine.

Ioana Creangă

Radio Televiziune

La început de toamnă

● Cu experiența verii, mai mult chiar, a primăverii și iernii trecute, citînd și răsfoind *Programele de Radio TV*, reamemorînd emisiuni și trăgînd fructuoase concluzii din recea alăturare a cifrelor, observăm că ponderea emisiunilor de comentare a diferitelor arte devine tot mai firavă, cu deosebire pe micul ecran. Am pledat adesea, și nu vom ezita niciodată a lua de la început demonstrația, pentru ca literatura, muzica, pictura, baletul, opera, sculptura să ocupe spații cît mai largi, relevante, cuprinzătoare la televiziune. De această dată, însă, alăturăm sugestivilor de mai sus pe aceea care se referă la domeniul criticii, comentariului de artă. Istoria autorilor culturii române inclusiv, atestă cu evidentă că apariția și dezvoltarea criticii de specialitate se află într-o indestructibilă relație cu dezvoltarea artelor. Critica este conștiința de

sine a creației, ea trasează granițe și deschide perspective, este un act de analiză dar și unul de sinteză în urma căruia inefabila hartă a operei își modifică fie și cu un grad centrelor de lumină și de penumbră. Cu atît mai mult astăzi, cînd critica are, la nivelul opiniei publice, o audiență reală, apropiată de cea a creației inesei, cînd elemente și concepte ale limbajului critic au pătruns în uzul obișnuit, slaba reprezentare a rubricilor de critică (nu doar de simplă consemnare sau informație mai detaliată) este un aspect ce trebuie discutat. În raport, de pildă, cu mai vechea *Biblioteca pentru toți TV* sau cu mai noua *Mostenire pentru viitor*, ce rezervă un substanțial loc comentariului de critică și istorie literară, *Revista literar-artistică TV* ca și *Meridiane culturale* includ de cele mai multe ori în sumar doar cronici și, rar, dezbateri în jurul mesei

rotunde. *Șapte arte*, subintitulată emisiune de educație estetică, nu are încă o ritmicitate de programare și, oricum, în spațiul de transmisie ce îi este rezervat nu poate acoperi problematica variată, angajantă ce îi stă în intenție. Pe micul ecran se transmit săptămînal cîteva filme și concerte, două piese de teatru, numeroase montaje literare. Nu există, însă, emisiuni permanente, cu profil diferențiat, care să discute aceste arte, să contribuie la formarea și educarea gustului, să aducă informații din trecutul și prezentul evoluției respectivei arte, să abordeze aspecte controversate, să întretină o *Postă* cu spectatorii. Cum ar arăta revistele noastre săptămînale sau lunare fără rubricile de critică? Dar planurile editoriale fără volume de acest fel? Sigur că, în cazul televiziunii, foarte important este cum se actualizează actual critic. El trebuie a-și căuta noi formule de existență, adevrate studiului de filmare, altele decît în cazul paginii tipărite. Ca atare, limbajul, selecția colaboratorilor, formele de comentariu vizual a dezbaterilor sînt tot atîtea elemente asupra cărora au datoriat să mediteze și să decidă redactorii și regizorii din televiziune.

Ioana Mălin

NEBROINISMA

O mare viteză de fermentație a vieții

● După primele zece minute — o fată frumoasă, Cristina, se dă în leagăn, un bărbat tinăr, Karl-Oscar, o strigă, ei se căsătoresc, ea naște, ei muncesc pămîntul, mulg vacile și string recolte sărace — te întreb ce mai poate să urmeze, cînd totul e spus atît de repede? *Emigranții* vor păstra această viteză a vieții, de la început pînă la sfîrșit, dîndu-ne extraordinarul elan al unei permanente taine născute din cele mai limpezi vorbe, din cele mai simple gînduri și din cele mai elementare obiecte, fructe și fenomene. După căsătorie și naștere, urmează o secetă mare. Pe urmă, vine o ploaie cu tunete și fulgere și ia foc hambarul fermei sărace — eveniment esențial. După aceea, moare fetița care a mîncat prea multe boabe de grîu ce au fermentat repede în măruntăiele ei hămășite. Filmul are tocmai o asemenea viteză de fermentație, o sănătoasă și superbă hămășeală după tot ce-i obiect și concret. Forța lui constă în timpul necesar artistic pentru a descrie enorma grabă a vieții. Regizorul (Jan Troell — divin!) are timp, timpul lui — un timp lent, de plug care ară greu într-o miriște uscată. El

descrie lent viteza cu care omul trece pe pămînt și ocean. Căci după moartea fetei vine cosciugul ei și acest cosciug aduce hotărîrea de a pleca de aici, din Suedia, „de unde nimeni nu a plecat niciodată”, spre America, „unde pînă și sclavii trăiesc bine (mă voi vinde ca sclav, nu, albilor le e interzis să fie sclavi”. *Emigranții**) e unul dintre filmele minunate în care obiectele sînt mai numeroase, mai importante și mai fermentatoare decît vorbele, iar vorbele au totdeauna sensul fundamental: „Nu-i vina lui Dumnezeu că rămin mereu însărcinați...” îi spune femeia (Liv Ullman — divină!) bărbatului ei și ei se vor iubi din nou în noaptea aceea, ea rugîndu-l înainte de a pleca spre himeră: „să fii blind cu mine...” Vor urma căruțele pline cu boabe curate, va apărea marea cu valurile ei, pe urmă va porul cu pinze în care toți se imbarcă îngroziți, mîndri și rugători, o trecere de Styx pe o arcă unde se moare și se cîntă, se murmură și se urlă, unde se vede totul pînă la infinitul mic al unui păduche, pînă la pumnul de țărîță care însoțește aruncarea de pe punte a unui bătrîn mort, pînă la uluitoarea

lecție de engleză și dragoste dintre un băiat și o fată, el învățînd-o cum se pronunță literele suierătoare în America și rîmînd fascinat cu degetele pe buzele ei, cu ochii pe virful limbii ei. Trece-rea oceanului are la Troell amploarea tragică a existenței, ceea ce se va traduce în limba lor prin rugămintea bărbatului (Max von Sydow — divin!) către femeie: „Te rog să mă lerti că am vrut să plecăm...” Încît abia așa, din nebunia himereii care devorează carnea fiecărui vis, capătă o pondere de materie esențială — laptele bătut pe pămîntul american, mărul tăiat în două, friptura caldă și aburîndă, trenu-i îngrozește pe toți, într-o ultimă accelerație spre golul din fîere l'uzie, din fiece disperare, din orice răbdare. Descoperirea acestui gol se face mai repede decît nasterea și moartea. „Nici nu-ți dai seama cum trece vremea...” va spune bărbatul. Vremea o simțim trecînd doar în măsura în care ne distruge himerele. Asta-i toată taina.

Radu Cosașu

*) Inspirată în a programă această capodoperă, *Telecineemateca* nu i-a dat toate onorurile de prezentare și înțelegere...

Jurnalul galeriilor

Retrospectivă Al. Mohi

ORGANIZATĂ cu prilejul aniversării a 75 de ani de la nașterea pictorului clujean, retrospectiva de la Dalles oferă publicului bucureștean o imagine concludentă asupra creației unui artist dintre cei mai originali, ajuns la deplină maturitate a mijloacelor sale de expresie.

Considerând Omul drept „cea mai mare dintre minunile naturii”, Alexandru Mohi a realizat, de-a lungul unei jumătăți de veac de activitate, numeroase compoziții și portrete (mai ales scene de muncă și de gen) inspirate din lumea satului (dar și a orașului) transilvan, din care se desprinde un generos suflu umanist, o caldă înțelegere pentru realitățile contemporane.

Cuprinzând un larg registru tematic, opera sa, prezentă în muzee și colecții de prestigiu, vădește un simț al concretului, al materiei, dar și o dimensiune spirituală: gingășie, candoare, un umor robust, ironie (mai ales în autoportrete), o elevată sobrietate, adesea emoționante valențe lirice, o simplitate necăutată. Franchetea expresiei din adâncitele sale portrete psihologice, rod al unui ascuțit spirit de observație, este mai mult decât remarcabilă, îngăduindu-ne să ne apropiem de universul lăuntric al personajelor sale, cărora le conferă totodată o certă monumentalitate, o demnitate firească. Sunt personaje robuste, de o mare vitalitate, construite cu simț al volumelor într-o viziune ușor geometrizarantă, în care formele rămân largi, închise în contururi ferme, sculpturale, indicate de ample suprafețe de culoare riguros organizate, asociate și armonizate cu îndrăzneală, care dau picturii sale și o plăcută decorativitate.

Pe paleta sa, de un colorit aparte, răsună tonuri rare, cum sint acele albastruri de sineală, atât de specifice peisajului rustic transilvan. Chiar și în tablourile de acest gen, Mohi elogiază acțiunea, efortul omului, selectând cu bun gust elementele realității, cele care ne vorbesc despre creativitatea acestuia.

Maternitățile și nudurile sale, fără nici o urmă de frivolitate, de un optimism plener, propriu picturii sale echilibrate, omagiază sentimentul vieții, profunda bucurie a împlinirilor umane. Ele au o vigoare, o consistență a materiei colorate, generos asferm pe pînză, pentru a-i conferi sonoritate, căldură iradiantă.

Dăruit lucrului său și obsedat de anumite teme, Mohi le-a reluat cu pasiune, din ambițioasa dorință de a obține maximum de expresivitate, ajungând într-adevăr la o plenitudine cromatică, prin care își dezvăluie darurile de subtil colorist.

Manifestare de înaltă ținută, cuprinzând peste 70 de tablouri atent selectate, retrospectiva Alexandru Mohi va fi prezentată și în alte centre artistice ale țării, ducând peste tot mesajul ei de umanitate, de încredere în frumusețea existenței și a miracolelor ei cromatice.

Marin Mihalache

COSTEL IANCU ANGHEL : Trandafiri

CONSTANTINA DUMITRU : Triplă permanență solară

MĂSURA omogenității ambientale a grupajului de tapiserie și ceramică expus la galeria „Galerateea” ne este dată de factorul comun al tactilității materialelor utilizate, firul de sisal și gresia.

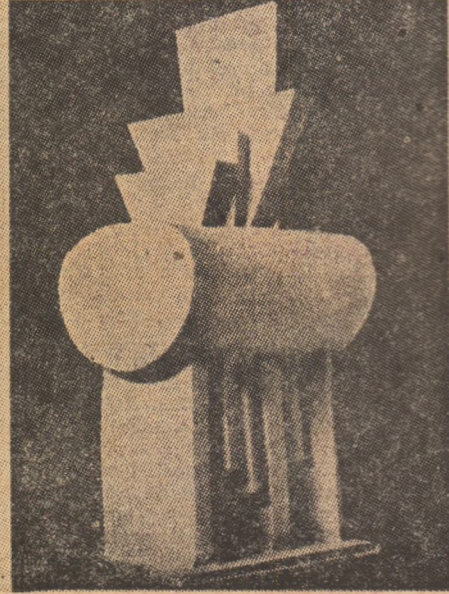
Cei doi artiști — Constantina Dumitru și Vasile Rădeanu — reușesc să compună un spațiu mai mult decât agreabil, datorită unui vizibil coeficient de expresivitate, ce completează logic și funcțional sensul decorativ presupus de cele două genuri. Desigur, soluția compunerii nu se dorește inedită — arhetipul arhaic al interiorului gândit ca loc de întâlnire al funcțiilor pragmatice cu cele estetice ne oferă un precedent și un model — dar infinitele variante propuse de arta cultă și raportarea lor la imperativele arhitecturii moderne constituie argumentul esențial în favoarea particularității acestui grupaj.

Intuind posibilitățile tehnice și artistice ale materialului ales, Constantina Dumitru le utilizează potrivit specificității, de la dimensiunea firului, mereu alta, până la transformarea texturii într-o împletitură aerată și la ieșirile din bidimensionalitate. Relieful suprafețelor joacă în acest caz un rol esențial, din el rezultând un joc expresiv de umbră și lumină, ca și senzația de materialitate acuzată ce scoate piesele din limitele suprafeței decorative plate. Monocromia texturii, subliniată în austeritatea ei firească, devine o dimensiune determinantă tocmai datorită acestui „truc” artistic și, dincolo de efectul autonom, de bună calitate, se armonizează subtil și cu repertoriul imagistic utilizat. Încercând să schițeze o cosmogonie optimistă, dominată de solaritate și simboluri, artista ne relevă sensul pantheist al concepțiilor sale și dorința de a-și defini o mitologie proprie, intenție servită, fără îndoială, de calitățile sale intrinseci, de seriozitatea și originalitatea talentului.

Optind pentru o selecție cantitativ redusă, Vasile Rădeanu a mizat deliberat pe efectul pozitiv al calităților de formă și material proprii celor cinci piese expuse. Depășind stadiul obiectelor decorativ-utile din care se constituie, de obicei, repertoriul unui necesar proces de „ucenicie”, artistul prezintă

VASILE RĂDEANU : Fruct

Figură

în prima sa personală volume articulate după o gândire sculpturală, tendința ce domină și fertilizează ceramica noastră actuală, particularizând-o. În acest context, Rădeanu aduce o gândire sigură a formelor și finalității ambientale, o certă doză de expresivitate plastică și un simț al volumului convex capabil de dialog cu lumina, ce pot defini nu numai sensul demersului său formativ ci și calitățile artistice. Evitând aglomerarea detaliilor dar și falsa senzație de „frust” sau arhaic totemic, el afirmă primatul structurilor logice, desigur nu excesiv rigide, capabile de autonomie dincolo de posibile asociații simbolice. O calitate ce se cere subliniată, ținând, desigur, de registrul tehnicii utilizate, dar amplificând valoarea complexă a pieselor este cea a materialului, a modulului în care arderea conferă o anumită asperitate captatoare de lumină, încorporând și petele de culoare stinsă, discret diseminate în masa ocru-teroașă a gresiei. Acreditat deja prin câteva lucrări de decorație parietală și de rezultatele obținute în simpoziunile de la Medgidia, devenite deja un fel de criteriu, Vasile Rădeanu vine să completeze și pe plan expozițional fișa unui creator dotat cu simțul formei ambientale și bun cunoscător al secretelor unei arte cu largă incidență socială.

Virgil Mocanu

ROMEO COSMOVICI : Flori de cimp

(Lucrare din expoziția deschisă în sala Bibliotecii Centrale Universitare din București).

Ansamblul „Alexandrov” la București

NE-A vizitat din nou Ansamblul sovietic „Alexandrov”, veche și bună cunoștință a spectatorilor români, unul din cele mai prestigioase colective artistice de acest gen din lume. Spectacolul prezentat pe scena Naționalului bucureștean ne-a arătat că formația e mereu tânără, înnoindu-și continuu repertoriul, descoperind neconținut alte posibilități de valorificare și organizare scenică a folclorului.

Corul, excelent timbrat, omogenizat fără fisură, execută bucățile cu brio, manifestând o grijă deosebită pentru nuanțe. Dirijorul său, Boris Alexandrov, a făcut ca lucrările *Marea sărbătoare a lui Octombrie*, *vestitul Kalinka*, *Privighetorile* și altele să răsune cu pregnanță. **Mult mi-e dragă primăvara** a beneficiat de o admirabilă interpretare în limba română. Fragmentele de operă (Verdi, Mussorgski ș.a.) au dat, de asemeni, deplină satisfacție.

Orchestra e, la rîndul ei, bine strunită, alcătuită din oameni care-și stăpinesc deplin instrumentele. Balalaicile

au contribuit, cu însuflețire, la accentuarea pitorescului specific.

Compartimentul coregrafic funcționează impecabil. Aici se îmbină marile valori ale artei populare perene cu tradițiile baletului rus, iar în unele compoziții, rapelul la picturi celebre (*Zaporojenii* după Repin) dă o structură clasică grupurilor în mișcare. Umorul e și el o constantă a coregrafiilor (de pildă, în *Soldatul vesel*).

Unele teme sint inspirate din viața militară, vorbind direct sau indirect despre însușirile ce le sâdește în tineri școala ostășească.

Aplaudind cu încântare programul prezentat de artiștii sovietici, publicul i-a omagiat implicit pe conducătorul formației, generalul-maior Boris Alexandrov, dirijorii I. Petrov, V. Korobko, V. Tușeev, E. Titeanko, maestrul de balet A. Hmelnițki, soliștii V. Ruslanov și E. Beliaev, toți instrumentiștii, coreiștii și dansatorii impunătorului Ansamblu.

I. Deciu

M.I.U.

CISCF

Centrala industriei sticlei și ceramicii fine

B-DUL MUNCII 171, S. 3, TEL. 43 16 00/43 16 70, TELEX. 11869, BUCUREȘTI 7000

UTILUL ȘI FRUMOSUL

CINE OARE dintre noi nu s-a oprit mai îndelung, vreodată, în muzeele țării, ori în sălile vreunor colecții, pentru a admira străvechile tipuri, ulcioare ori vase de ceramică al căror colorit admirabil a străbătut veacurile? Din timpuri îndepărtate, în fiecare meșter care a zăbovit la roata care dă viață lutului pentru a-l transforma în cănițe ori ucele, a trăit nu numai omul ce construiește obiecte utile, ci și artistul dăruit cu talent deosebit în „minunile” plasticii.

Cercetînd cu ochi de profan ori de cunoscător înaltele și pîntecoasele chiupuri în care strămoșii noștri daci și romani păstrau vinurile și untdelemnurile, nu poți să nu roții și frumusețea imaginilor așternute pe pîntecul lor, reprezentînd plante și animale ori scene din viața cotidiană. Utilului, acești poeți ai lutului i-au adăugat nimbul frumuseții.

Olăritul, ocupație de străveche dătină la români, a constituit și constituie, pe de altă parte, izvorul argumentării unor epoci de mult apuse, pe care istoria le-a consemnat în cărțile de căpătîi ale neamului. Ca și la alte popoare, blidele, ucelele, podoabele din lut ars, au însemnat tot atîtea dovezi ale existenței strămoșilor, pe plaiurile în care am văzut și noi lumina zilei și o vor vedea urmașii.

Dar în țara noastră, nu numai arta olăritului este străveche, ci și aceea a sticlei și faianței. Încă de pe la anul 110, existau în Dobrogea, în Transilvania și Moldova ateliere de ceramică și de sticlărie. În secolele XVII și XVIII sînt atestate centre de execuție a porțelanului și faianței, la Tg. Jiu, Podul Iloaci, Botiz-Hunedoara, la Timișoara, la Cluj-Napoca sau la București. Pe lângă vechea curie domnească din Capitala de azi a țării noastre, existau vestite cuptoare de sticlă.

Anii socialismului au imprimat însă acestei ramuri a economiei, în care năzuința către util este imbinată atît de armonios cu frumosul, o dezvoltare de-a dreptul impetuoașă.

Talentul înnăscut a fost îndrumat spre lumina realizărilor cele mai diverse. Vechilor fabrici de sticlă, ceramică și faianță, „Pădurea Neagră”, „Poiana Codrului”, cele din Turda, Tomești, Azuga, între timp modernizate și dezvoltate, li s-au adăugat altele în centre cum sînt: Avrig, Sighișoara, Dorohoi, Bistrița-Năsăud, Gherla, Tirgu-Jiu, Buzău, Curtea de Argeș ori Alba Iulia.

La ediția din acest an a Expoziției realizărilor economiei naționale, la pavilionele A și Z 5 ale „Centralei industriei sticlei și ceramicii fine”, pot fi văzute mii de obiecte ieșite din mințile artiștilor din unitățile respective, — de la acele coșulețe lucrate în filigran de porțelan, pînă la serviciile pentru cafea în forme și culori ce concurează azi produsele celor mai renumite centre de creație asemănătoare din lume. Și trebuie reținut că producția porțelanului în țara noastră va lua o și mai mare extindere, odată cu intrarea în funcțiune a altor unități prevăzute la Gherla, la Horezu, la Dorohoi sau la Baia Mare.

Cît de mult a fost dezvoltată și diversificată producția de sticlă, ceramică, porțelan și faianță în țara noastră?

De la inginerul Gh. Teșu, directorul general al Centralei industriei sticlei și ceramicii fine, am aflat că față de 1938, aceasta a sporit de 15 ori, dar în anul 2000 ea va fi de peste 20 de ori mai mare. Foarte interesant e că azi țara noastră produce nu numai obiecte utile de toate zilele, de la obișnuitele sticle și pahare, pînă la servicii complete, ori obiecte de artă (din semicristal ori chiar din cristal de „Murano”) ci și sticlă pentru industria optică, pentru industria de automobile, pentru șantiere de construcții, fire din sticlă din care se produc țesături ori sînt folosite în industria constructoare de mașini, înlocuind metalul. Interlocutorul nostru a adăugat că în prezent s-au elaborat și rețete originale pentru fabricarea sticlei termorezistente necesare la laboratoare, ori chiar pentru menaj, de tip Jena sau Simax.

Ca și în sticlărie, în materie de porțelanuri, România produce azi o diversă gamă de articole de menaj (farfurii, cești, vase) ori artistice (bibelouri, flori, plante etc.). Ceramicii au început să realizeze pe diferite produse, într-un superb colorit, scene din războiul nostru de Independență, din lupte istorice ca cea de la Călugăreni, portrete de sportivi celebri ca Nadia Comăneci etc.

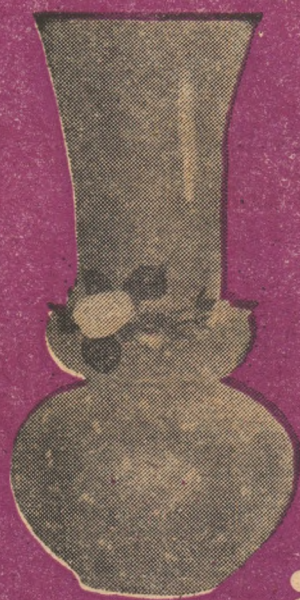
Crește, totodată, cererea acestor fabricate în întreaga lume. Exportăm aproape 2 000 de produse din sticlărie fină și de menaj, suflată, presată, prelucrată manual sau mecanic, — ne informează directorul comercial al Centralei, tov. I. Sendroiu. Asemenea produse sînt exportate în 50 de țări de pe glob — S.U.A., Canada, R.F.G., Italia, toate țările Orientului Mijlociu și Apropiat. Prin întreprinderea de comerț exterior „Romsil” sînt puse la dispoziția beneficiarilor cataloage, prospecte, pliante, care să ofere o imagine clară a producției din această ramură a economiei, produse ce se bucură, de altfel, de aprecieri elogioase la toate marile târguri și expoziții internaționale la care participăm.

Puternica dezvoltare a artei industriale în domeniul sticlăriei și ceramicii fine, — ne explică tov. Iulian Crețu, coordonatorul creației, — se datorează și înființării unor laboratoare de creație în cadrul întreprinderilor respective unde lucrează tot mai mulți artiști plastici și maiștri de înaltă calificare, precum și valorificării artei populare, minunatelor motive ale folclorului național. Se vor deschide cursuri de creație pe unități pentru atragerea, în toate zonele țării, a noi și noi meșteri populari.

Produsele acestui sector care imbină magistral utilul cu frumosul pot fi achiziționate și din magazinele proprii de desfacere — STIREX — din București, Timișoara, Cluj-Napoca, Buzău, Bistrița-Năsăud, Botoșani etc. care vind exclusivități, — serie scurtă și unicate.

O veste bună pentru amatorii de frumos e aceea că s-a redeschis în București într-un local nou amenajat magazinul STIREX-LUX în calea Victoriei nr. 83 unde pot fi găsite ultimele noutăți ale acestui sector, unicate și serii scurte în exclusivitate.

Ion Drincu

Literatura sudului american

CITITORUL din țara noastră a ajuns în contact cu literatura sudului american mai ales prin creația lui William Faulkner. Cele mai importante cărți ale acestuia au fost tălmăcite (traduceri inspirate, de mare fidelitate, semnate de poetul Mincea Ivanescu și de Radu Lupan), o impresionantă monografie i-a fost dedicată, încât s-ar putea spune că autorul *Luminii de August* este pe pământul românesc la el acasă. Motive care să justifice o astfel de audiență trebuie cautate în primul rând, bineînțeles, în valoarea excepțională a creației faulkneriene, în măreția și grandioarea acesteia, capabilă, prin ea însăși, să se impună (cum s-a și impus) pe toate meridianele lumii. Totuși, opera lui Faulkner s-a întâlnit la noi (credem că nu greșim făcând o astfel de afirmație) cu un lector deja pregătit s-o recepteze fără prea mari dificultăți. Creația faulkneriană a ajuns în contact, parcă de la început, cu un anumit tip de sensibilitate care ne este specifică... Lumea violent tragică a prozelor lui Pavel Dan, de pildă, sau cea mitico-fantastică a lui Voiculescu ne-a ajutat să ni-l apropiem din primul moment pe Faulkner și să-i înțelegem mai bine tragiile care bintuie imaginarul ținut Yoknapatawpha. Pragul pe care trebuie să-l trecem, ori de câte ori ne întâlnim — prin intermediul literaturii — cu o lume de care ne despart nu numai distanțe geografice ci și altele, care țin de tradițiile și istoria fiecărui popor, — a fost trecut, de data asta, cu o mai mare ușurință decît de obicei. Succesul creației lui Faulkner la noi nu ține de „modă” (cum s-a întâmplat într-o anumită măsură cu literatura lui Hemingway, ci mai curînd de anumite *correspondențe*, mult mai profunde, ale căror mobiluri nu avem răgazul necesar spre a le discuta acum... În tot cazul, literatura sudului american se confundă aproape pentru noi cu numele lui Faulkner. Incit cărții*) lui Virgil Stanciu îi revine meritul de a lărgi cunoștințele cititorului nostru despre o literatură care, cu excepția celui mai de seamă reprezentant al ei, ne este, totuși, destul de puțin cunoscută...

Citind, așadar, cartea lui Virgil Stanciu interesul ni se îndreaptă, în primul rând, spre acele capitole în care se încearcă o trecere în revistă a istoriei literaturii sudului. O literatură care se afirmă cu adevărat abia odată cu renașterea din 1920, renaștere marcată nu numai de apariția lui Faulkner ci, concomitent cu a acestuia, a unei întregi pleiade de scriitori de primă mînă. Se naște o mare proză aparținînd scriitorilor din sud, o proză cu trăsături distincte, deosebindu-se radical de cea scrisă de autori aparținînd altor zone ale continentului nord-american, o proză care reușește să se izoleze în perimetrul acestuia, o literatură, deci, de o indiscutabilă specificitate. Virgil Stanciu este atent să-i distingă cit mai exact caracteristicile, luîndu-l ca reper mai ales pe Faulkner, în opera cărui ele ating maxima împlinire și cea mai amplă și mai complexă desfășurare...

Există o *mitologie a sudului* și dacă scriitorii sudici ai acestui secol sînt mari observatori ai studiului, acest lucru se datorează în primul rând faptului că au înțeles pe deplin „atît forța, cît și caracterul ideal” al acestei mitologii. „Ridicînd-o la înălțimi și mai mari prin opera lor proprie”, „ei au reușit să pătrundă dincolo de legendă”, despărțind, de fapt, „mitologia de adevăr”. Încercînd să explice *spiritul tragic* care domină în general literatura sudului, Virgil Stanciu recurge la argumente care țin de ceea ce el numește „caracterul distinct” al acelei regiuni: omogenitatea geografică, viața de tip prin excelență rural, existența sclaviei etc.; nu sînt uitate însă nici argumentele legate de mentalitatea oamenilor din sud: „prejudiciile rasiale, idealismul paseist, sentimentul de culpabilitate. Toate acestea contribuind la realizarea unei literaturi atît de distincte, de neconfundate”. Istoria sudului — observă eseistul — se apropie cel mai mult de istoria unor țări europene. El, sudul, care a cunoscut „amărăciunea înfrîngerii, ocupației și reconstrucției”, se îndepărtează de fapt de *visul american* al succesului și al victoriei. Insuși cuvîntul *istorie*, subliniază Virgil Stanciu, are pentru sud o semnificație plină, concretă: „Spulberarea visului Jeffersonian, atracția tiranică a trecutului, simțul culpabilității personale și sociale formează caracteristicile acestui continent tragic al istoriei.”

*) Virgil Stanciu — *Orientări în literatura sudului american*, Editura Dacia, 1977.

AFIRMAȚIILE extremiste sînt evitate cu bună știință: în ciuda specificității sale, literatura sudului nu este izolată, totuși, de „trunchiul patern al literaturii americane”, punctele de referință la contextul mai larg al acestei literaturi nu sînt uitate. Conceptii false în ce privește lumea sudului — ne atrage atenția autorul — au fost exprimate, printre altele, și de cărți extreme de populare la vremea lor, dar care, fiecare în parte, au oferit de fapt o imagine neveridică a acestei lumi. Este vorba, bineînțeles, atît de romanul lui H. Beecher Stowe, cît și de cel al Margaretei Mitchell. Scrise de pe pozițiile umanitarismului religios, sau ale paseismului romantic, cele două cărți seamănă între ele, de fapt, prin apelul la melodramă. În ciuda unor vizuni care ne apar diametral opuse, Virgil Stanciu nu uită, de asemenea, să ne vorbească despre atitudinea *ambiguă* a scriitorului sudist față de lumea despre care scrie. Acel „amestec de dragoste și ură” exprimat cel mai elocvent în revelatorul dialog al lui Quentin Compson cu Shreve lin Mc. Cannon, dialog ce se sfîrșește cu sfîșietorul strigăt al celui dintîi, tînărul care va găsi în sinucidere singura rezolvare a tragice dileme. Rolul literaturii este, după cum se subliniază pe bună dreptate, acela de „a reconcilia *contrariile*”. Re-examinînd propriile valori și percepțe „sudistul trebuie să-și reconcilieze mindria de a aparține celor mai vechi familii din coloniile americane, cu rușinea de a fi fost înfrînt cu propriile sale arme și cu sentimentul de culpă de a fi tolerat pe pămîntul statelor sudice o crimă împotriva umanității: sclavia neagră”.

Nu numai la nivelul problematicii sale, literatura sudului își relevă însă specificitatea. Ne aflăm totodată în fața unei proze ce optează pentru un anumit tip de *realism*; un realism care refuză „generația și didacticul” și se caracterizează printr-o „opțiune hotărîtă pentru amănunt”. Scriitorul sudist nu ezită, de asemenea, să recurgă la o anumită retorică (procedeu întîlnit de pildă în opera lui Thomas Wolfe sau în cea a lui Faulkner), strîns legată de ceea ce Virgil Stanciu numește *simțul ornamentului*, prin care ni se relevă, de fapt, caracterul *baroc* al literaturii sudiste. Romanul sudului este, după părerea autorului, „cel mai influențat de gothic din literatura apuseană (noi am amînt și romanul, contemporan nouă, al lui Iris Murdoch, sau cel, ceva mai vechi, dar care cunoaște azi un mare reviriment, al lui John Cowper Powys, amîndoi aparținînd literaturii engleze). Interesantă însă și convingătoare rămîne observația conform căreia succesul romanului gothic în America poate fi parțial explicat prin „eșecul romanului sentimental și al motivului iubirii” în literatura americană.

În cea de a treia secțiune a cărții, Virgil Stanciu urmărește modul în care temele și motivele literaturii sudului circulează prin operele unor mari scriitori sudisti. Cum scriitorii ca William Styron sau Flannery O'Connor sînt pentru cititorul român aproape niște necunoscuți, autorul se vede obligat să rezume ceea ce ar fi subiectul principalelor lor cărți, fără a neglija însă comentariul critic. Temele sudiste sînt așadar subliniate atît în creația, de un „gothic” atroce, grotesc și deznădăduită, a scriitoarei „catolice” Flannery O'Connor cît și în romanul cu ecouri faulkneriene al lui William Styron, sau în piesele în care gothicul se întîlnește adesea cu melodrama, ale lui Tennessee Williams.

STUDIUL lui Virgil Stanciu nu are, bineînțeles, ambiția să ne prezinte pe larg, în capitole separate, pe toți scriitorii mari ai sudului american. Lipsește de pildă un capitol despre Carson Mc. Cullers poate, după Faulkner, scriitorul înzestrat cu cel mai acut simț al tragicului, despre romanul simbolic al lui Robert Penn Warren în același timp unul din teoreticienii de frunte ai literaturii americane. Obligat să se limiteze numai la cîțiva scriitori, dintre cei mai reprezentativi desigur, studiul lui Virgil Stanciu reușește să ne apropie mai mult o literatură pentru care cititorul român manifestă mai de demult un viu interes. Sîntem fără îndoială în fața unui „ghid” de o indiscutabilă utilitate.

Sorin Titel

ESENIN:

Seris în urma călătoriei pe care Serghei Esenin a întreprins-o în Europa și Statele Unite ale Americii împreună cu celebra dansatoare Isadora Duncan, „tovarășul meu” din text, pe care o însotea, de fapt, într-un turneu, *Mirgorodul de fier* a fost publicat pentru întia oară în numerele 187 și 269, din 22 august și, respectiv, 16 septembrie 1923, ale ziarului „Izvestia”; noi îl reluăm din ediția Opere, Editura „Hudejstvennaia literatura”, Moscova, 1967.

Impresiile autorului Inoniei despre „Lumea Nouă” nediferind, în esență, de cele ale lui Korolenko, Gorki sau Maikovski, care au scris înaintea lui Esenin, prezintă deosebit interes în primul rînd pentru că, alături de cîteva mărturii epistolare, constituie o dovadă a stării de spirit și a vederilor politice și estetice eseniniene din anul 1923. Ele au în centru nu atît imaginea Statelor Unite, cît pe Esenin însuși, mai precis cugetările eseniniene privitoare la realitatea social-politică și artistică din America și Rusia acelei vremi.

Mirgorodul de fier este o lucrare de maturitate, care arată în mod convingător concepția profund realistă la care ajunsese Esenin și aderența lui totală la cauza revoluției, sentimentele de adevărată iubire și prețuire pe care marele liric le nutrea pentru țara lui.

mine tovarășul meu de drum și m-a poftit în cabina noastră.

Am trecut prin sălile imense ale bibliotecilor speciale, am străbătut saloanele în care se joacă cărți, am trecut prin sala de dans și cam peste cinci minute, prin enorul coridor, tovarășul de drum m-a condus către cabină. Am cercetat culoarul unde fusese pus imensul nostru bagaj, de aproximativ 20 de geamantane, am examinat sufrageria, camera mea, cele două camere de baie și, după ce m-am așezat pe sofa, am izbucnit în hohote de ris. Grozav mi-a apărut de ridicolă și absurdă acea lume în care trăisem mai înainte.

Mi-am amintit de „fumul patriei”, de satul nostru, în care aproape că la fiecare țărăn în izbă dorm pe paie un vițel sau o scroafă cu purcel, mi-am adus aminte, după șoselele germane și belgiene, de drumurile noastre de neștrăbătut și-am început să-i înjur pe toți cei care se agață de „Rusi” ca de mocirlă și păducherie. Din acest moment am încetat să mai iubesc Rusia calică.

Stimați domni!

Din acea zi m-am îndrăgostit și mai tare de construcția comunistă. Chiar dacă eu nu sînt apropiat comunistilor, ca romantic în poemele mele, le sînt apropiat prin spirit și sper că voi fi, e posibil, și prin creația mea. Cu astfel de gînduri am mers în țara lui Columb. Am mers pe ocean șase zile, petrecîndu-mi viața între mulțimea restaurantului și cea care-și găsește odihna în foxtro.

1
„Da, m-am întors altul. Mult mi-a fost dat și mult mi-a fost luat. Cîntărește mai mult ceea ce mi-a fost dat.”

Am cutreierat toate statele Europei și aproape toate statele Americii de Nord. Vederea mi s-a frînt în două indeosebi după America. Față de America, Europa mi-a părut gospodărie bătrîneasă. De aceea scurta descriere a pribegiilor mele o încep cu America.

Boat „Paris”

DACA ar fi s-o luăm din punctul de vedere al oceanului, totuși și acesta (vaporul „Paris”, n. trad.) e un lucru neînsemnat, mai ales atunci cînd în căderile de apă această namilă se clatină cu tot greul corpului ca ceva care lunecă... (Iertați-mă că n-am imagine pentru comparație: voiam să spun ca un elefant, însă acesta întrece elefantul de circa 10 mii de ori. Această mătăhală este ea însăși imagine. Imagine fără nici un simulacru. Iată, atunci am simțit foarte clar că „imaginismul” propovăduit de mine și prietenii mei e secătuit. Am simțit că problema nu constă în comparații, ci ea vizează organicul). Dar dacă e să privești la acesta din punctul de vedere a ceea ce-i capabil omul, atunci poți desface miinile a nedumerire și spune: „Dragule, ce-ai făcut? Cum te simți?... Cum se poate una ca asta?...”

Cînd am intrat în restaurantul vasului, care, ca suprafață, e ceva mai mare decît „Bolșoi teatr” al nostru, a venit spre

Pașaportul lui Esenin pentru plecarea în America (Paris, 13 septembrie 1922)

„Mirgorodul de fier“

Ellis Island

IN ZIUA a șosea, cam pe la amiază, s-a ivit pământul. Peste un ceas ochilor mei li s-a înfățișat New York-ul.

Maică precistă! Cit de lipsite de talent sînt poemele lui Maiakovski despre America! Se poate oare exprima această forță de fier și granit prin cuvinte? Acesta-i poem fără cuvinte. Să istorisești așa ceva iese un lucru de nimic. Drăguților, tonților urbanști primitivi din Rusia și electricitatori în poezie: „kuznițele” și „lef”-urile voastre sînt ca Tula față de Berlin sau Paris!

Clădirile, care au acoperit orizontul, aproape că se sprijină pe cer. Deasupra tuturor acestora trec enorme arcuri de beton armat. Ceru-i plumburiu din cauza casurilor fumeginde ale fabricilor. Fumul aduce cu sine ceva tainic, pînă-îți se călindole de aceste clădiri se petrece un fapt atît de mare și covârșitor încît îți se taie răsufarea. Ai vrea mai repede la pînă, dar... mai întii trebuie să îți se cerceteze pașaportul...

În vîlmășagul celor care coboară, ne apropiem de-un tip simandicos care controlează actele. Invirte indelung documentele în mină, ne tot măsoară cu priviri chiorșe și soune calm, englezeste, că trebuie să revenim în cabină, că în Statele Unite el nu ne poate lăsa să intrăm și că mine ne va trimite în Ellis Island.

Ellis Island este o insulă nu prea mare, pe care se află carantina și fel de fel de comisii de cercetare. Se vede treaba că Washington-ul fusese informat despre noi că mergem ca agitatori bolșevici. Mîine pe Ellis Island. Te pot trimite înapoi, dar te și pot aresta...

În cabină vin spre noi pe neașteptate reporterii care știau deja de sosirea noastră. Ieșim pe punte. Sute de cinești și ziaristi aleargă, tîcane din aparate, consemnează și tot întreabă, întreabă și iar întreabă. Asta o fost cam în jurul orei 4 ziuă, iar la 5,30 ne-au adus aproape 20 de ziare cu portretele noastre și cu imense articole despre noi. În ele se vorbea puțin despre Isadora Duncan, despre faptul că eu sînt poet, însă cel mai mult despre ghetetele mele și despre splendida mea conformație pentru atletism, care ar fi făcut aici din mine, fără îndoială, un mare sportiv. Noaptea am mers mîhnit pe punte cu tovarășul de drum. New York-ul este și mai grandios în întineric. Clăi și stoguri de lumini se roteau deasupra clădirilor, hamile cu forță necruțătoare tresătau în oglinda golfului.

Dimineața ne-au expediat la Ellis Island. Urcîndu-ne într-un vaporez, însoții de polițiști și ziaristi, ne-am uitat la Statuia Libertății și am pufnit în ris. „Sărmană, bătrînă fată! Ai fost pusă aici de banc!” am spus eu. Ziaristii au început să ne întrebe de ce ridem atît de tare. Însoțitorul meu le-a tradus și au început și ei să ridă.

Pe Ellis Island ne-au condus prin nenumărate încăperi spre camera unde aveau loc chestionările politice. În momentul în care ne-am așezat pe bancă, pe o ușă laterală a apărut un domn gras, c-un cap rotund și cu părul de pe frunte ridicat într-un moț, amintindu-mi, nu știu de ce, de desenele lui Piciughin în ediția „Sitin” a Gogol.

— Ia te uită, i-am spus tovarășului de drum, asta-i Mirgorodul! Acuși vine scroafa, înhață documentul și sîntem saltați!

— Mr. Esenin, a zis domnul. M-am ridicat. Apropiat-vă de masă! a spus el deodată ferm pe tusește. Am fost uluit.

— Ridicați mina dreaptă și răspundeți la întrebări.

M-am pregătit să răspund, însă prima întrebare m-a dezorientat:

— În Dumnezeu credeți?

— Ce era să spun? Am privit la însoțitor, mi-a făcut semn cu capul în mod afirmativ și-am zis:

— Da.

— Ce putere recunoașteți?

— Și mai dificil. Tulburat, am început să spun că eu sînt poet și că la politică nu mă pricep deloc. Am convenit cu el, amintesc, asupra puterii populare. Poziția el, fără să se uite la mine, a zis:

— Repetați după mine: „În numele omului nostru, Isus Hristos, jur să spun devăruț și să nu fac rău nimănui. Să mă dăduiesc să nu iau parte la nici un fel de treburile politice.”

Am repetat după el fiecare cuvînt, apoi am iscălit și ne-au dat drumul. (După aceea am aflat că prietenii lui Duncan îi miseriseră o telegramă lui Harding. El răduse dispoziție ca după un interogatoriu ușor să-mi dea voie să intru în Statele Unite. Mi-au luat un angajament scris să nu cînt „Internaționala”, așa cum făcusem la Berlin.

— Mirgorod! Mirgorod! Scroafa a venit în ajutor!

New York

AM COBORIT de pe scara vaporului pe țarm într-un suflet. Am ieșit de pe chei pe „street” și deodată am simțit un miros, un miros cunoscut. Am început să-mi aduc aminte: „A, da, asta-i... asta-i același... același miros care se-nlînește în prăvăliile de fierărie”. În apropierea cheiului, pe rogojini, ședeau sau stăteau culcați negrii. Ne-o întimpinat mulțimea al cărei interes fusese trezit de ziare.

Cînd ne-am urcat în automobil, le-am spus gazetarilor: „Mi laik Amerika...” Peste zece minute eram la hotel.

2

Broadway

PE STRĂZILE noastre e prea întineric pentru a înțelege ce înseamnă lumina electrică a Broadway-ului. Ne-am deprins să trăim sub clar de lună, să ardem luminări în fața iocoanelor, dar deloc înaintea omului.

America în sinea ei nu crede în Dumnezeu. Acolo n-ai cînd să te-ocupi de asemenea fleacuri. Acolo lumina este pentru om și de aceea voi începe nu chiar cu Broadway-ul, ci cu omul de pe Broadway.

Organizatorilor culturali supărați pe cruzimea revoluției ruse nu le-ar strica să arunce o privire asupra istoriei unei țări care a ridicat atît de sus steagul culturii industriale.

Ce este America?

În urma descoperirii acestei țări, a pornit într-ocolo toată lumea nefericită a Europei, căutători de aur și de peripeții, aventurieri de cea mai joasă speță, care, folosindu-se de jocul omehesc de-a statele, au intrat în serviciul diferitelor guverne și au oprimat poporul roșu băștinaș prin toate mijloacele.

Pielele roșii au început să opună rezistență, au început lupte crîncene și, în cele din urmă, din poporul de multe milioane al băștinașilor a rămas o mină de oameni (în jur de 500 000), pe care o stăpînesc acum, după ce au izolat-o cu grijă, printr-un zid, de lumea civilizată, proprietarii de întreprinderi cinematografice. Poporul sălbatic a pierit din cauza whisky-ului. Politica jefuitoare l-a corupt definitiv. L-au molipsit de sifilis pe Hiawatha, i-au dat să bea peste măsură și l-au împins să putrezească cu totul, în parte în mlaștinile Floridei, în parte în zăpezile Canadei.

Și cu toate acestea însă, dacă cineva va arunca o privire la acea necruțătoare forță a betonului armat, la Podul Brooklyn, care-atîmă între două orașe și-a căruia înălțime deasupra pămîntului este egală cu înălțimea unor clădiri cu 20 de etaje, totuși nimănui nu-i va părea rău că sălbaticul Hiawatha nu mai vinează cerbi aici. Și nu-l păcat că mina constructorilor acestei culturi a fost uneori aspră!

Indianul american n-ar fi făcut nicio dată pe continentul lui ceea ce a făcut „diavolul alb”.

Acum Hiawatha este artist etnografic de cinema; își prezintă în filme obiceiurile și simpla lui artă sălbatică. Plutește tot așa, în ape izolate, în pirogile lui înguste, în timp ce lingă New York stau coloși de cuirasate pe laturile cărora atîrnă cu zecile nu șalupe, ci aeroplane care se înalță în văzduh de pe platforme de lansare special amenajate; revenind, se lasă pe apă, iar cuirasatele, cu pîrghii imense ca niște brațe de uriași, le ridică și le așează pe umerii lor de fier.

Trebuie să trăiești viața reală a industriei ca să devii poetul ei. Pînă una alta, pe realitatea noastră rusească, cum se spune, „n-o țin curelele” și de aceea mi se par ridicoli poezii care își scriu versurile după pozele revistelor americane de proastă calitate.

În construcția noastră literară, ridicată cu toate temelurile pe baza sovietică, prefer să duc căruța care este, ca să nu defăimez acel fel de viață în care trăim. La New York căil au fost demult predați muzeului, iar la casele noastre pîrîntești...

Ei, lasă! Moscova nu se clădește îndată. Să vorbim deocamdată despre Broadway din punctul de vedere al unor planuri mărețe. Strada aceasta e doar tot a noastră.

Forța Americii a căpătat definitiv amploare abia în ultimii douăzeci de ani. Relativ recent Broadway-ul semăna cu vechiul nostru Nevski, dar acum e ceva amețitor. Un asemenea fenomen nu există în nici un oraș al lumii. Ce-i drept, energia este dirijată exclusiv spre jocul reclamelor. Dar, al dracului de bine!

Americanii numesc Broadway-ul, pe lingă propria-i denumire de „drum mărginaș”, „calea albă”. Pe Broadway noaptea este mult mai luminat și mai plăcut să mergi decît ziua.

În fața ochilor este o mare de afișe electrice. Acolo, la înălțimea etajului 20, fac tumbe gimnaști fabricați din becuri electrice. Acolo, la etajul 30, fumează un „mister” electric, lăsînd o linie electrică de fum, care strălucește în cercuri de tot felul. Acolo, în fața teatrului, pe o roată invirtitoare, dansează o Terpsichora electrică ș.a.m.d., totul în același fel, inclusiv ziarul electric ale cărui rînduri aleargă într-una spre stînga, pe la etajul 20 sau 25, pînă la sfîrșit. Într-un cuvînt: „Mori, Denis!” Muzica lui Ceaikovski, din magazinele de articole muzicale, se aude prin radio în San Francisco, însă amatorii pot

Americanii înșiși sînt un popor de asemenea foarte primitiv sub aspectul culturii lăuntrice.

Dominația dolarului a mistuit în ei toate aspirațiile către unele probleme mai complexe. Americanul este absorbit cu totul de „Business” și de restul lucrurilor nu vrea să știe. Arta Americii se află pe cea mai de jos treaptă a dezvoltării. Acolo pînă astăzi rămîne nerezolvată problema dacă e moral sau imoral să ridici un monument lui Edgar Poe Toate acestea demonstrează că americanii sînt un popor foarte tînăr și nu pe deplin format. Acea imensă cultură a mașinilor care a creat faima Americii este doar rezultatul muncii creatorilor industriali și nu se asemănă nicidecum cu manifestarea organică a geniului poporului. Poporul Americii e doar executantul cinstit al planurilor ce-i sînt date și adeptul lor. Dacă e să vorbim despre cultura electricității, atunci fiecare vîz se va izbi în acest domeniu de figura lui Edison. El este inima acestei țări. Dacă în acești ani n-ar fi fost acest om genial, atunci cultura radioului și electricității ar fi putut să apară cu mult mai tîrziu și America n-ar fi fost atît de grandioasă cum e acum.

Sub aspectul impresiei exterioare, în

Sergei Esenin și Isadora Duncan (Italia, 1922)

să-l asculte și la New York, stînd în apartamentul lor.

Cînd vezi sau auzi toate acestea, vrînd nevrînd te minunezi de posibilitățile omului și îți se face rușine că la noi în Rusia se crede în moșul cu barbă și se speră în mila lui pînă în ziua de astăzi.

Sărmanul Hiawatha rus!

Traiul și adîncimea Statelor Unite

CEL CE cunoaște America prin New York și Chicago, acela știe doar America de sărbătoare sau, ca să zicem așa, America de expoziție.

New York și Chicago nu sînt altceva decît realizări în arta de producție. Cu cît mergi mai departe în adîncime, înspre California, impresia de masivitate dispăre: pe dinaintea ochilor aleargă cîmpii cu păduri rare și (vai, groază mai seamănă cu Rusia!) mici așezări din lemn ale negrilor. Orașele devin asemănătoare cu cele europene, cu acea deosebire doar că dacă în Europa este curat, în America totul e săpat și aruncat claie peste grămadă, cum s-a nimerit, cam așa cum e pe lingă șantiere. Țara construiește și iar construiește.

Negrii se ocupă cu agricultura și cu munca sezonieră. Limba lor este americană. Felul de trai e americanizat. Originari din Africa, ei și-au păstrat doar unele expresii instinctive ale poporului lor în cîntece și dansuri. În această direcție au avut o influență covârșitoare asupra music-hall-ului. Foxtrotul american nu este altceva decît stilizarea dansului național al negrilor. În rest, negrii sînt destul de primitivi, cu moravuri tare neînfrinate.

America există curiozități admirabile. Astfel, spre exemplu, poliștutul american este îmbrăcat în genul poliștutului rus, numai cu alte vipuși.

Această curiozitate se explică, pesemne, prin aceea că industria manufacturieră s-a concentrat mai ales în miinile emigranților din Rusia. Compatrioții noștri, după cum se vede, din dor de patrie, l-au gătit pe poliștut în felul de uniformă cunoscut lor. [...]

În mediul specific american lipsește orice autoritate.

Lumina uneori este grozavă. Marea de lumină de pe Broadway dezvăluie în New York mulțimi de gazetari venali și neprișcicipiali. La noi astfel de indivizii nu sînt lăsați nici să calce pragul, în ciuda faptului că noi trăim, pare-se, la lămpile cu gaz, iar adeseori și fără pic de lumină.

Forța betonului armat, mulțimea de clădiri au strîmtozat creierul americanului și i-au îngustat vederea. Moravurile americanilor seamănă cu obiceiurile de memorabile amintire gogoliană ale lui Ivan Ivanovici și Ivan Nichiforovici.

Cum ultimii n-aveau un oraș mai bun ca Poltava, tot așa și primii nu au o țară mai bună și mai civilizată decît America.

— Ascultați, imi zise un american, eu cunosc Europa. Să nu-mi spuneți mie! Am cutreierat Italia și Grecia. Am văzut Partenonul. Dar toate astea pentru mine nu-s noi. Știți că-n statul Tennessee noi avem un Partenon mult mai nou și mai bun?

De asemenea cuvinte îți vine și să rîzi și să plîngi. Aceste vorbe caracterizează de minune America în tot ce reprezintă cultura ei lăuntrică. Europa fumează și aruncă, America adună chiștoacele, însă din aceste chiștoace crește ceva grandios.

Traducere și prezentare de Violeta MODORCEA

Meridiane

Un spectacol „Proust”

● A „dramatiza” sau a „ecraniza” opera lui Proust constituie, desigur, o îndrăzneală cu atât mai mare, cu cât în căutarea timpului pierdut implică nu o expunere de „evenimente”, ci reprezentarea — pe cât posibil — a aceluia proces de lentă curgere a timpului. Și totuși (cf. „La Quinzaine littéraire”, nr. 261 datat 1-31 aug. 1977), în Italia, acum peste trei decenii, Malaparte a scris o piesă de teatru încercând a reflecta opera lui Proust. Montată la Paris, a avut acolo o primă și ultimă reprezentare... Viscontii, de asemenea, timp de mai mulți ani, a visat să facă un film după **A la recherche...** dar n-a ajuns la o realizare concretă. Tot în Italia, un excelent actor, Romolo Valli, a încercat și el de câteva ori să-l aducă pe Proust pe scenă, dar până la urmă a renunțat.

Iată, însă, că Giuliano Vassilico a scris o piesă și a montat un spectacol (având ca scenograf pe Gofredo Bonani) care, de la premieră chiar, a înregistrat un succes pe totul neașteptat: la Roma și apoi la Napoli. A repetat cu actorii peste doi ani, realizând o serie de spectacole ale căror efecte sugestive constau într-un montaj de șocuri emoțio-

nale și nu de ceea ce se cheamă în genere „imagini expresive, quasi-simbolice”. Fapt e că Vassilico a renunțat la orice referință legată de „intriga” operei proustiene. Spectacolul e o succesiune de tablouri dramatice legate de personajele și de conținutul celebrelor opere în așa fel încât — prin personalitatea și fragmente din biografia lui — Proust însuși să fie prezent pe scenă. S-ar părea că spectatorul asistă la o sedință de psihanaliză în cursul căreia confidențele lui Proust însuși (și ale corespondenților săi) se organizează după legile visului. Proust e un spectacol poetic, neavând aproape nimic comun cu regulile obișnuite scenice, ci proiectând caldă respirație a vieții intime, tainice, a unui individ sensibil, în mijlocul unei societăți — aceasta coplesită de rețeaua ritualurilor cotidiene. Sau, cum a scris, între alte ziare, „L'Unità”: „Plimbarea în căutarea timpului pierdut este reprezentată aici ca un drum ducând în adâncurile abisurilor. Directorul de scenă și trupa lui se comportă ca speologii în grottele conștiinței umane”. Revista prezintă imaginea sezisantă a artistei Aleksandra Kurczab în rolul Ducesei de Guermantes.

Festivaluri cinematografice

● Al treilea festival al cinematografului american are loc la Deauville între 5 și 11 septembrie, cu filme inedite semnate de Sydney Pollack, Peter Bogdanovitch, Franklin Schaffner.

● Între 21 și 25 septembrie este programat Festivalul internațional de la Salonic, în Grecia, cu un coloviu asupra artei filmului.

● La 15 noiembrie se va inaugura Bienala de la Veneția consacrată cinematografului țărilor din Europa de Est, bienala, programată până la 15 decembrie, urmând a cuprinde și un coloviu cu tema: **Cinematograful naționalizat — succesele și problemele sale.**

„Praxinoscopul”

● La 30 august 1877, Emile Reynaud, tânăr profesor de științe fizice și naturale la Școala de arte și meserii din Puy, a depus o cerere de brevet pentru o invenție denumită de el „Praxinoscop”, — un aparat optic capabil să dea iluzia mișcării prin desene figurind fazele succesive ale unei acțiuni. Reynaud s-a instalat apoi la Paris și s-a consacrat fabricării aparatului său prevăzut cu un fel de lampă înconjurată de o coroaană mobilă de oglinzi ca un elegant abat-jour.

Oglinzile „praxinoscopului” reflectau figurile „succesive” ale unor benzi litografiate cu o impresionantă luminozitate, legându-le optic fără eclipse sau obturații.

Acele jucării optice de acum un secol includeau invenția „animației” desenului. În 1882, Reynaud și-a inaugurat, de altfel, al său „Teatru optic”, reușind să dea spectacole cu imagini desenate, fixând până la 700 de mici miniaturi succesive pe o bandă suplă și perforată, — strămoș al filmelor de desene animate atât de gustate astăzi. Primele, realizate de Reynaud, au fost: **Clownul și ciinii săi** (1890), **Bietul Pierrot** (1891) și, mai târziu **În jurul unei cabine** (1895). Dar după ce a totalizat peste jumătate de milion de spectatori, Reynaud a trebuit să-și abandoneze invenția sa de la muzeul Grévin, pentru a lăsa loc imaginilor, ineputabile, ale cinematografului Lumière. Într-o bună zi, Reynaud și-a demontat Teatrul optic, a aruncat toate benzile cu imagini în Sena. A murit la ospiciul din Yvry în ianuarie 1918, complet dat uitării. Acum, însă, istoria desenului animat și-a reamintit de pionierul ei (cf. „Le Monde” din 31 august 1977).

Romanul-foto

● În contextul amplificării complexului cinema-benzi ilustrate-televiziune nici o mirare că a fost lansat și **romanul-foto**. Încă în 1947, Stefano Reda (ziarist italian) înlocuiește clasicele ilustrații prin fotografii succedându-se pe parcursul romanului populare. Astfel a și apărut primul roman-

foto: **Visul**, care a înregistrat o reușită spectaculoasă. În 1949, Cino Del Duca creează **Noi doi**, căruia îi vor urma **Intimitate** și **Moda Parisului**, romanul-foto fiind astfel lansat din Franța, în Spania și Italia. În Anglia, însă, un comitet de femei a ființat în jurul anilor '50, pentru a lupta contra ziarelor care lezează demnitatea femeilor. Și cu toate acestea, se pare că marea majoritate a acestor gen de romane se recreează astăzi din mediul feminin... Colecția „Detective”, între altele, bate toate recordurile de tiraj (Alăturat, una din imaginile-foto ale unui asemenea roman).

„Slavă și fală”

● În editura poloneză „P.I.W.” a apărut, de curând, o nouă versiune, revizuită de autor, a romanului lui Jaroslaw Iwaszkiewicz — **Slavă și fală**, remarcabilă frescă a societății poloneze din perioada anilor 1914-1945.

„Suprerealismul și-a trăit traiul...”

...declară Buñuel într-un interviu din „Paris Match”. Evocându-și începuturile, el fiind unul din inițiatorii de acum 50 de ani ai suprerealismului, conchide: „Suprerealismul, astăzi, nu se mai justifică cu nimic, în societatea actuală nu mai are nici un sens. Pe vremea noastră am încercat să schimbăm lumea și nu am reușit decât să infăntuim o mică revoluție în artă. 50 de poezi suprerealiste de acele vremuri erau un lucru remarcabil, 50 000 în aceste zile reprezintă o adevărată inflație, iar inflația constituie lucrul cel mai nefast și în economie și în artă”.

Omagierea lui Borges

● Sute de prieteni l-au vizitat pe Jorge Luis Borges, recent, în micul său apartament din Buenos Aires, cu ocazia celei de a 78-a aniversări a zilei de naștere a marelui scriitor.

Nici nu se așezase bine la micul dejun, când a intrat primul vizitator, aducând în dar o carte de poezie scandinavă și un pachet de ciocolată. În cursul zilei au apărut apoi numeroși prieteni din lumea literară și politică.

„Îmi sârbătoresc ziua de naștere cu bucurie, muncind. Căci ce altceva aș putea face dat fiind că sint orb”.

Propus de mai multe ori pentru Premiul Nobel, Borges și-a pierdut vederea acum 20 de ani. Lecțiile și le face cu ajutorul prietenilor, care-i citesc din cărți, reviste și ziare.

Böll — ediție aniversară

● O ediție în cinci volume, care va cuprinde, de lângă romanele și povestirile lui Heinrich Böll și scrieri nepublicate încă, urmează să apară la editura vest-germană Kiepenhauer și Witsch, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de la nașterea cunoscutului scriitor, laureat al Premiului Nobel. Pentru primăvara lui 1978 sint programate alte cinci volume care vor reuni piese radiofonice, drame, articole, cuvântări și interviuri.

„Mai iute decât soarele”

● Anul acesta, Juriul celui de-al X-lea Festival al filmului industrial, desfășurat la Chicago, a decernat cea mai înaltă distincție producției **Mai iute decât soarele**, peliculă realizată la cererea companiei aviatice „Air-France”, în scopul informării publicului asupra caracteristicilor tehnice ale avionului supersonic „Concorde”.

Album Karl Marx — Friedrich Engels

● Editura „Plakat” din Moscova a scos de sub tipar un album intitulat **Karl Marx, Friedrich Engels**. Sint reproduse 15 fotografii ale lui Marx și 23 ale lui Engels, originalele aflându-se în păstrare la Institutul de marxism-leninism. Documentele fotografice sint publicate în ordine cronologică. Comentariile și notele care le însoțesc reproduc mărturiile contemporanilor legate de data și locul unde au fost executate. Textul albumului este publicat în limbile rusă, engleză, germană și franceză.

Domnul și Doamna Gladstone

Mr & Mrs Gladstone

● Editura britanică „Weidenfeld and Nicolson”, Londra, a publicat de curind lucrarea intitulată **Domnul și Doamna Gladstone**, scrisă de Joyce Marlow. Este o biografie amănunțită și documentată, prezentind viața marelui om de stat englez privat, pentru prima oară, prin prisma impresiei lăsate de lectura

scrisorilor personale și a jurnalelor sale. Găsim, astfel, date care nu se referă numai la cariera sa de om de stat, ci ne prezintă și omul Gladstone, de-a lungul minunatului său mariaj de 60 ani, alături de frumoasa și neconvenționala Catherine. În imagine, Domnul și Doamna Gladstone.

Clubul Oz

● După 75 de ani de la crearea ei de către L. Frank Baum, țara Oz pare să înflorească. Îndrăgostiți de la virsta de 8 ani de povestea, personajele și lumea **Vrăjitorului din Oz**, 2000 de persoane s-au constituit, în S.U.A., într-un „Club internațional al vrăjitorului din Oz”, fondat în 1957 de un elev în virstă de 14 ani.

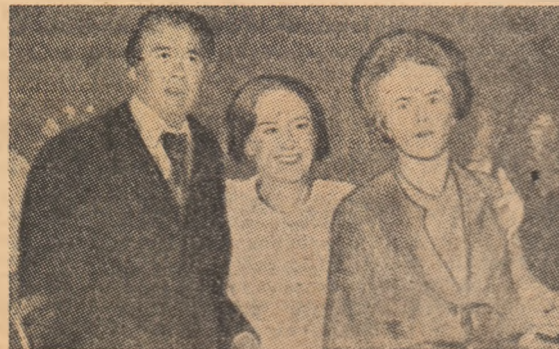
Membrii clubului, elevi, profesori etc., se împart în subgrupuri preferențiale, în raport cu populațiile „Munchkins”, „Gillikins” și „Winkies”, care locuiau în țara de basm din celebrele povești pentru copii, inspirate de legenda vrăjitorului din Oz. Pasiunea lor este de a organiza mici intruniri și de a colecționa materiale evocatoare.

Recent s-au întâlnit, în parcul național Yosemite din California adepții

Winkies ai clubului. Nu s-a băut alcool, în schimb, s-au consumat enorme cantități de turte și prăjituri, realizate în forme reprezentind personajele din Oz, s-au vindut cărți despre Oz, tricouri, fețe de perne, păpuși confecționate în casă și albume.

Filmul **Vrăjitorul din Oz**, realizat la Hollywood în 1939 cu Judy Garland, sau alte versiuni ulterioare — nu îi inspiră prea mult pe membrii clubului. Unii colecționează doar ediții ale cărților lui Baum, alții sint mai interesați de cele 21 de cărți scrise de Ruth Plumley Thompson, care a continuat seria povestirilor după moartea lui Baum, în 1919. Ceea ce îi unește însă pe toți adepții clubului Oz este dorința de a întreține vie această frumoasă și sensibilă lume a copilăriei.

Un Siegfried neobișnuit

● În ajunul spectacolului **Siegfried**, pe care regizorul Patrice Chéreau l-a prezentat în cadrul festivalului wagnerian de la Bayreuth, tenorul René Kollo, care urma să apară în rolul titular, și-a fracturat un picior, ceea ce a făcut imposibilă apariția sa în scenă. Un înlocuitor presupunea o nouă instruire regizorală, atât ca interpretare muzicală cât și ca mișcare scenică.

În această situație, regizorul Patrice Chéreau a recurs la un compromis: a îmbrăcat personal costumul lui Siegfried și mimat în scenă tot rolul în timp ce din culise se auzea vocea lui René Kollo.

În fotografie, de la stînga, René Kollo, în cirje Rwyneth Yones și Patrice Chéreau în costumul lui Siegfried, răspund la aplauzele publicului.

Cugetare

Sint cu un altul mai puțin decit cu mine și nu-mi arăt chipul

Imi învăț cugetul să zboare în pădurea de păcate în care iubita-mi și-arată sinii unui ochi hăituit

Și cugetu-mi cade prelung peste mine ca și cum s-ar prăbuși peste-o pasăre de pradă

Și-un hăitaș mă ține-n brațe ca și cum ar ține-n brațe indelung o moarte să nu plece la vinătoare pe-aproape.

Arta iubirii

Ea plutește amăgitoare în aer

Sintem cumplit de singuri ca o coadă de cometă în noaptea aceasta

Inchiși în vechiul cîntec lată-ne

cu puțină muzică zidită-n oase

Cumplit de dulce ne iubim în aerul de sub aripa păsării

Nemărginită-i iubirea curgind pe sub zborul de pasăre.

Aerul de-aseară

Un trecător își caută făptura ascunsă e-n unul din noi doi

Inimile s-au tras la sorți Un sărut stă gol la pîndă.

O, draga mea,

aidoma unei devoratoare inimi

te-aș învălui în aerul de-aseară.

Petru Cîrdu
(R.S.F. Iugoslavia)

Cei trei mușchetari japonezi

● A apărut recent versiunea franceză a unei cărți cu subiect japonez scrisă de un american: romanul **Shogun** de James Clavel (Ed. Stock). Cu cele peste o mie de pagini ale sale, ceva mai groasă decât un dicționar Larousse, această carte a cunoscut un imens succes în Statele Unite, iar în Franța primele ecouri sînt de asemenea foarte bune. E vorba de un fel de **Cei trei mușchetari** exotici, poveste cu samurai, bătaie cu săbiile, intrigi și capcane. Un foc de artificio permanent, fără nimic comun cu dulceașările din romanele lui Pierre Loti. Dar acest roman de kimono și spadă este în același timp și un document istoric: descoperirea Japoniei de către portughezi, care încă în 1542 erau instalați pe insulele nipone și monopolizau comerțul cu China; apoi debarcarea izuților și influențarea de către ei a imperiului lui Soare Răsare în interesul puterilor catolice; în sfîrșit, desărușarea evenimentelor care au făcut ca o civilizație mai evoluată decât cea din Europa, pe planul medicinei, al igienei, al salubrității, să se închisteze brusc și brutal în structurile ei cele mai arhaice, sub influența preoților și negustorilor europeni. Și chiar dacă **Shogun** nu e tocmai o capodoperă literară, cartea este — după expresia unui cronicar de la „Express” — „un tur de forță și o lecție uimitoare pentru înțelegerea acestei mari țări, atât de ciudat autohtonă și colonizată”.

Nadar și celebritățile

● Alphonse Daudet (în imagine), ca și multe alte personalități proeminente ale epocii sale, își oferea plăcerea de a fi portretizat în tehnica, pe atunci nouă, a fotografiei. Dar nu de către oricine, ci de către un mare artist al ei — Nadar, pseudonim arborat de cel care de fapt se numea Félix Tournachon. Portretul reprodus aici face parte din bogata galerie de portrete de artiști, pictori, sculptori, actori, muzicieni, compozitori, savanți și oameni de stat reunite în cartea **Nadar — fotograf al contemporanilor celebri**, alcătuită de Nize Gosling și publicată recent.

„Muzica apelor”

● În suburbia pariziană La Defense, a putut fi ascultată în fiecare seară a acestei veri o „Muzică a apelor”. Fintini arteziane cu jeturi a căror înălțime variază între 66 de centimetri și 14 metri, acționate cu ajutorul unei claviaturi electronice, au acompaniat cu jocul lor vizual și acustic muzică de Ravel, Gershwin și Orff.

Literatura uzbekă

● O istorie în cinci volume a literaturii uzbekă a fost alcătuită de un colectiv de 50 de specialiști, care timp de zece ani au cercetat scrieri elaborate în decurs de peste 2 000 de ani, stringînd și sistematizînd datele existente cu privire la viața și creația a mai mult de 60 de poeți și prozatori.

Dicționar

● Printre lucrările importante apărute în ultimul timp în Albania se numără și **Dicționarul ortografic al limbii albaneze**. Publicat de Institutul de lingvistică și literatură al Academiei de științe din R.P. Albania, dicționarul cuprinde 32 000 de cuvinte, avînd menirea să contribuie la elucidarea și stabilirea unor norme necesare în procesul de dezvoltare a limbii literare naționale albaneze.

Jerzy Zawieyski

● Printre scriitorii care au contribuit la formarea literaturii poloneze contemporane se numără și Jerzy Zawieyski (1902—1969), de la a cărui naștere se implinesc anul acesta 75 de ani. Începîndu-și cariera ca actor, Zawieyski a debutat ca scriitor cu câteva drame (**Salutul lui Iacob**, **Socrate** etc.), afirmîndu-se și ca prozator, mai ales prin romanul **Unde ești, amice?**, în care sînt cuprinse și excelente pagini despre activitatea sa clandestină din timpul ocupației hitleriste.

Enciclopedia Ulise

● La „Editori Riuniti” a apărut, sub direcția lui Lucio Lombardo Radice, **Enciclopedia Ulise**, „căutătorilor și descoperitorilor”, cuprinzînd 4 000 de pagini, 12 000 de ilustrații, rod al muncii unei echipe de 350 de cercetători. Cele 11 volume au următoarea structură: 1) Nașterea civilizației — 2) Civilizația feudală — 3) Ascensiunea burgheziei — 4) Secolul capitalist — 5) Lumea contemporană — 6) Numerele și oamenii — 7) Fizica și structura materiei — 8) Universul — 9) Pămîntul — 10). De la viața microbiană la conștiință — 11). Indice analitic general. **Enciclopedia Ulise** tinde să răspundă exigențelor tuturor, încercînd să îmbrățișeze întregul orizont al gândirii. E o sinteză riguroasă și de înalt nivel științific, abordînd toate domeniile de cunoaștere (inclusiv cel istoric, literar și artistic) pe care se fundamentează civilizația umană.

Premiul internațional al basmului...

...De anul acesta a fost atribuit de juriul celui de-al V-lea colocvii internațional al basmului de la Arnsberg (R.F.G.) polonezului Marek Nowakowski pentru basmul **Invitație** (traducere) și austriacului Ernst Nowak (basm în limba germană). Selecția s-a făcut din 300 de lucrări originale și traduceri.

După 150 de ani

● Disputa lingvistică, care durează de 150 de ani și care uneori a luat forme violente, între susținătorii limbii „dhimotiki” (greaca modernă, vorbită de popor și cultivată de poeți) și „katharevousa” (limba declarată oficială în 1921, avînd la bază vechiul dialect atic de pe vremea lui Alexandru cel Mare), a încetat. Recent guvernul grec a declarat greaca modernă — „dhimotiki” — limbă obligatorie în școli, universități și instituțiile publice.

Festivalul Cocteau la Liverpool

● Timp de aproape trei săptămîni va avea loc la Liverpool un festival destinat diverselor aspecte ale operei poetului. Organizat de **Asociația artiștilor din Liverpool**, festivalul va prezenta 6 filme de Cocteau, creația sa **Vocca umană**, și o expoziție cu scrisorile amicilor poetului, De Gaulle, Colette, Stravinsky, Coco Chanel și Proust. Orchestra filarmenică din Liverpool va da un concert consacrat creațiilor compozitorilor prietenii cu Cocteau: Stravinsky și Erik Satie.

„Terra nostra” în engleză

● Carlos Fuentes, unul dintre cei mai importanți scriitori mexicani contemporani, și-a publicat recent la Londra, în versiune engleză, ultima sa carte, intitulată **Terra nostra**. Pe parcursul a 800 de pagini, romanul lui Fuentes întreprinde o amplă și erudită incursiune în viața de la curtea regelui Philip al II-lea al Spaniei și în campania de cucerire a Mexicului. Recurgînd la o prezentare caricaturală, autorul descrie modul în care trăsăturile negative ale regalității din Spania în „epoca de aur” au fost transplantate de conquisadori în noile teritorii cucerite de peste mări.

La vîrsta de 48 de ani, cu cele șapte romane, două volume de nuvele și un număr de piese de teatru și scenarii de film, Carlos Fuentes este considerat, alături de Jorge Luis Borges, Gabriel Garcia Márquez, unul dintre scriitorii latino-americani cei mai citiți pe plan mondial.

Rainer Maria Rilke, corespondență inedită

● Revista „Sinn und Form” din R.D.G. a publicat în cel mai recent număr al său corespondența încă netipărită dintre Rainer Maria Rilke (1875—1926) și diplomatul și filologul von Ungern-Sternberg (1880—1943). Corespondența a fost descoperită cu prilejul unor lucrări de inventariere a manuscriselor Bibliotecii centrale a clasicismului german din Weimar. Rolf Ungern-Sternberg predase această corespondență în martie 1926 spre păstrare și folosire Bibliotecii de atunci a landului Turingia.

„Erostrate” de Sartre

● Un inteligent spectacol teatral, **Erostrate**, realizează regizorul Yves Gourvil, la teatrul Mouffetard, inspirat de nuvelele lui Sartre din culegerea **Le Mur** și de textul mai puțin cunoscut **Erostrate**, în care apar actorii Philippe Duclos și Martine Irzenski.

Pe versuri de Neruda

● Compozitorul italian Luciano Berio a prezentat, în premieră, la Paris, la Théâtre de la Ville, o cantată pentru cor și orchestră, pe versuri de Pablo Neruda, din volumul **Domiciliu pe pămînt**.

„Hramuri”

● Miodrag Pavlovič, cunoscutul și apreciatul poet sîrb, din a cărui operă s-a tradus și la noi o culegere de poezii, publică a unsprezecea carte a sa, intitulată **Hramuri**. Compusă din cinci cicluri poetice, această nouă carte de versuri este o sinteză a experienței sale poetice, de o aleasă putere de sugestie. Dacă pînă acum caracteristic pentru Miodrag Pavlovič era lirismul plin de ecouri epico-mitologice, avînd în centrul lor istoria Serbiei și a Balcanilor, volumul de față reunește poezii a căror notă dominantă e un anumit gen de poezie concentrată, laconică, de o formă desăvîrșită.

ATLAS

În mișcare

CE ESTE o călătorie dacă nu o încercare de a vedea cum, în alte condiții, sufletul nostru rămîne același? Ce este o călătorie dacă nu o experiență capabilă să verifice, printre întrebări și comparații, puterea noastră de a reacționa, de a răspunde? Pentru că, oricît de modesti am fi, nu putem să nu observăm că important cu adevărat nu este ceea ce am văzut, mișcîndu-ne, ci ceea ce am simțit în mișcare. Iată, se implinesc aproape trei ani de cînd analizăm, cu o ciudată și nostalgică beatitudine, fotografăm cu fotografăm, filmăm unor călătorii nedispărute în uitare pentru că au știut să-și lase vederile dizolvate în viziuni și întrebările pierdute în răspunsuri, pentru că au acceptat să-și lase peisajele înlocuite de sentimente și adevărurile irizate de indoieli. Se implinesc trei ani de cînd înșirînd, ca mărgelele pe ață, orașele și locurile văzute, abia scriînd despre ele descopăr cum un loc celebru abia dacă se mai ține agățat de amintire, în timp ce altul prin nimic senzațional se dovedește a fi ascuns, nebănuit, o aventură. Cît de indifereente s-au pierdut în noi frumoasele palate din Aranjuez pe care le visasem de atîtea ori înainte, cît de limpede și revelator ne-a rămas în memorie fiecare detaliu al necunoscutului Cagne-sur-Mer! Ce țîn minte din Toledo? O gară împodobită cu ceramici colorate și bolți rotunde de moschee? Priveliștea orașului cocoțat pe o colină înconjurată de riu, ca o cetate din desenele medievale? Alcazarul cu tragedia și încăpătînarea lui vinovată? Catedrala? Casele vechi, străzile, treptele, ducînd mereu undeva, magazinele îngrămădite estetic în colțoare medievale, pietele minuscul, zidurile leproase purtînd blazoane cavaleresti, inscripții religioase sau plăci comemorînd victorii fratricide? Nu, toate acestea există în mine, dar nu mai mult decît le-aș fi văzut într-un film și mai puțin decît le-aș fi citit într-o carte. Toledo este în mine numele, numai pentru mine inventat, al lui El Greco, Toledo este în viața mea micul și extraordinarul moment în care emoția artistică nu a mai încăput în granițele ei sufletești, revărsîndu-se în trupul nepregătît pentru ea, transformîndu-se în rău fizic, în slăbiciune, în ameteală. Toledo este pentru mine senzația de leșin din pragul Sălii Apostolilor, cînd am cuprins într-o aceeași cătinată privire mantia verde a Sfîntului Iacob, mantia albă a Sfîntului Bartolomeu și rîmbul alungit al aureolei lui Isus. Toledo este pentru mine numele cînvîngerii că sufletul se poate vărsa uneori în trup așa cum fiecare se poate vărsa uneori în sine.

Ana Blandiana

Andrés Salgó

● La Mexico a încetat din viață Andrés Salgó, unul dintre cei mai mari pictori mexicani contemporani.

Născut în Ungaria, în 1909, Andrés Salgó își desăvîrșește studiile artistice la Paris și Roubaix, iar după cel de al doilea război mondial se stabilește în Mexic. Timp de aproape cinci decenii pictorul și muralistul Andrés Salgó desfășoară o prodigioasă activitate artistică concretizată în peste 100 de expoziții în Mexic și în diferite țări, iar douăzeci și cinci de muzee din Europa, Asia, Africa și cele două continente americane găzduiesc numeroase opere ale sale.

Opera lui Andrés Salgó a devenit cunoscută iubitorilor de artă români cu prilejul celor două expoziții ale sale din toamna anului 1976, de la București și Iași.

Andrés Salgó este considerat unul dintre cei mai viguroși pictori mexicani din punct de vedere al tehnicii, compoziției și culorilor. Artist puternic ancorat în realitățile epocii, Salgó prezintă în operele sale, și mai ales în ciclul „Don Quijote în secolul al XX-lea” (expus și la noi), o filosofie de viață profundă și plină de înțelegere umană. Compoziții-

le sale murale se bucură de o binemeritată faimă în patria celor doi mari tîtani ai muralismului — David Alfaro Siqueiros și Diego Rivera.

Mare admirator și prieten al poporului nostru, în timpul vizitei prilejuite de vernisajele expozițiilor sale din România, Andrés Salgó s-a interesat îndeaproape de capodoperele marilor noștri artiști, iar la înapoiere în patria sa a ținut o conferință consacrată fenomenului artistic românesc, contri-

buind astfel la mai buna cunoaștere a culturii noastre în Mexic. După 4 martie, a prezentat (în beneficiul sinistratilor) o expoziție cu lucrări care ogîndeau impresiile sale din România.

Fotografia noastră l-a surprins pe Andrés Salgó la „Masa tăcerii” a lui Constantin Brîncuși, pe care l-a cunoscut în tinerețea sa la Paris, întîlnirea cu marele artist român constituînd, după cum declara, „un moment luminos și revelator”.

R. D.

PREZENȚE ROMANEȘTI

● „Miorița. A Journal of roumanian studies”, bi-anual publicat de Asociația culturală a românilor din Noua Zeelandă, cu sediul la Hamilton, și de Departamentul de lingvistică, limbă și literatură străine al Universității Rochester din New York, se ocupă, în nr. 1/1977, de unele aspecte ale culturii populare românești (prin studiile lui Nicolae Edroiu, Norman Simms și Liviu Marcu), evocă (J. Granarolo) figura prietenului românilor, scriitorul și profesorul francez B.A. Taladoire și recenzează o seamă de cărți românești sau privind România apărute în străinătate. Dintre acestea, se evidențiază cele semnate de David Pitt, C. M. Carlton și mai ales cea profund elogiasă pe care o face Norman Simms, unul din cei doi redactori responsabili ai revistei (alături de Charles M. Carlton),

volumului de versuri bilingv al Adelei Popescu, **Entre nous, le temps / Intre noi — timpul**, apărut în 1975 la Paris, subliniînd modernitatea limbajului și complexitatea problematicii și traducînd, în același timp, ca exemplificare, în engleză, poemul **Reflux (Ebb)**.

● Radiodifuziunea din R.D.G. a transmis în seara zilei de 23 August comedia într-un act **Poetul comunal** de Ion Băieșu, într-o distribuție care a cuprins actori de prestigiu ai teatrelor din Berlinul democrat.

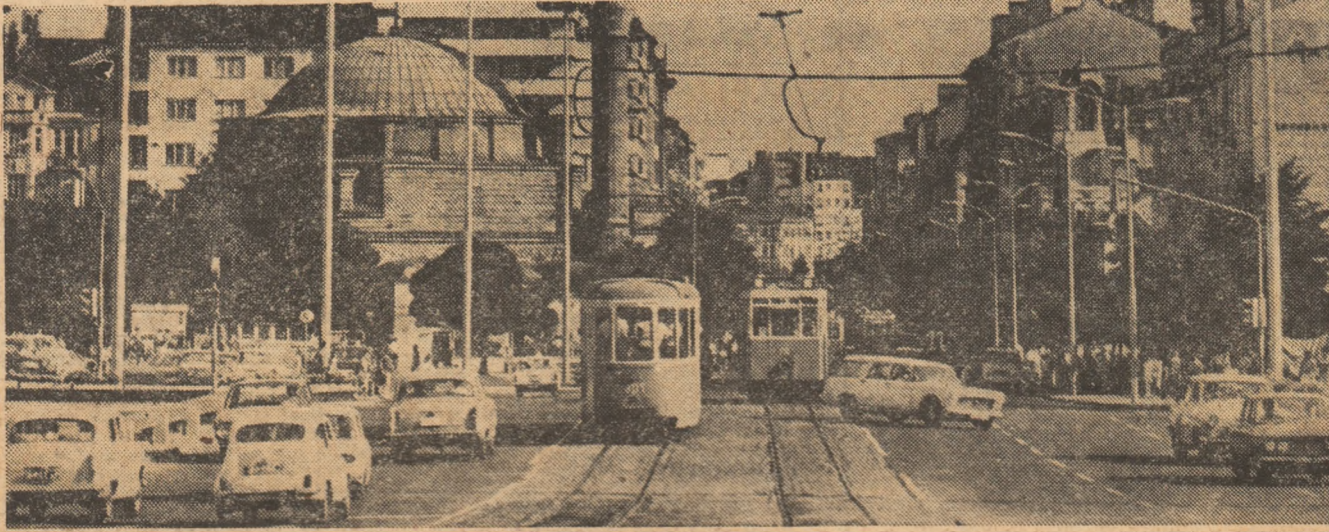
● În Canada, la Toronto, a apărut, în limba greacă, placheta **11 poeme** de A. E. Baconsky. Volumul cuprinde, deasemeni, o poezie închinată de traducător — Christos Ziatas — memoriei lui A.E. Baconsky.

● În editura „Dnipro” din Kiev a apărut în limba ucraineană, într-un ti-

volum de 30 000 de exemplare, romanul lui Camil Petrescu **Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război**.

Traducerea este asigurată de Ivan Kusniric, iar prof. univ. Stanislav Semcinski semnază un studiu despre viața și opera lui Camil Petrescu.

● La săptămîna **Gaudeamus**, de anul acesta, organizată de Fundația Gaudeamus din Bilthoven (Olanda) în cadrul concursului de compoziție, au fost premiați și doi creatori români: Șerban Nichifor și Horia Rațiu. Prin urmare, Quartetul de coarde „Gaudeamus” va prezenta **Anamorphoze** de Șerban Nichifor, iar Orchestra Radio, sub conducerea lui David Porcellijn, va interpreta **Transformations** de Horia Rațiu.

Imagine din centrul Sofiei

LIRICĂ DIN R. P. BULGARIA

Nikolai Zidarov Oamenii nu pot

Oamenii fără crez nu trăiesc, nu există,
cum nu se nasc furtuni fără tăcere,
cum fără singe inimile nu rezistă,
nici zi fără a luminii mîngiere.

Chiar dacă ploii fierbinți de vară s-ar abate,
cu tunet cerul tot chiar de s-ar nărui,
în aiborii loviți, în cuiburi destrămate,
vor mai rămîne păsări și vor birui.

Și zilele noastre pămîntene amintesc
de frunza credincioasă copacului-mamă.
Cînd focul se-nțește și flăcările cresc
neobosite, țărîna le recheamă.

Precum în ceasul morții, vulturul pe stîncă
tot credincios coboară ostenit din zbor,
așa, pin-la ultima-mi suflare adîncă,
eu credincios voi fi, statornic tuturor.

In românește de
MIHAIL MAGIARI

Evtim Evtimov La fereastră

Cu mina caldă, și cu-o cîrpă moale,
în fața mea, ca multe din femei
ștergeai fereastra, cu mișcări domoale,
înțeșoșată mult de ochii mei.

Nespuse vorbe și-nțîliri respinse,
vitraliile-n lacrimi scrise par.
Tu le ștergeai deasupra mea. Aprinse
ferestrele sclipeau acum iar.

Ca staniolu-mi străluceau în față.
Intunecate urme-au dispărut.
Iar eu credeam că ceru-l ștergi de ceață
și-n brațe parcă stele mi-au căzut.

Matei Șopkin Tîrnovgrad

Lui Kamen Zidarov

Acesta e orașul meu. Acești
coloși ca din legende s-au născut !
În liniști lantra susură povești,
răcoarea curge peste stînci tăcut.

Mari porți de piatră își deschid altarul
în fața mea, sub pasul meu tîrziu.
Eu sunt aici și țar, și cronicarul,
trecute veacuri în adînc le știu.

Aici puterea-mi peste tot se-nține,
eu dau culoare, -aromă, gust și viers,
și sufletu-mi se stinge și se-aprînde
în ultimul și-ntîiu-mi univers !

In românește de
VALENTIN DEȘLIU

Marko Nedealkov Bulgăroaicele

Arau bulgăroaicele albe cu bivoli negri-n hirtoape.
Priveau la haiducii lor falnici, sfioase dar pline de dor.
Știau bulgăroaicele albe și negre morminte să sape
și-n ele intrau fără geamăt, cu toate mîhnirile lor.

Știau bulgăroaicele albe cămeși înroșite să spele,
și flinta cu plumbi s-o indese, și fricii să-i vină de hac
și piini să frămînte cu lacrimi, prunci să adoarmă

sub stele
și ranei dogoarea să-i stingă turnînd peste ea basamac.

Torceau bulgăroaicele albe din caiere negre de lînă,
știau de iubire să cînte, știau să blesteme de-amar,
de-aceea păstroră curate, pe-această străveche țărînă,
credința strămoșilor noștri și sfîntul lor nume bulgar !

Nikola Ingiov Roțile se învîrtesc

Se-nvîrtesc roțile în olării, se-nvîrtesc...
Cireșii-nfloresc. Stele se sting. Pentru mine anume
fecioarele coșita cu bujori și-o-mpletesc
iar eu într-o albă cămașă umblu prin lume.

Noaptea într-un licurici o duc pe umăr mereu.
Înt-o singură picătură a ploii în spume
îmi adun toate luminile curcubeului meu
și rătăcesc într-o albă cămașă prin lume.

Și în sudice seri, prin albastrele ceți,
pe sub pomii tăcuți mă tot pierd fără nume.
Fiul meu depărtat, între ațiția poeți,
după alba-mi cămașă mă vei recunoaște în lume !

Ivan Trenev Cu tot mai grele crengi

Din cupe mici, cu pocnet, alune se desprind.
E liniștea sfărmată de-al vechei jînd.
Călușul meu mă duce pe-oblîncul cenușiu
al Vitoșei, în care eu orice colț îl știu
cu gloria, cu truda și jalea-i de demult.
Cu piatra stau de vorbă. Tăcerea i-o ascult.
Pe vatră dă în clocot fieritura de ciuperci.
Se-ngălbenește toamna. Cu tot mai grele crengi,
de rod, se-apeacă pomii. Sub instalat cerdac
cavalu-și stinge plînsul. Pe-un braț de fin eu zac.
Nedăruit iubirii ! Dar unde s-o găsec ?

Pămîntule duhovnic, vreau să mă spovedesc
în fața ta. Sînt tînăr, dar nu anahoret —
deși se cam vorbește, așa, de-al tău poet
că visător se plimbă și singur pe cărări,
uitînd și de petreceri și de încăierări.
Eu îmi aștept iubirea. Și-n așteptarea ei
voi face unei păsări un cuib în pumnii mei
căci seara asta caldă e casa mea de dor
și-s încă bun, și tînăr și-atît de-ncrezător.

In românește de
VICTOR TULBURE

Jar la inimă

■ O TRĂSURĂ plină cu caiafe (simpatizanți ai echipelor ce activează în divizia A) s-a oprit ieri pe podul de frunze din dreptul morii mele și cineva a întrebat vrăbiile care spărgeau sămînță de floarea soarelui : fetelor, aici se fabrică otrava de migdale din care se bea cu halba în Giulești, duminică, la micul dejun ?

Eu ședeam la fereastră, dar n-am răspuns. De la un timp trăiesc după principiul : cel ce scoate sabia va nimeri cu amîndouă picioarele într-o capcană pentru vulpi. Lucru care nu s-a întîmplat cu ăia din trăsura, fiindcă pe seară i-am văzut trecînd spre București, veseli și purtînd la butonieră maci de cîmp sau cîrciumărese (de douăzeci de bani bucata). Atunci m-am făcut palid și al dracului și plin de bulboane ca un rîu de frontieră. Și, ca în copilărie, cînd visam să capîtoenez ușa de la internat cu pielea profesdrului de matematici, m-am rugat lui Dumnezeu pentru o minune : să dea drumul unul leu din cușca circului și să-l calce ăia cu trăsura.

Prea plin de păcate, ruga nu mi-a fost primită. Sau cred că ăia de pe sus sînt cu U.T.A., așa cum ține federația cu Steaua și majoritatea șefilor tineri cu Universitatea Craiova. Noi, cei din Giulești, semănăm pe pămînt busuio-cul cerbului, fiindcă o hai-mana din Ghencea mi-a zis textual : alde matale ați fost născuți să strîngeți jar la inimă, s-avem noi pe ce ne frige gînille.

Am fost un cartier de cruciați și-am ajuns să suflăm cu țeva de stof în bolovanul de viespi ce ni-l atîrnă deasupra ușii echipe din orașe pe care nu le-nvață la școală nici copiii care locuiesc în ele. De-ala ne îmbolnăvim de gălbî-nare și ne tălem singuri sub limbă cu briclul.

Dar cînd vom ieși din divizia B, dacă vom mai leși vreodată, vom deturna cramele din Segarcea, le vom așeza pe Dîmbovița și le vom bea singuri.

Fănuș Neagu

„România literară“

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU